

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014 – 2016

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jakub Janata

Etické a sociální problémy sociálních sítí

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Zachová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014 - 2016

DIPLOMA THESIS

Jakub Janata

Ethical and social problems of social networks

Prague 2016

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Jana Zachova

Prohlášení

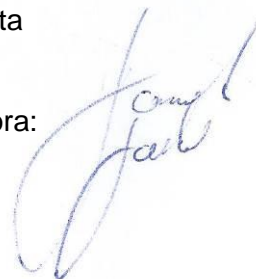
Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 19. února 2016

Jakub Janata

Podpis autora:

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jakub Janata', written over a faint circular stamp.

Poděkování

Touto cestou děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Janě Zachové, za inspiraci a pomoc při výběru tématu, a dále za konzultace, rady, nápady a podporu při jeho zpracování.

Anotace

Diplomová práce „Etické a sociální problémy sociálních sítí“ upozorňuje na deviantní a neetické chování na internetových sítích. Cílem diplomové práce je seznámit čtenáře s těmito pojmy: sociální sítě, rizika, manipulace, závislost, platná legislativa, sociálně patologické chování a etika, včetně její aplikace na internetu.

Výzkum praktické části se zaměřuje na uživatele internetu, kteří mají osobní zkušenosti se sociálními sítěmi. Výzkum odhalí nejnámější a nejpoužívanější sociální síť a četnost zkušeností s přijetím cizí osoby mezi své virtuální přátele s následným zneužitím osobních dat. Dále bylo analyzováno i zkoumáno, zda jsou etické zásady na internetu dodržovány a zda dochází ke zvýšenému nárůstu kybernetických útoků, spojených s deviantním chováním jedinců.

Klíčové pojmy

Deviace, etika, manipulace, osobní údaje, sociální sítě, sociálně patologické jevy, soukromí, závislost.

Motto:

„Nikdy není příliš pozdě být tím, kým bys mohl být.“

George Eliot

Annotation

The diploma thesis 'Ethical and social problems of social networks' is concerned with deviant and unethical conduct on the internet networks. The aim of the thesis is to introduce to readers the terms social networks, risks, manipulation, addiction, valid legislation, socio-pathological behaviour and ethics including its application on the Internet.

Research included in the practical part of the thesis focuses on internet users who have practical experience with social networks. The research deals with the most well-known and most commonly-used social network and measures frequency of negative experience regarding acceptance of virtual friendship with an unknown person resulting in misuse of personal data. Further research reveals whether users comply with ethical principles on the Internet and whether there is an increasing number of cybernetic attacks connected with deviant behaviour of individuals.

Key words

Deviation, ethics, manipulation, personal data, social networks, socially pathological phenomena, privacy, addiction.

Motto:

„It is never too late to be what you might have been. “

George Eliot

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOCIÁLNÍ SÍŤE A SOUKROMÍ	12
1.1 Pojem sociální síť	12
1.2 Ochrana osobních dat	16
1.2.1 Osobní údaje	17
1.2.2 Citlivé osobní údaje	18
1.2.3 Správce osobních údajů	18
1.2.4 Zpracovatel osobních údajů	19
1.2.5 Soukromí	19
1.3 Závislost na sociálních sítích	21
1.3.1 Vznik závislosti	22
1.3.2 Způsoby ukončení závislosti	24
1.4 Manipulace a rizika na internetu	25
1.4.1 Spam	27
1.4.2 Phishing	27
1.4.3 Pharming	27
1.4.4 Malware	28
1.4.5 Krádež identity	28
1.4.6 Kyberstalking	28
1.4.7 Kyberšikana	29
1.4.8 Kybergrooming	30
1.4.9 Sexting	30
1.5 Všeobecná platná legislativa	30
1.5.1 Platná legislativa České republiky	31
1.5.2 Platná legislativa Evropské unie	32
2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ CHOVÁNÍ	35
2.1 Sociálně patologické jevy - deviace	35
2.1.1 Členění sociálně patologických jevů	39
2.2 Činitelé sociálně patologických jevů	40
2.3 Příčiny a prevence sociálně patologických jevů	42
2.3.1 Typy prevencí	43
2.3.2 Cíle a strategie prevence	44
2.3.3 Program prevence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR	45
2.3.4 Program prevence na Základních školách	46
2.3.5 Program prevence v rodině	46
2.4 Vybrané sociálně patologické jevy	47
2.4.1 Alkoholismus	48
2.4.2 Tabákové výrobky	49
2.4.3 Drogy	49
2.4.4 Workoholismus	50
2.4.5 Sebepoškozování a EMO	50
2.4.6 Poruchy příjmu potravy	51
2.5 Sociálně patologické jevy vyskytující se na internetu	51
2.5.1 Šikana	51
2.5.2 Gamblerství	52
2.5.3 Závislost na sexu	52

2.5.4 Závislost na nakupování	52
2.5.5 Netolismus	53
2.5.6 Hoaxy	53
2.5.7 Extremismus	53
3 ETIKA NA INTERNETU A JEJÍ APLIKACE	54
3.1 Obecná etika	54
3.1.1 Etické normy a teorie	55
3.1.2 Teleologická teorie.....	55
3.1.3 Teologická teorie	56
3.1.4 Deontologická teorie	56
3.2 Informační etika.....	57
3.2.1 Kodexy informační etiky ve společnosti	58
3.2.2 Pravidla informační etiky na internetu.....	59
3.3 Aplikace informační etiky na internetu	60
PRAKTICKÁ ČÁST	63
4 CÍLE PRŮZKUMU A METODIKA	64
4.1 Cíle výzkumu a hypotézy	64
4.2 Výzkumný vzorek	64
4.3 Výzkumná metodika	65
4.4 Časová organizace výzkumu	65
5 VÝSLEDKY INTERNETOVÉHO PRŮZKUMU	66
6 SHRNUÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	84
ZÁVĚR	87
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	90
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	98
SEZNAM ZKRATEK	99
SEZNAM PŘÍLOH	100

ÚVOD

Cílem diplomové práce je upozornit na obecné chování jedinců ve virtuálním prostředí (sociálních sítích), kde se stále častěji objevují neetické a sociální problémy, vyústěné až v deviantní chování některých jedinců. Čtenáři se zde seznámí nejen se základními informacemi o sociálních sítích, ale také s jejich uživatelskými riziky, možnostmi manipulace jedinců, závislostí na elektronických médiích, a též s legislativou, která je aplikovaná na internetu, a která má chránit uživatele před neetickým až deviantním jednáním.

V praktické části byly zjišťovány pomocí internetového kvantitativního dotazníku osobní zkušenosti uživatelů se sociálními sítěmi. Výzkum se zaměřil na nejčastěji používanou sociální síť, důvody a frekvence návštěv, místo jejich připojení a osobní vnímání závislosti. Dále byly zkoumány osobní zkušenosti s deviantním nebo neetickým jednáním při používání sociálních sítí v souvislosti s přijetím neznámého člověka mezi přátele nebo s uveřejněním informací na profilu.

Dnešní dospívající mládež se automaticky rodí a vyrůstá obklopena informačními technologiemi, přičemž se učí denně používat osobní počítače, tablety a chytré telefony. Elektronické přístroje jsou samy o sobě nezajímavé, ale teprve s volně přístupným internetem a stále větší oblíbeností sociálních sítí stoupá jejich popularita a hlavně nebezpečnost. Jestliže dříve šlo především o porušování autorských práv a pořizování pirátských kopií, v současnosti se v kyberprostoru řeší trestné činy, šíření extremismu, manipulací, krádeží identity, kyberšikany, sextingu či dětské pornografie.

Tento přirozený vývoj technologie a společnosti staví uživatele před nové otázky nad dodržováním etiky a ochranou před nebezpečnými sociálně patologickými jevy, vyskytujícími se čím dál častěji právě ve virtuálním světě. S přibývajícím dostupností připojení, anonymitou, volnými informacemi, novými aplikacemi, sociálními sítěmi a jinými on-line přístupy stoupá riziko porušení soukromí každého uživatele.

Nejvíce ohroženi jsou děti navštěvující 4. až 9. třídu základní školy a senioři. Děti jsou nezkušení a naivní uživatelé internetu, senioři jsou sice zkušení, ale ve svém věku už méně ostražití. Obě skupiny jsou proto snadným terčem útočníků. Zatímco u dětí jsou na vině rodiče, kteří na hrozby číhající na internetu své děti neupozorní a nepřipraví je na ně, u seniorů stačí pro jejich důvěřivost rozeslat šikovně napsané e-maily.

Možnost vysokého rizika porušování etiky na internetu je příčinou benevolence společnosti, která není důsledná v upozorňování a předcházení nebezpečných situací v kyberprostoru. Dospívající mládež, ač je často technologicky dál než rodiče nebo prarodiče a orientuje se ve světě informační technologie daleko lépe, nedokáže odhalit potenciální nebezpečí kyberprostoru. Prevence a upozornění na hrozby pak mladí lidé berou na lehkou váhu a nevěnují jim dostatečnou pozornost. Zveřejněné informace se pak mohou v budoucnu stát svému autorovi přítěží. A právě v tom spočívá největší riziko, kdy uživatelé v rámci on-line komunikace s přáteli sdílejí osobní informace, fotografie nebo videa, která by jinde volně nesdělili. Uživatelé by měli vědět, jak si nastavit ochranu soukromí, ale také co je vhodné publikovat a co už ne.

Rozvoj sociálních sítí s sebou nese řadu nových etických a sociálních problémů. Sociální síť, jakou je nejznámější a nejpoužívanější sociální síť Facebook, představuje jakousi virtuální místnost, kam si jedinec vpouští své virtuální přátele a setkává se tam s nimi. Dospívající mládež zde často přijímá mezi své přátele osoby, které většinou ani osobně nezná a tudíž ani neví, s kým skutečně komunikuje. Proto by mělo být cílem naučit uživatele chovat se ve virtuálním prostředí zodpovědně, ověřovat pravou identitu svých internetových přátel a omezit množství osobních údajů, které v tomto prostředí sdílí.

Problematika etických a sociálních problémů sociálních sítí je velice zajímavá a spletitá. Možná právě proto je opakujícím se a diskutovaným tématem v médiích, i široké veřejnosti a vznikající otázky související s tímto fenoménem jsou bohaté až nevyčerpatelné. Tato práce si klade za cíl popsat vybrané problémy v kyberprostoru, a proto se zaměřuje na vybrané související otázky (hypotézy) a pokouší se najít na ně odpovědi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ SÍŤE A SOUKROMÍ

1.1 Pojem sociální síť

Pojem sociální síť označil sociolog J. A. Barnes ve své knize (Class and Committees in Norwegian island parish) už v roce 1954. V té době se nejednalo o označení virtuálního prostředí, tak jak je známo dnes, ale jeho význam spočíval v určení definice platné nyní „*samotný člověk je centrem sociální sítě, jeho známí jsou větve této sítě, a vztahy mezi lidmi jsou vztahy i v sociální síti. Hlubší bádání nad sociálními sítěmi navede na klasifikace vztahů mezi objekty: jednosměrné, obousměrné, síť kolegů, spolužáků, atd.*“¹

Jde o společenské zřízení díky uzlům spojenými vlákny mezi sebou, které představují jednotlivce nebo organizace vzájemně propojených. Tyto uzly spojují různé sociální vztahy nabyté během života jedince - od příležitostné známosti, blízkých rodinných svazků až po pracovní kontakty nebo zájmové činnosti.

Autoři jako Castells, Wellman upozorňují, že žijeme v prostředí sociálních sítí. Aktuální generace mladých lidí, se rodí a vyrůstají s osobními počítači, internetem a samozřejmě používají i sociální síť. Je to jejich přirozené prostředí a nemusejí se učit v něm pohybovat a objevovat ho. Vžil se pro ně všeobecný název „*digitální domorodci*“ (digital natives) nebo také „*millenials*“ (lidé narození v miléniu), jak je pro změnu nazvali Američtí sociologové. Klíčovým rysem pozdní modernity je nárůst mobility a komunikace.“²

Komunikace je označována jako společenský proces, kde dochází k přijímání, zpracovávání a odesílání sdělení. Tato výměna informací ve společnosti, zakládá smysl existence a socializace jednotlivců. „*Bez komunikace s druhými lidmi není člověk schopen rozvinout mentální procesy, jimiž se liší od jiných živočišných druhů. Bez komunikace nemůže existovat ani žádná forma sociální organizace.*“³

Komunikaci lze členit i na přímou a nepřímou:

- Přímá komunikace verbální nebo neverbální uskutečněná na základě přímého sociálního kontaktu mezi jedinci.

¹ BARTUŠEK, P. *Porovnání sociálních sítí, jejich přednosti a vize*. [online]. 2010. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://obchodnimodely.blogspot.cz/2010/05/porovnani-socialnich-siti-jejich.html>

² BAUMAN, Z., *Tekutá modernita*. Mladá fronta. 2002, [cit. 2015-12-20]. s. 21. ISBN 978-80-2040-96-69.

³ KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, Praha 1997 [cit. 2015-12-20]. s. 43. ISBN 80-85850-25-7.

- Nepřímá komunikace probíhá přenosem pomocí technickoorganizačních prostředků vlastních člověku, obecně nazvaným komunikačním médiem.⁴

Sociální sítě se zabývají vnímáním komunikace sociálních struktur a vztahů mezi odesílateli a příjemci. Keller k tomu říká: „*O sítích se v sociálních vědách hovoří v souvislosti s vazbami vzájemné pomoci a podpory, ale také v souvislosti se způsobem organizování práce a s uspořádáním celých firem. Hovoří se též o neformálních sítích vstřícných vztahů příbuzenských a přátelských, ale zároveň i o skrytých a jen málo vstřícných sítích moci a vlivu. Všechny tyto nové významy překrývají vrstvy dřívější, kdy tento fenomén vystupoval v podobě sítí technických, komunikačních, obchodních, distribučních atd. Nově se hovoří dokonce o celé rodící se společnosti sítí.*“⁵

Společnost sítí se rodí na internetu, kdy mluvíme o takzvaných internetových sociálních sítích. Samotný název „Sociální síť“ je převzatý z anglického slova „Social network“. Mezi nejznámější sociální sítě patří například Facebook, Twitter, Google+, Youtube, LinkedIn apod.

Definice sociální sítě je podle Boydové a Ellisonové následující: on-line webová stránka, která nabízí svým uživatelům tyto kroky:

- vytvořit si veřejný či polo-veřejný profil,
- určit si seznam uživatelů (přátel), se kterými budou v kontaktu,
- sledovat jiné skupiny a uživatele se stejnými nebo podobnými zájmy

Sociální sítě jsou hlavně založeny na principu vztahů, kontaktů nebo společných zájmů členů. Bez toho by založení profilu a jakákoliv následná aktivita postrádaly smysl. Vztah lidí na sociálních sítích je uvolněnější. Uživatelé se často osobně neznají, a přesto spolu komunikují skrze skupiny se stejnými zájmovými činnostmi. Členství v těchto skupinách, které je většinou zdarma, se nabízí neomezenému počtu uživatelů k jejich dennímu užití.

Internetové sociální sítě jsou služby určené pro uživatele, kteří navzájem sdílí svá společně zaměřená data ve virtuálním prostředí. Tento způsob komunikace nabízí různé možnosti interakce mezi uživateli – např. chaty, zprávy, e-maily, diskuzní skupiny apod.

⁴ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Univerzita Jana Amose Komenského. Praha. 2010. [cit. 2015-12-20]. s. 19. ISBN 978-80-7452-002-0.

⁵ KELLER, J. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2009. [cit. 2015-12-20]. s. 11. ISBN 978-80-7419-002-5.

Sociální sítě udržují a posilují unikátní přátelství, jež by v běžném světě nevznikly. Tato zvláštní moc nutí uživatele k navazování nových a nových osobních vztahů, i přesto, že málokdy přerostou v trvalé a bližší přátelství. Uživatelé se připojením a odpojením od internetu, připojují a odpojují od svých zájmů.⁶

Sociální sítě se dají přirovnat i k přírodě, jako obdoba podhoubí, které se dá chápat jako chumel recipročně propojených a komunikujících vláken. Tato vlákna neexistují jen v lokálním prostředí, ale jsou napojena s jinými vlákny, která jsou znovu a znovu propojena následujícími a dalšími vlákny. Sociální sítě jsou tedy podobně rozšířené po celém světě jako podhoubí.

„Pojem sítě není nikterak nový. Moderní věda a technika s ním pracuje od svého počátku. Síť tak nejprve obklopila lidské tělo, poté obydlené části přírody a také společnost, aby nakonec pokryla prakticky celou planetu i s přilehlým kosmickým prostorem. Spolu s tím se z fenoménu původně organického, od přírody daného a nadaného schopností sebe produkce, mění sítě v něco umělého, účelově zkonstruovaného, zvenčí vneseného, implantovaného.“⁷

Obecným principem sociálních sítí, mezi které patří nejznámější Facebook, je vytvoření vlastního profilu, potřebným pro komunikaci s ostatními uživateli. Jednotliví členové si pak přidávají mezi své přátele ostatní uživatele, které znají nebo je nějak zaujmou, například společnými zájmy. Ve většině případů musí být přidání do přátel potvrzeno z obou stran.⁸

Vytvoření profilu na nejpoblárnějších sociálních sítích je jednoduché a otevírá dveře k širokému spektru využití a možností. Proto také neustále roste jejich popularita a v mnoha případech začínají vytlačovat i klasické internetové stránky. Informace zveřejněné na sociálních sítích jsou okamžité, necenzurované a po zveřejnění přístupné dalším uživatelům, kteří na ně můžou reagovat a přeposílat dále. Snadno tak překonávají geografické a kulturní překážky.

Sociolog Zygmunt Bauman popsal digitální realitu takto: *„Identita se od něčeho, s čím se člověk rodí, promění v úkol: člověk si musí vytvořit svou vlastní komunitu. Komunity se ale nebudují, v těch se lidé pohybují, nebo nepohybují. Sociální sítě ve skutečnosti mohou vytvořit pouze náhražku. Rozdíl mezi opravdovou komunitou a sociální sítí spočívá v tom, že jednotlivec patří ke komunitě, sociální síť však patří*

⁶ CASTELLS, M. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. New York: Oxford University Press. 2001. [cit. 2015-12-21]. s. 129. ISBN 0-19-925577-6.

⁷ KELLER, J. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2009. [cit. 2015-12-20]. s. 12. ISBN 978-80-7419-002-5.

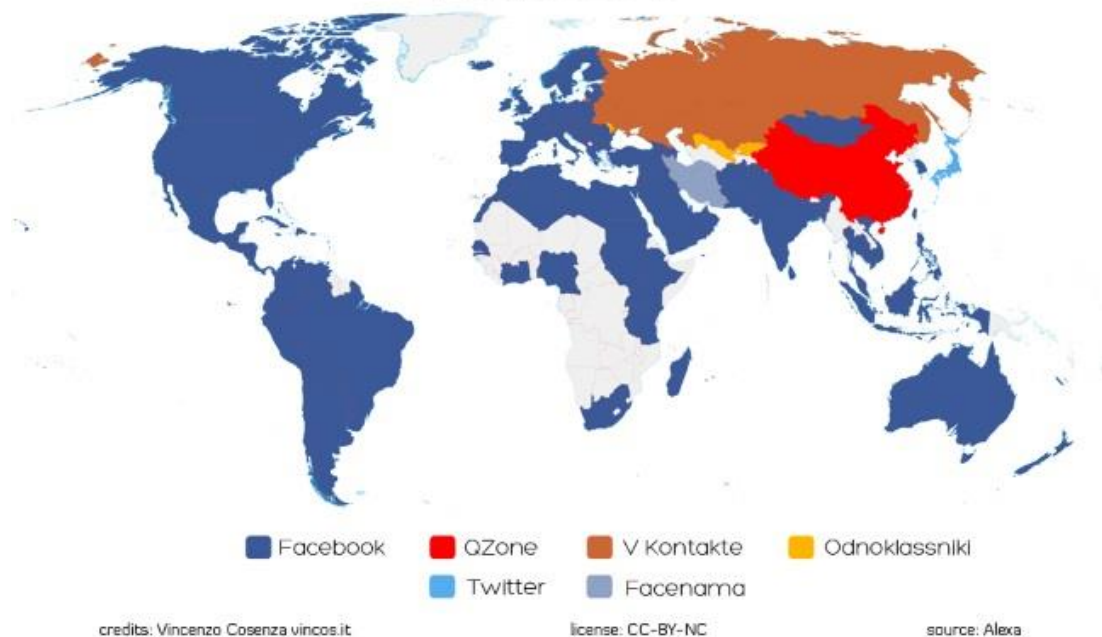
⁸ BOYD, D. a ELLISON, N. *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. JCMC. [online]. 2007. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.danah.org/papers/JCMCIntro.pdf>

jednotlivci. Cítí, že vše má pod kontrolou. Může si přidat přátele, pokud bude chtít, může je smazat, pokud si bude přát.⁹

Obrázek 1: Mapa světa se sociálními sítěmi

WORLD MAP OF SOCIAL NETWORKS

August 2015

Zdroj¹⁰

Obrázek výše znázorňuje pro představu přehled pokrytí sociálních sítí. Na světě je více jak 1,5 miliardy aktivních uživatelů měsíčně, s dominantní sociální sítí Facebook. Tato síť je využívána ve 129 zemích na celém světě, přičemž jen v Evropě ji používá přes 311 milionů uživatelů každý den.

Z mapy je také zřejmé, že Facebook není jedinou rozšířenou sociální sítí na světě. Na ruském území se největší popularitě těší velmi známá sociální síť V Kontakte s 350 miliony uživatelů. V okolí bývalého sovětského svazu je také hojně využívaná sociální síť Odnoklassniki a v Číně, díky vysokému počtu obyvatel, pro změnu dominuje Qzone s 659 miliony uživatelů.¹¹

Návštěvnost sociálních sítí je ohromující z pohledu denního využívání mladší generací (a ne jenom jí), pro kterou se staly sociální sítě neoddělitelnou součástí

⁹ TABERY E. *Zničí Facebook demokracii?* Respekt. 2016. [cit. 2016-02-5]. s. 19. ISSN 0862-6545.

¹⁰ VINCOS. *World map of social networks*. Vincos.it . [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://vincos.it/world-map-of-social-networks/>

¹¹ tamtéž.

života. Každý den miliony uživatelů sledují na profilech nové informace od přátel a organizací. V posledních letech se počet uživatelů neustále několikanásobně zvyšuje. Rychlost, aktuálnost a minimální cenzura zveřejňování je hnací silou sociálních sítí.

Zajímavostí je i zkracující se vzdálenost mezi jednotlivými uživateli sociálních sítí. Výzkum provedený společností Facebook v součinnosti s univerzitou v Miláně odhalil, že většina přátel se zná s jinými přáteli nanejvýš přes pět jiných přátel, což bylo potvrzeno s 99,6% pravděpodobností. A vzdálenosti se s přibývajícím počtem uživatelů stále zmenšují. *„Ať vezmeme v úvahu nejzapadlejšího facebookového uživatele v sibiřské tundře nebo v peruánském deštném pralese, tak přítel vašeho přítele pravděpodobně zná známého jejich přítele.“¹²*

Informační toky všech uživatelů sdílené s okolím přináší zajímavé zamyšlení a poznatky nad zabezpečením osobních údajů. Pokud pravidelně používáte sociální sítě jako Facebook, Twitter, LinkedIn nebo Google+, je možné že o vás okolí ví více, než byste čekali. U profilu se sbíhají data nejen z vyhledávání textu či obrázků, ale také z emailu, a telefonů. Sociální sítě analyzují například to, jaké stránky navštěvujete, evidují váš věk, pohlaví či zájmy a celou historii ukládají pro další vyhodnocování v budoucnu.

1.2 Ochrana osobních dat

S neustálým vývojem nových médií je ochrana osobních dat důležitější a důležitější. Jedny z prvních právních předpisů k ochraně osobních údajů vznikly již v 70. letech 20. století. Od této doby se díky vývoji informační a komunikační technologie ledacos změnilo. Data jednou vložená na internet se zde ukládají navždy včetně veškerých interakcí. Součástí lidských životů se stal v 21. století internet, který nám s pomocí vyhledávačů dokáže usnadnit každodenní život. Sociální sítě vznikly v návaznosti na přirozený vývoj společnosti a záhy získaly úlohu zprostředkovatele on-line setkávání přátel. Bohužel jde často o jediný způsob přátelských setkání.

„Když se sociální sítě před lety objevily, byly vnímány téměř veskrze pozitivně. Psalo se, že naruší komunikační monopoly, zvýší sílu hlasu každého obyvatele na této planetě, lidem žijícím v totalitních režimech umožní šířit nezávislé informace. Stanou se

¹² ČTK. *Facebook zkracuje vzdálenosti mezi lidmi*. IHNEED.cz. [online]. 2011. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-53799350-facebook-zkracuje-vzdalenosti-mezilidmi>

*motorem demokratických revolucí, prostředkem, který zrychlí pohyb společnosti směrem ke svobodě.*¹³

Ač si to většina uživatelů neuvědomuje, informace, prezentované na sociálních sítích, tedy na internetu, jsou často osobního charakteru. Prozrazují o svém uživateli jméno, příjmení, přezdívkou, pohlaví, věk, stav, bydliště, zájmy, koníčky, zaměstnání, čas a místo dovolené, fotografie apod. Osobní údaje takto prezentované se stávají v dnešní době lehce zneužitelné, a proto by je neměl jedinec běžně uveřejňovat. *„Nejspolehlivějším klíčem k bezpečné orientaci v celé problematice, která je užitečná v životě osobním a téměř nezbytná v životě společenském, je pochopení fenoménu ochrany osobních údajů.*“¹⁴

1.2.1 Osobní údaje

„Osobním údajem se dle § 4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb. rozumí jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.“¹⁵

Výklad pojmu upřesnil úřad pro ochranu osobních údajů ve stanovisku č. 3/2012 a konkretizoval jeho výklad. *„Podle výše uvedené definice tedy v případě, pokud fyzická osoba může být ze shromážděných údajů nebo na jejich základě jiným způsobem přímo nebo nepřímo identifikována, pak tyto údaje jsou údaji osobními. Znakem osobního údaje tedy je, že vypovídá o subjektu údajů, který nelze zaměnit s jiným subjektem údajů. Definice osobního údaje je poměrně široká, což ostatně vyplývá z rozmanitosti zpracovávání osobních údajů v praktickém životě.*“¹⁶

Uživatel může být identifikován pouze jménem, příjmením (nebo přezdívkou) a adresou – jedná se o přímou identifikaci, nebo alternativní kombinací osobních údajů, která zabezpečí odlišení ostatních uživatelů – jedná se o nepřímou identifikaci. Je ale

¹³ TABERY, E. *Zničí Facebook demokracii?* Respekt. 2016. [cit. 2016-2-5]. s. 18. ISSN 0862-6545.

¹⁴ MATOUŠKOVÁ, M. a HEJLÍK, L. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer. 2008. [cit. 2015-12-21]. s. 1. ISBN 978-80-7357-322-5.

¹⁵ Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 1. ledna 2015, o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.uoou.cz/zakon-c-101-2000-sb-o-ochrane-osobnich-udaju-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-ucinnem-od-1-ledna-2015/ds-3109/archiv=0&p1=1257>

¹⁶ Stanovisko úřadu pro ochranu osobních údajů č. 3 z března 2012, k pojmu osobní údaj. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: https://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9187

důležité zachovat vždy unikátnost osobních údajů jedince, která dokáže uživatele od sebe rozlišit. Nejčastěji se používá pro identifikaci uživatelů jméno, příjmení, adresa nebo datum narození. Fyzická osoba je vždy spojena ve vzájemných vztazích a souvislostech se svým osobním údajem, který nestojí nikdy sám o sobě. Je proto nutné si své osobní údaje chránit a rozmyslet se, které uveřejnit, aby nedocházelo k jejich zneužití.

1.2.2 Citlivé osobní údaje

Citlivé osobní údaje jsou zákonem vymezeny doslovně a spadají do zvláštní oblasti ochrany osobních údajů. Mezi citlivé údaje patří osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborných organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu a genetický údaj. Zvláště citlivým údajem je také biometrický údaj, který umožňuje přímou identifikaci subjektu.

Citlivé údaje podléhají zvýšené míře ochrany a zákon zpřísňuje podmínky při jejich zpracování včetně sankcí při porušení těchto podmínek. K jejich zpracování je vždy zapotřebí výslovný souhlas stvrzený podpisem daného subjektu. Z podepsaného dokumentu musí být zřejmé, k jakému účelu budou údaje použity, jakým správcem spravovány, na jak dlouho dobu a kdo je poskytuje. Je zapotřebí zdůraznit, že tento souhlas je kdykoliv odvolatelný.¹⁷

Z výše uvedeného je zřejmé, že citlivé údaje podléhají vyššímu zabezpečení při nakládání s nimi, a proto je snaha ze strany provozovatelů (správců) sociálních sítí se těmito údaji vyhnout a nevyžadovat je.

1.2.3 Správce osobních údajů

„Správcem je každý subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů, provádí zpracování a odpovídá za něj. Zpracováním osobních údajů může správce zmocnit nebo pověřit zpracovatele, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.“¹⁸

¹⁷ ŠMÍD, V. *Ochrana osobních údajů a informační systémy - dva roky v nových podmínkách*. Celostátní konference Tvorba softwaru 2002. Sborník příspěvků. Ostrava: TANGER, s.r.o., 2002. [cit. 2015-12-21]. s. 170-179. ISBN 80-85988-74-7.

¹⁸ Stanovisko úřadu pro ochranu osobních údajů č. 3 z března 2012, k pojmu osobní údaj. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.uoou.cz/zakon-c-101-2000-sb-o-ochrane-osobnich-udaju-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-ucinnem-od-1-ledna-2015/ds-3109/archiv=0&p1=1257>

„Primárním důvodem pro vymezení pojmu správce je přidělení odpovědnosti za správu osobních údajů.“¹⁹

1.2.4 Zpracovatel osobních údajů

„Zpracovatelem je každý subjekt, který na základě zvláštního zákona nebo pověření správcem zpracovává osobní údaje podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.“²⁰

1.2.5 Soukromí

Definice soukromí má hlubší problematiku a není striktně vyjádřena po stránce právní jako je tomu v předchozích pojmech.

S prvními krůčky pojmu soukromí se můžeme setkat v roce 1890 v dokumentu Harward Law Review kde publikoval, Samuele D. Warren a Louis Brandeise článek Právo na soukromí, ve kterém je soukromí definováno jako „*right to be let alone*“, ve volném překladu - právo být ponechán sám sebou.²¹ V dnešní době je však toto vyjádření nedostatečné a je definováno podrobněji v nových zákonech.

Dnešní právo na soukromí je definováno v Listině základních práv a svobod v článku 7 kde se uvádí: „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*“ V článku 10 se dále uvádí: „*Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.*“²²

Jedinci vnímají své soukromí pokaždé jinak a závisí jen na nich, co dají on-line ostatním uživatelům o sobě vědět. Soukromí lze vyjádřit jako osobní oblast jednotlivce nebo skupiny včetně schopnosti a práva zadržovat informace o sobě včetně hmotného a myšlenkového prostoru subjektu. Soukromí též zahrnuje ochranu osobních údajů i nedotknutelnost těla – intimní sféry, poštovní a listovní tajemství.

¹⁹ Stanovisko č. 1/2010 z 16. února 2010 k pojmům „správce“ a „zpracovatel“. In: *Evropská komise*. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp169_cs.pdf

²⁰ Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 1. ledna 2015, o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.uouu.cz/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/ds-1261/p1=1261>

²¹ WARREN, S. D. a BRANDEIS L. D. *The Right to Privacy*. The Harward Law Review [online]. 2013. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.brandeis.edu/now/2013/july/privacy.html>

²² Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 1. ledna 2015, o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.uouu.cz/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/ds-1261/p1=1261>

Na sociálních sítích se ztrácí pomyslná hranice, kde začíná a kde končí soukromí. Uživatelé si často vytvářejí zajímavější profil ve virtuálním světě a na své soukromí zapomínají.

Lidé si ve skutečném světě maximálně chrání své soukromí, což se projevuje nedůvěřivostí k cizím lidem, vyhýbání se seznamováním na ulici, prohozením slova nebo úsměvem. Lidé o sobě neradi cokoliv prozrazují cizím lidem, především jméno, bydliště, telefon nebo kde bydlí. Aby se člověk rozpovídal a prozradil druhé osobě něco ze svého soukromí, musí tuto osobu nejdříve poznat. Tato vrozená obezřetnost ochraňuje všechny jedince v reálném světě. Bohužel ve virtuálním světě to pokaždé neplatí. Na internetu stačí jedno kliknutí, prohlédnutí profilu a odkazů, a uživatelé mohou v okamžiku o druhé osobě zjistit téměř vše. Platí totiž, že lidé nezdědka na svých profilech zveřejňují veškeré své údaje, velmi často i ty citlivé.

Data tak mohou být využita bez vědomí majitele k dalším účelům, ať už marketingovým nebo sledovacím, a to bez ohledu na nastavení soukromí uživatele. V sociálních sítích bohužel neexistuje žádné nastavení, kterým by se omezilo prohlížení těchto dat. Provozovatelé sociálních sítí si v ‚Podmínkách užívání‘ nárokují veškerý obsah, který uživatel na síť vloží.

Soukromí lze rozdělit na tři dimenze. První je nazvané relační soukromí, které se zabývá sociálními vztahy a vazbami jedince s okolím. Druhé je nazvané komunikační soukromí zabývající se veškerou formou komunikace jedince s okolím jako je telekomunikace, korespondence, elektrická pošta, zpráva apod. Třetí je zaměřeno na informační soukromí, mezi které patří osobní a jiné citlivé údaje, které chce uživatel utajit a veřejně je nesdělovat.

Provozovatel sociálních sítí určuje, že s obsahem může nakládat, jak uzná za vhodné. Mezi nakládání s údaji patří i poskytování údajů třetím stranám za účelem vylepšování služeb. Bohužel se ale uživatel nikde nedozví, které informace byly poskytnuty, komu a jak je další subjekt využije. Neexistuje zde tedy žádná kontrola nad poskytoványými daty. Jakékoliv uživatelem vložené informace na sociální síti jsou dle podmínek provozovatele jeho majetkem a ten s nimi může dále nakládat dle svého uvážení a na úkor uživatelského soukromí. Člověk je tak v dnešní době vystaven narušení svého soukromí, aniž by o tom věděl.²³

V roce 2015 došlo přesto k průlomů způsobu předávání dat. Podle rozhodnutí evropského soudu a nařízení irské justice se zrušila dohoda o volném předávání dat

²³ European Union Agency for Network and Information Security. *Online as soon as it happens*. ENISA. 2010. [cit. 2015-12-23]. s. 12. ISBN 978-92-9204-036-9.

mezi EU a USA. Stalo se tak po žalobě rakouským studentem práv Maxem Schremsem, který uspěl u soudu v Irsku, kde se nachází evropská centrála Facebooku. Provozovatel Facebooku podle něj nerespektuje soukromý život uživatelů a uchovává jejich osobní data i když si je uživatelé výslovně přejí smazat. Ještě zajímavější je informace, že i osobní data lidí, kteří se nikdy nepřipojili, jsou uložena na Facebooku.²⁴

1.3 Závislost na sociálních sítích

Závislost na sociálních sítích postihuje až 6 % uživatelů internetu. Riziko závislosti postihuje děti, mládež ale i dospělé. Nejčastější závislost být on-line vzniká u náhodného surfování, dopisování si s přáteli nebo aktivním přispíváním na sociálních sítích. Lékaři označují takové onemocnění u nejrozšířenější sociální sítě jako FAD (Facebook Addiction Disorder). *„V jistém ohledu jsou sociální sítě jako alkohol, marihuana nebo čokoláda a lze si na ni vytvořit závislost. Němečtí vědci z Freie Universität v Berlíně identifikovali jako zdroj závislosti malé jádro v koncovém mozku zvané odborně Nukleus accumbens. Tento shluk neuronů hraje důležitou roli v procesu odměňování, ať už penězi, jídlem či sexem. Právě touha po pozitivní reputaci pak vede lidi k částečnému brouzdání na sociálních sítích a čekání na uznání ve formě komentářů nebo stisknutí tlačítka To se mi líbí.“*²⁵

Odborný název pro behaviorální závislost na on-line používání mobilního telefonu se nazývá nomofobie (no mobile phone phobia). Je to chorobný strach, při kterém uživatelé pociťují nervozitu ze ztráty mobilního signálu, vybití baterie, nemožnosti zapnutí telefonu nebo ztráty telefonu. Strach z nemožnosti používat mobilní telefon přechází až k hysterii a v současné době postihuje více jak 50 % dospívající mládeže.²⁶

Potřeba být neustále on-line nutí uživatele k závislosti na elektronických zařízeních při interakci s informacemi a novými technologiemi, přičemž negativně postihuje velkou část populace.

²⁴ NOVINKY. *Irský regulátor má vyšetřovat předávání dat Facebooku do USA*. Novinky.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/384022-irsky-regulator-ma-vysetrovat-predavani-dat-facebooku-do-usa.html>

²⁵ DOTYK. *Facebook*. dotyk.cz. [online]. 2014. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/archiv/05-2014/7-facebook-je-zavislost>

²⁶ PIVOŇKOVÁ, E. *Nomofobie, strach ze ztráty mobilního signálu – příznaky, projevy, symptomy*. příznaky-projevy.cz. [online]. 2013. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.priznaky-projevy.cz/psychiatrie-sexuologie/nomofobie-strach-ze-ztraty-mobilniho-singalu-priznaky-projevy-symptomy>

1.3.1 Vznik závislosti

Odborníci definují tři základní typy závislosti na internetu.

a) Závislost na online hrách – uživatelé hrají multiplayer RPG hry, kde vystupují jako virtuální hrdinové ve virtuálním světě. Hra je propojena se světem a umožňuje tak hrát jiným hráčům ve stejném čase.

b) Závislost na on-line komunikaci – uživatelé si dopisují a komunikují s přáteli na sociálních sítích, ať už s těmi, které skutečně znají nebo jen s internetovými přáteli.

c) Závislost na stránkách s pornografickým obsahem – uživatelé, kteří navštěvují webové stránky s pornografickým obsahem a vyhledávají nové příspěvky²⁷

Aktualizované pojetí závislosti se zabývá následky v oblasti duševního vztahu a socializací (rodina, přátelství), tělesného zdraví (zanedbání hygieny, výživy), kariéry (zhoršené studium, v zaměstnání neplnění úkolů) a finanční zabezpečení (ukončené zaměstnání, podnikání). Bohužel neexistuje pravidlo, že by se závislost dotkla jen jedné oblasti, ale zpravidla zničí postupně všechny tyto oblasti. Síla závislosti si je hodně podobná s drogami nebo gamblerským. Anonymita na internetu jen urychluje rozpad sociálních vazeb v běžném životě. Ztráta smyslu pro realitu, ztráta norem chování, rozpad rodiny, izolovanost nebo deprese - to vše nechává dopad na psychiku a život uživatele propadlému závislosti. Závislost vypadá na první pohled jako levnější než droga, ale stojí to nejcennější, co všichni mají – a tím je čas.²⁸

Filmař Gary Turk v dubnu roku 2015 upozornil originální poetickou formou na závislost a ztrátu času lidí na sociálních sítích. Jeho protestní video báseň uveřejněná na sociální síti YouTube má ohromný úspěch a zhlédlo ji více než 50 milionů uživatelů. Přepis básně je v příloze této diplomové práce.

Denní průměr času stráveného uživateli ve věku 16 až 64 let na sociálních sítích, vyobrazené podle zemí na obrázku č. 2, je neuvěřitelných 2,4 hodiny.

²⁷ KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak se závislost na internetu definuje?* poradna.adiktologie.cz. [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-se-zavislost-na-internetu-definuje/>

²⁸ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Univerzita Jana Amose Komenského. Praha. 2010. [cit. 2016-01-10]. s. 145. ISBN 978-80-7452-002-0.

Pokud se zaměříme jen na zaměstnance v ČR, tak průměrná doba, kterou člověk ve své pracovní době stráví on-line prohlížením sociálních sítí, e-mailů, nakupováním, chatováním a hraním her, činí 52 minut denně. Dá se předpokládat, že průměrný člověk stráví na internetu denně přes tři hodiny.

Obrázek 2: Čas strávený na sociálních sítích

SOCIÁLNÍ SÍTĚ JAKO ŽROUT ČASU

KOLIK ČASU TRÁVÍME ON-LINE V ZAMĚSTNÁNÍ

Denní průměr na zaměstnance v Česku v roce 2014

Zdroj: AuditPro

KOLIK ČASU TRÁVÍME NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH?

Denní průměr v hodinách (data z průzkumu mezi uživateli sociálních sítí 16–64 let)

Zdroj: GlobalWebIndex, Q4 2014

Zdroj²⁹

Odborníci rozlišují šest příznaků závislosti na internetu na základě jejich potvrzení samotným uživatelem. Uživatel je závislý, když tyto příznaky splňuje.

²⁹ DOTYK. *Nová bublina: Sociální sítě*. Dotyk.cz [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

- a) Význačnost – uživatel dává konkrétní aplikaci nebo internetu veliký význam a je pro něj středobodem jeho života. Neustále přemýšlí co se děje když není on-line. Ovládá jeho myšlení, cítění, chování.
- b) Změna nálady – uživatel při přihlášení cítí uvolnění až veliký klid, někdy až vzrušení.
- c) Tolerance – uživatel potřebuje pro uspokojení svých potřeb být on-line delší dobu.
- d) Odvykací příznaky – takzvaný „absták“ při ukončení nebo omezení on-line přístupu. Uživatel je pak vzteklý, nervózní či smutný.
- e) Konflikt – vzniká mezi dvěma druhy – mezilidským, při zanedbávání povinností i samotných blízkých, a vnitřním, který vzniká rozpolcením při rozhodování, zda věnovat čas on-line nebo jiné aktivitě.
- f) Relaps – projevuje se u uživatelů, co si uvědomují závislost, ale přesto se vracejí (několikrát smažou účet, který pak znovu založí).³⁰

1.3.2 Způsoby ukončení závislosti

Odborníci se shodují, že pro ukončení závislosti na internetu by měla být hlavní léčebnou metodou psychoterapie, která může být v případě závažnějšího stavu doplněna antidepresivy. Je zajímavé, že odbornou pomoc vyhledává jen zlomek závislých z uvedených 6 %. Zřejmě tu dochází k sebereflexi nebo upozornění od blízkých na internetovou závislost. Uživatel si pak uvědomí čas strávený na internetu a omezí ji svépomocí.

Dalšími ukazateli nízké návštěvy léčby může být popření závislosti na internetu samotným uživatelem a odmítnutí příznaků, nebo nízká informovanost o tomto problému a možných léčbách. I tak se ale závažné případy k odborníkům dostávají a nemocnice pak vytvářejí specializované zařízení známé zejména v zahraničí. Děje se tak v USA, Koreji nebo Číně kde se zaměřují na léčbu tohoto rizikového chování.

Pro odbourání závislosti na internetu odborníci doporučují kontrolované užívání internetu. Je naprosto jasné, že internet se stal neoddelitelnou součástí naší moderní společnosti, proto není reálné si v rámci terapeutických intervencí klást za cíl

³⁰ KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak závislost na internetu vypadá?* poradna.adiktologie.cz . [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-zavislost-na-internetu-vypada/>

být off-line. Naopak je zapotřebí spíše cíleně a vědomě přerušovat aplikace, sledování sociálních sítí nebo chatování a více se soustředit na využívání internetu jen pro běžné fungování prostřednictvím emailu nebo vyhledávače.

Společnost Seznam.cz ve spolupráci s Ypsilonkou v rámci prevence závislosti hrají divadelní představení pro děti a mládež s názvem „jsi_user“. V představení je dětem prezentováno chování různých typů osobností, se kterými se mohou setkat na sociálních sítích, co mají od nich čekat a jak se jim mají bránit.³¹

S šesti doporučeními, jak omezit závislost na internetu, přišel i Kimberley Young:

- a) Změnit strukturu dne, tedy zaměnit pravidelný čas kdy je uživatel on-line za aktivity off-line. Změněným vzorcem chování tak uživatel přestane mít touhu pravidelně se vracet k internetu.
- b) Stanovení si určitého počtu hodin a přesné vymezení doby on-line. Čím kratší a častější je doba on-line, tím rychleji vznikají odvykací symptomy a získává se kontrola nad internetem.
- c) Používání externích upozornění jako jsou nastavené budíky nebo úkoly - ať už domácí práce nebo sport.
- d) Abstinence od používání problémové internetové aplikace. Tím je myšleno využívat opravdu jen v krajní nouzi. Pokud uživatel nedokáže tento krok učinit, doporučuje se nejvíce využívané aplikace odstranit.
- e) Vytvořit si upomínkové karty, které mají na jedné straně napsány hlavní problémy závislosti na internetu a na druhé straně pozitiva, která po snížení závislosti vzniknou.
- f) Zmapovat si činnosti před závislostí na internetu a vrátit se k nim. Zaměřit se na aktivity, které uživatel činil před vysedáváním u internetu, a působily mu stejně dobré pocity.³²

1.4 Manipulace a rizika na internetu

Manipulace vzniká ze závislosti, kdy uživatel často o sobě prozrazuje do detailu citlivé údaje, které protistrana zneužije ve svůj prospěch a začne uživatele

³¹ TUČŇÁK. *Představení „jsi user“ dětem odkrývá drsnou realitu internetu!* Praha. 2014. [cit. 2016-01-10]. s. 29.

³² KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak se ze závislosti na internetu dostat?* poradna.adiktologie.cz . [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-se-ze-zavislosti-na-internetu-dostat/>

vydírat. Mezi citlivé údaje patří například fotografie, různá osobní data, obrázky, videa a další intimní informace. Možný dopad prozrazení citlivých údajů v budoucnu si uživatelé neuvědomují. Čím větší počet přátel mají, tím se zvyšuje i reálný počet nepřátel, kteří mohou okamžitě zneužít informace o uživateli ve svůj prospěch. Bohužel, děje se to i tak, že si uživatelé nedostatečně nastaví profil a neurčí si dostatečnou ochranu soukromí osobních údajů. Jejich informace jsou tak přístupné i během pouhého nahlížení do profilu bez nutnosti být přítelem.

Sociální sítě jsou svým rozsahem a počtem uživatelů ideální líní na manipulace formou vydírání jinými uživateli z internetu.³³

Uživatelé v prostředí internetu sdílejí velké množství osobních a citlivých údajů a umožňují tak jiným uživatelům jejich zneužití. Uživatelé si často ani neuvědomují, jak jsou osobní údaje důležité a jak snadno je lze zneužít k manipulaci a případnému kybernetickému útoku.

Výzkumy prováděné v posledních letech jasně ukázaly rizika, která jsou spojena s používáním sociálních sítí zvláště ve vztahu s možnou manipulací. Rizika jsou rozdělena do několika oblastí:

- a) rizika spojená s peer-peer komunikací (např. kyberšikana, kybergrooming apod.)
- b) rizika spojená se šířením nevhodného, závadného nebo nelegálního obsahu
- c) rizika spojená se zneužíváním soukromí,
- d) rizika spojená s nadužíváním Facebooku (např. vznik závislosti, vznik deprese apod.),
- e) další rizika (např. rizika spojená s online marketingem, on-line podvody, šíření virů apod.)³⁴

„Vytváření nepřátel, tedy nikoli oponentů, a následné útočení na ně je v prostředí sociálních sítí nebývale snadné a čím dál běžnější. Zatímco dříve vyžadovala podobná činnost jistou fyzickou aktivitu, dnes útočník nemusí opustit bezpečnou zónu svého bytu a mezi uvařením polévky a prostřením stolu rozešle mase lidí nenávistný útok na vybranou oběť, nebo sdílí zmanipulované video či fotomontáž.

³³ E-BEZPEČÍ. Manipulace. e-bezpeci.cz . [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/component/search/?searchword=manipulace&ordering=&searchphrase=all>

³⁴ KOPECKÝ, K., et. al.. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Univerzita Palackého v Olomouci [online]. 2015. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://doi.org/10.5507/pdf.15.24448619>

*A výsledný účinek je působivý – to, co dříve dělaly nákladné propagandistické týmy, dokáže teď díky technologiím vlastně kdokoli.*³⁵

Níže jsou základní druhy rizika manipulace, se kterými se může uživatel v rámci internetu setkat.

1.4.1 Spam

*„Spam je masově odesílaná nevyžádaná elektronická pošta, tedy e-mail odeslaný na obrovské množství e-mailových schránek. Nejedná se o žádnou cílenou reklamu na vytipovaný okruh lidí, ale o masové rozesílání dané zprávy (reklamy) komukoli. Dříve slovo spam poukazovalo pouze na e-mail, dnes je rozšířené na celém internetu. Spam - tedy nevyžádaný obsah - se objevuje i v diskusních skupinách, instant messagingu (ICQ), blozích, návštěvních knihách a na fórech. Nejnovější trend spamu je SMS spam. Hlavním důvodem rozesílání spamu je zisk.*³⁶

Přes spam se posílají automaticky se spustitelné soubory s viry, které pak posílají nasbíraná data o uživateli svému tvůrci.

1.4.2 Phishing

*„Phishing je podvodné jednání s cílem vylákat vaše osobní data jako např. čísla kreditních karet, hesla a další důležité údaje. Dá se také popsat jako krádež identity nebo jako typ sociálního inženýrství. Někdy se pro něj v češtině razí název „rybaření“.*³⁷

Uživateli hrozí při prokliku odkazu (e-mail, webové stránky, sociální sítě) přesměrování na stránky, kde může být dotazován na osobní údaje, případně hesla k profilům.

1.4.3 Pharming

„Pharming využívá speciální počítačové programy, které uživatele při přihlášení do internetového bankovníctví přesměrují na stránky, jež sice vypadají jako stránky jeho banky, ale ve skutečnosti jsou pouze jejich napodobeninou. Zde pak klienta požádají o zadání všech přihlašovacích hesel a kódů. Pokud tak klient učiní,

³⁵ TABERY, E. Zničí Facebook demokracii? Respekt. 2016. [cit. 2016-02-5]. s. 18. ISSN 0862-6545.

³⁶ BEZPEČNÝ INTERNET. Spam. bezpečnyinternet.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/e-mail/spam.aspx>

³⁷ BEZPEČNÝ INTERNET. Phishing. bezpečnyinternet.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/prochazeni-webu/phishing.aspx>

*mohou se neoprávněně uživatelé přihlásit do internetbankingu pod jeho jménem, a pokud klient nemá nastaveno další zabezpečení (např. potvrzování transakcí pomocí autorizační SMS nebo klientský certifikát), mohou mu nepozorovaně převést peníze z jeho účtu.*³⁸

1.4.4 Malware

Malware je počítačový program určený ke vniknutí do počítačového systému, z kterého poté krade citlivé údaje, rozesílá podvodné e-maily nebo poškodí počítač a ten se tak stane nepoužitelným.

Nejnámějšími druhy malwaru jsou: virus, červ, spyware, Avare nebo trojský kůň. Malware se nejčastěji instaluje do počítače při stahování bezplatného softwaru nebo prohlížení si neověřených webových stránek. V obou případech se objeví vyskakovací okénko, které funguje jako odkaz s nebezpečným softwarem.³⁹

1.4.5 Krádež identity

*„Pachatel musí nejprve získat cizí počítačovou identitu. Děje se tak nejčastěji odcizením elektronických dat (hesla, přístupové údaje atd.), a to zpravidla neoprávněným kopírováním dat (skimming), lstivým vylákáním údajů (phishing) či nedovoleným vniknutím do cizího počítače (hacking). Jedná se o tzv. identity theft. V druhé fázi pachatel zneužije neoprávněně nabytou identitu. Cílem bývá vesměs šikana vyústěná v majetkový prospěch, tzv. identity fraud. V nejčastějších případech může být cílem poškození oběti, např. tím, že bude pod jeho jménem vystupovat v sociálních sítích typu Facebook, a může se dopustit např. trestného činu poškozování cizích práv.*⁴⁰

1.4.6 Kyberstalking

Kyberstalking je zneužívání internetu, mobilních zařízení nebo jiných informačních a komunikačních technologií ke stalkingu. Stalking znamená pronásledování, až opakované stupňované obtěžování, které může mít různou podobu

³⁸ BEZPEČNÝ INTERNET. *Phishing a pharming*. bezpečnyinternet.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-12].

Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/pokrocily/internetove-bankovnictvi/phishing-a-pharming.aspx>

³⁹ SUPPORT GOOGLE. *Co je malware?*. support.google.com. [online]. © 2014. [cit. 2016-01-12].

Dostupné z: <https://support.google.com/adwords/answer/2375413?hl=cs>

⁴⁰ BEZPEČNÝ INTERNET. *Krádež identity a jak se jí bránit*. bezpečnyinternet.cz. [online]. 2015.

[cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/pokrocily/ochrana-prav/kradez-identity.aspx>

a intenzitu. Pronásledování probíhá formou zasílání sms, e-mailů, telefonátů, různých dárků apod., výhrůzkami, rozbíjením majetku oběti a poškozování její pověsti.

Mezi typy stalkerů se řadí:

- Uctívač – jedinec, který se snaží navázat užší vztah s obětí i přesto, že oběť o to nemá zájem. Nejčastěji jsou oběťmi celebrity.
- Poblouzněný milovník – útočník žije v iluzi, že ho oběť miluje.
- Bývalý partner – po ukončeném vztahu útočník nadále naléhá, aby se bývalý partner vrátil.
- Neobratný milovník – pro nezkušenost s navázáním vztahu útočník používá nátlaku formou dotyků bez souhlasu druhé osoby.
- Sexuální útočník – často sexuální deviant.
- Ublížený pronásledovatel – útočník se cítí být poškozen a snaží se pomstít, často jen slovně.
- Kyberstalker – útočník pod falešnou identitou obtěžuje oběť přes elektronické zařízení – internet.⁴¹

1.4.7 Kyberšikana

Kyberšikana má úzkou souvislost s Kyberstalkingem. Útočník využívá k útokům sociální sítě, kde si založí falešný profil a naváže přátelství s obětí. Následně sofistikovanou metodou manipulace dochází v rámci komunikace k výměně fotografií intimního charakteru, kterou iniciuje útočník. Útočník poskytuje sérii intimních fotografií a videí a oběť reaguje podobně. V rámci důvěry dochází až k výměně hesel od profilů. Komunikace se stává více intimní od částí těla až po celkový záběr včetně obličeje. Oběť si chybu postupně uvědomí a pokusí se s útočníkem komunikaci ukončit i formou zablokováním útočníka.

Útočník ale zašle vzkaz s výhrůzkou, že pokud ho oběť neodoblokuje a nezačne zase posílat fotky, uveřejní nasbírané intimní materiály své oběti na sociální síti a internetu. Cílem této manipulace je vyhlídnutou oběť ponižít nebo ji ublížit.⁴²

⁴¹ DOKTORKA. *Stalking: Úmyslné pronásledování a obtěžování jedno osoby jinou.* *psychologie.doktorka.cz.* [online]. 20012. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-umyslne-pronasledovani-a-obtezovani-jedne-osoby-jinou/>

⁴² E-BEZPEČÍ. *Kyberšikana.* *e-bezpeci.cz.* [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/986-kybersikana-gifyo>

1.4.8 Kybergrooming

Útočník v Kybergroomingu naváže pod falešným profilem úzký kontakt se svou obětí, která je často nezletilá, a buduje s ní blízký vztah a důvěru s cílem osobní schůzky. Útočník se často vydává za jinou osobu (mladší, pohledný, bohatý) a tuto hru hraje až do setkání. Následně, po vzájemném setkání, útočník začne vyhrožovat zveřejněním intimních informací, které důvěřivá oběť poskytla. Oběť pak útočníkovi většinou kývne na sexuální požadavky.⁴³

1.4.9 Sexting

Pojem sexting je spojen s intimními fotografiemi nebo videem pořízenými s partnerem nebo kamarádem. Po rozchodu jsou tyto intimní materiály nejčastěji zneužity jako pomsta bývalému partnerovi. Pořízené materiály se tak mohou kdykoliv objevit na internetu a způsobit tak ztrátu prestiže poškozené osoby, například při hledání zaměstnání nebo partnera.⁴⁴

1.5 Všeobecná platná legislativa

Na ochranu před zneužitím osobních dat, ať už útočníky nebo správci sociálních sítí, tu jsou zákony, které se neustále vyvíjejí podle potřeby společnosti s rozvojem informační technologie.

V mezinárodním právu byla v roce 1948 přijata valným shromážděním OSN nejobecnější právní úprava ochrany soukromí a osobních údajů v rámci Všeobecné deklarace lidských práv. V článku 12, který stanovuje, že, *„Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst“*.⁴⁵

V mezinárodním paktu o občanských a politických právech se zase v článku Čl. 17 odstavec 1) uvádí *„Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst“*, odstavec 2) *„Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.“* V článku 23 odst. 1) se dále uvádí že *„Rodina je přirozenou a základní*

⁴³ BEZPEČNĚ-ONLINE. *Co je to kybergrooming?*. bezpečne-online.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/pro-rodice-a-ucitele/teenageri-a-komunikace-na-internetu/co-je-to-kybergrooming.html>

⁴⁴ E-BEZPEČÍ. *Sexting*. e-bezpeci.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/995-fenomensexting2>

⁴⁵ OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. osn.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu“. Navazující článek 26 uvádí *„Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace. Zákon zakáže jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu.“*⁴⁶

1.5.1 Platná legislativa České republiky

V České republice upravují problematiku zneužití osobních dat spolu se vznikem a rozvojem informační technologie jasné právní prostředky. Základním kamenem právní ochrany soukromí a osobních údajů je ústavní pořádek České republiky. Zákon č. 162/1998 Sb. Listiny základních práv a svobod, článek 7 odst. 1 deklaruje *„Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.“*, který je dále specifikován článkem 10 *„1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. (2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. (3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“* a článkem 13 *„Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.“* Listina také specifikuje předmět ochrany, jímž je *„lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a ochrana dobrého jména“*.⁴⁷

Množství existujících zákonů upravující oblast ochrany osobních údajů je poměrně značné, a proto je důležité se zaměřit jen na právní předpisy dotýkající se ochrany soukromí v internetových sociálních sítích. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník v oddíle 6, pododdílu 2, Podoba a soukromí, se na ochranu soukromí dále uvádí § 84 *„Zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné jen s jeho svolením.“*, § 85 *„1) Rozšiřovat podobu člověka je možné jen s jeho svolením. 2) Svolí-li někdo k zobrazení své podoby za okolností, z nichž je zřejmé, že bude šířeno, platí, že svoluje i k jeho rozmnožování*

⁴⁶ Mezinárodní pakt občanského práva a politického práva. In: OSN. osn.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf

⁴⁷ Listina základních práv a svobod. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

a rozšiřování obvyklým způsobem, jak je mohl vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat.“, § 86 „Nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit. Ve stejném rozsahu jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy.“, § 87 „1) Kdo svolil k použití písemnosti osobní povahy, podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy, může svolení odvolat, třebaže je udělil na určitou dobu. 2) Bylo-li svolení udělené na určitou dobu odvoláno, aniž to odůvodňuje podstatná změna okolností nebo jiný rozumný důvod, nahradí odvolávající škodu z toho vzniklou osobě, které svolení udělil.“⁴⁸

Nejdůležitějším právním předpisem vnitrostátního práva České republiky je pak Zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb. včetně jeho novelizací, který se možností obrany v oblasti práva v souvislosti s ochranou osobních údajů zabývá. Na základě tohoto zákona byl zřízen nezávislý Úřad pro ochranu osobních údajů.

„Smyslem zákona o ochraně osobních údajů je Listinou základních práv a svobod zaručené právo na ochranu občana před neoprávněným zasahováním do jeho soukromého a osobního života a neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů. V současné společnosti je vlivem rozvoje informačních technologií toto právo stále více narušováno.“⁴⁹

Tento zákon přiznává všem jedincům záruku, že nebude s jejich osobními údaji nevhodně zacházeno.

1.5.2 Platná legislativa Evropské unie

Základ právní úpravy soukromí se nachází v evropské legislativě v Listině základních práv Evropské Unie a to v článku 7 Respektování soukromého a rodinného života „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace.“ a článku 8 Ochrana osobních údajů „1) Každý má právo na ochranu osobních údajů, které se ho týkají. 2) Tyto údaje musí být zpracovány korektně, k přesně stanoveným účelům a na základě souhlasu dotčené osoby nebo na základě

⁴⁸ Nový občanský zákoník. In: *Ministerstvo spravedlnosti*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/>

⁴⁹ Zákon č. 101/2000 Sb., ze dne 1. ledna 2015, o ochraně osobních údajů. In: *Úřad na ochranu osobních údajů*. [online]. 2013. [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: http://www.uouu.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_ktg=1059&p1=1059

jiného oprávněného důvodu stanoveného zákonem. Každý má právo na přístup k údajům, které o něm byly shromážděny, a má právo na jejich opravu. 3) Na dodržování těchto pravidel dohlíží nezávislý orgán.⁵⁰ Související úpravy se nacházejí také ve směrnici Evropského parlamentu a Rady, přijatých na základě článku 16 odstavce 2 Smlouvy o fungování Evropské unie

Jedním z nejdůležitějších unijních předpisů v souvislosti s ochranou osobních údajů je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací. Dále pak směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES ze dne 15. března 2006 o uchovávání údajů vytvořených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí a o změně směrnice 2002/58/ES.⁵¹

Evropská unie i nadále posiluje odpovědnost a dodržování pravidel na ochranu osobních údajů a soukromí v rámci rizika vyplývající z používání sociálních sítí. Mezi reformu ochrany soukromí v EU vstoupí v platnost v roce 2018 nařízení Evropského parlamentu a Rady o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. K dohodě došli zástupci Evropské komise, europarlament a jednotlivé členské země a mají nahradit pravidla stará dvacet let, která však už neodpovídají současnému stavu technologií. Nařízení má za cíl zvýšit práva uživatelů internetu s kontrolou svých dat u provozovatelů sociálních sítí. Největší poskytovatelé budou muset své uživatele žádat o výslovný souhlas s užitím jejich osobních dat.⁵²

Uživatelé sociálních sítí mají díky tomuto nařízení právo na informace o způsobu a důvodu uchovávání jejich dat a to hlavně v momentě kdy se rozhodnou opravit nebo vymazat profil. Právo být zapomenut a mít právo na kompletní zrušení profilu v rámci sociálních sítí je v dnešní době nejdůležitější a nejdiskutovanější novinkou nařízení EU. Mezi další výrazné změny se řadí i nová definice osobních údajů, kdy z nařízení vyplývá, že osobní údaje jsou veškeré informace o subjektu údajů.

V případě nedodržování práv uživatelů včetně možnosti dohlížet nad svými údaji je zde nové právo orgánů dozoru uložit pokutu až do výše jednoho milionu EUR,

⁵⁰ Listina základních práv EU. In: *Eur lex*. [online]. 2010. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12010P>

⁵¹ Směrnice evropského parlamentu a rady 2006/24ES. In: *Eur Lex*. [online]. 2006. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:cs:PDF>

⁵² NOVINKY. *EU se prý shodla na reformě ochrany osobních údajů na internetu*. novinky.cz [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/bezpecnost/389435-eu-se-pry-shodla-na-reforme-ochrany-osobnich-udaju-na-internetu.html>

případně až dvě procenta ročního celosvětového obratu při zvláště závažném pochybení s nakládáním s osobními údaji nebo porušení vybraných ustanovení tohoto nařízení.⁵³

⁵³ Nařízení evropského parlamentu a rady o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. In: *Eur Lex*. [online]. 2012. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0011:FIN:CS:PDF>

2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ CHOVÁNÍ

2.1 Sociálně patologické jevy - deviace

„Sociální patologické jevy jsou předmětem zájmu řady vědních oborů. Zabývají se jimi tedy nejen sociologie, ale ve značné míře psychologie, kriminologie, lékařské vědy. Velkou pozornost přitahují takové jevy, jakými jsou sebevražednost, alkoholismus a toxikomanie, prostituce, kriminalita, ale i sociální faktory úrazovosti, nemocnosti, neuróz a psychóz.“⁵⁴

Společnost složená z jedinců, u kterých vznikají vzájemné vztahy, kultura a zájmy, nemůže fungovat bez pravidel a norem. Tato teorie vychází z historie zaniklých národů a pozorování přeživších primitivních kmenů, které se stále vyskytují v odlehlých částech světa. Ač nemají politický ani právní systém, jak je znám ve vyspělých civilizacích, dodržují své kulturní, jazykové, náboženské a morální tradice a pravidla mezi sebou. Z tohoto pozorování je možné říci, že společenství lidí a pravidla spolu velmi úzce souvisí a jeden bez druhého by existovat nemohly.

Mezi jednotlivými sociálními jedinci v dané společnosti vznikají sociální vazby, které se navzájem ovlivňují a vystupují prostřednictvím sociálního jednání. Nejznámější německý sociolog, Max Weber by to definoval jako jednání upravené sociální normou vznikající na základě subjektivní motivace jedince nebo skupiny se současnou pozorností na druhého.⁵⁵

„Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.“⁵⁶

Pojem sociálně patologický jev zavedl Herbert Spencer jako přirovnání k biologickému onemocnění. Sociologové ale biologismus odmítají a místo toho používají označení sociální deviace. Sociálně patologické jevy se dají pozorovat u každého jedince během jeho celého života. Společnost i různé sociální skupiny jsou

⁵⁴ RADOMÍR, H. *Úvod do sociologie*. Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze. Praha 2007. [cit. 2015-12-15]. s. 102. ISBN 978-80-24-1385-7.

⁵⁵ VEČEŘA, M. a URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. [cit. 2015-12-15]. s. 40-41. ISBN 978-80-73-8032-16.

⁵⁶ POKORNÝ, V., et. al. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. 2003. [cit. 2015-12-15]. s. 9. ISBN 80-86568-04-0.

nedílnou součástí tohoto chování a moderní doba zvláště ve spojení se sociálními sítěmi přináší mnoho negativních vlivů, které působí na mladé lidi. Bohužel projevy a důsledky procesů nejsou jen přínosné a kladné, ale přináší i svá rizika.

„Deviace je hodnotově neutrální označení pro odchylku od normy či odchylku od pravidel, které říkají, co je vhodné či ještě přípustné v dané sociální skupině nebo společnosti. Odchylka se může projevovat v jedincově myšlení, prožívání, chování, v mezilidských vztazích. Ze sociologického i pedagogického pohledu může jít jak o odchylku negativní (šikanování, konzumování psychotropních látek, protiprávní jednání), tak o odchylku pozitivní (jedinec se neztotožní s normami, které převládají v extremistické skupině, sektě nebo totalitní společnosti). Hodnocení toho, co je deviace, závisí mimo jiné na tom, kdo hodnotí, na kritériích která používá, na sociálním kontextu deviace, na sociálních normách, míře sociální kontroly, případně sankcích a na historickém čase.“⁵⁷

Otázka tedy zní, co je normální a co je nenormální, tedy jak správně určit hranice deviantního chování. U jedné kultury může být určitý jev brán jako vyhovující, kdežto u jiné kultury může být ten samý jev hodnocen a sankcionován jako deviantní a patologický. Homosexualita byla v některých dobách a v některých vrstvách zcela akceptovanou záležitostí, jindy a jinde zase za jiných okolností pronásledovaná, odsuzovaná a nuceně skrývaná, dnes je již opět na většině míst tolerována.

Problémem pak může být otázka, od jakých norem se chování odlišuje (od zvyků, obyčejů nebo zákonných norem dané společnosti), do jaké míry, tedy zda denně nebo týdně (jízda na černo) a jaké jsou následné sankce, zda pozitivní či negativní. Co je pokládáno za normu nebo míru tolerance se mění společnost od společnosti, v různých společenských kruzích ale i v čase, ať už generačním nebo pouhým historickým uplynutím doby. Takže zatímco u kriminologie se posuzuje deviace pouze naplněním litery zákona a precedentu, ze sociologického pohledu je potřeba znát všechny podstatné vztahy,

Podstatné hranice normy a normality společnost většinou vymezuje spíše kvalitativně a univerzálně. Činí tak prostřednictvím zákazů, nebo příkazů. Normy se do určité míry zjemňují a precizují, drobná krádež je klasifikována jako přestupek, a teprve od určité výše škody je klasifikována a sankcionována jako trestný čin.

Z historie jsou známy pokusy o identifikaci kriminálních typů pomocí biologické a psychologické teorie na základě měření lebek vycházející z hypotézy o biologické

⁵⁷ PRŮCHA, J. et. al. I. *Pedagogický slovník*. Portál s.r.o.. Praha 2009. [cit. 2015-12-23]. s. 50. ISBN 978-80-7367-647-6

degeneraci a defektnosti zločinců. Předpokládá se tu dědičnost kriminálních sklonů podle sociálních a kulturních vlivů prostředí rodiny a pospolitostí (existují zde určité představy o spojitosti fyzických typů a určitých forem kriminality, ovšem bez návaznosti dědičnosti nebo příčinného vztahu, pouze jen lepší či horší dispozicí pro násilné trestné činy). Nesmí se zapomenout ani na možnou sociální odezvu fyzického zevnějšku, která se pak spolupodílí na očekávání určitých vlastností a chování, případně formulaci rolí. Souvislost biologické výbavy a kriminality jsou nepopíratelné, přesto nastává problém s jejich výkladem a zařazením do kontextu s ostatními psychologickými a sociálními vlivy.

Podobně i psychologické teorie spojují kriminalitu s určitým typem osobnosti. Psychoanalýza má velký vliv při hledání zdrojů deviantního chování získaných ze zkušenosti v dětství a dospívání. V psychologii a psychiatrii je u tohoto vlivu zaveden pojem psychopatická osobnost. Osobnosti tohoto typu se ale mohou stát, v závislosti na společenských podmínkách a osobní historii, buď psychopatickými kriminálníky nebo naopak odvážnými cestovateli nebo hrdiny. Psychologické charakteristiky vysvětlují určité stránky nebo typy sociální patologie jedinců, kdy je zřejmý výrazný podíl sociálních faktorů výchovy, socializace, vlivů prostředí nebo situace.⁵⁸

Dynamika probíhajících procesů sociálně patologického chování tedy deviace a změn se vztahují na všechny jedince daného společenství nebo prostředí, kde jedinci žijí. Dochází zde k ohrožování společnosti z hlediska mravnosti i morálky a tím i k určitému vychýlení od standartních norem a pravidel dané společností. Jedinci nebo skupiny tak nerespektují požadavky, které jsou na ně kladeny společností a snaží se zviditelnit.

„Sociálně patologický jev není nahodilý, ale má svou genezi, dynamiku, příčiny, důsledky, a vztahuje se k mnoha prvkům prostředí, ve kterém vznikl.“⁵⁹

Moderní společnosti zahrnují odlišné subkultury (např. romskou), proto chování, které je konformní v normách těchto subkultur, může být pokládáno mimo ně za deviantní. Vztahy mezi konformitou k platným normám a deviací v různých sociálních kontextech jsou proto odlišné. Sociálně patologické jevy jsou diametrálně odlišné v závislosti na sociálních podmínkách a povaze kulturního prostředí různých tříd, vrstev a skupin lišících se podle majetku nebo moci. Například nižší vrstvy

⁵⁸ RADOMÍR, H. *Úvod do sociologie*. Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze. Praha 2007. [cit. 2015-12-15]. s. 102. ISBN 978-80-24-1385-7.

⁵⁹ POKORNÝ, V., et. al. *Prevence sociálně patologických jevů. Manuál praxe*. Brno, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. 2003. [cit. 2015-12-23]. s 9. ISBN 80-86568-04-0.

provádějí jen loupeže a krádeže naopak ve vyšších vrstvách jsou významně zastoupeny i daňové úniky, korupce nebo defraudace.

Teorie diferencovaného přiřazení je další teorií kriminality, kdy je společenství složeno z několika kultur a subkultur, kde se jedinci stávají kriminálními ne proto, že by byli patologickými nebo nedostatečně adaptabilními, ale proto, že se stávají členy určitých skupin, které jsou z pohledu celospolečenského kriminální.

V úvaze o sociální patologii sehrála svou roli i anomie. Anomie označuje stav tzv. beznormnosti, rozkladu norem ve skupinách nebo společnosti. Zabýval se jí E. Durkheim, podle kterého je anomie příznakem moderní společnosti, kde meze zdrženlivosti a morální bariéry lidských tužeb jsou podkopávány honbou za ziskem, prestiží a mocí. Při překročení hranic vzniká pocit prázdnoty a ztráty životních hodnot, který pak jedinci řeší až sebevraždou.

R. K. Merton Durkheimovu, který tuto teorii dále rozpracoval, pokládá anomii za důsledek zhroucení kulturní struktury, norem, hodnot a cílů, které plynou ze společenské dezintegrace. Anomie může vést k deviantním podobám chování jako nekonformní adaptace v různých společenských skupinách a situacích. R. K. Merton poukazuje na hlavní problém moderního světa, kde je pokládáno za hlavní úspěch materiální hodnota získaná sebedisciplinou a tvrdou prací. Ve skutečnosti ale záleží na startu, kdy většina znevýhodněných má velmi omezené šance vzestup. Jedinci s omezenými možnostmi se pak vidí jako odsouzené za svou zdánlivou neschopnost a hledají jiné prostředky seberealizace.

Pro výše uvedené teorie je typický důraz na vazbu mezi konformitou a deviací, kde je hlavním rozlišujícím faktorem dostatek nebo nedostatek příležitostí k dosažení úspěchu podle společenské situace. Každý jedinec přizpůsobuje své aspirace odhadu svých možností a vzniklé deviace jsou pak důsledkem rozporu aspirací a příležitostí, které jsou ještě odlišné podle nižších nebo vyšších vrstev.⁶⁰

R. K. Merton definuje pět typů reakce jedince na rozpor mezi uznávanými hodnotami společnosti a prostředky, které mu jsou k dispozici. Hledá-li jedinec nové prostředky, jde o inovaci, která může být pozitivní nebo negativní. Netradiční prostředky volí vynálezce, sociální reformátor nebo i kasař. Pokud jedinec lpí na osvědčených prostředcích bez vztahů k cílům, je to ritualismus. Uzavření se před společností formou úniku v azylu může být drogová závislost. Nejdramatičtější forma je pak vzpoura proti systému.

⁶⁰ RADOMÍR, H. *Úvod do sociologie*. Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze. Praha 2007. [cit. 2015-12-15]. s. 102. ISBN 978-80-24-1385-7.

Tabulka 1: Mertonovo schéma mechanismů adaptace

Přijetí		Adaptační reakce
Cílů	Prostředků	
+	+	Konformismus
+	-	Inovace
-	+	Ritualismus
0	0	Únik
-	-	Vzpoura

Zdroj⁶¹

Durkheimův a Mertonův přístup vycházejí z představy určitých strukturálních tlaků nebo tezí. Jejich jednodušší variantu představuje předpoklad, že deviaci a zločinnost plodí nejčastěji chudoba. Durkheimovy názory inspirovaly také teorii kontroly, která chtěla čelit deviacím větším zapojením člověka do komunity.

Význam problematiky sociálně patologických jevů v poslední době zaznamenává zvýšený zájem ve vztahu ke snižování příčin vzniku a především důsledků těchto jevů. Intenzivnější pozornost této problematice věnuje stále více odborníků z řad pedagogů a psychologů včetně rodičů. První rizikovou skupinou, která se už setkává se sociální deviací, jsou právě žáci na základních školách.⁶²

2.1.1 Členění sociálně patologických jevů

Sociálně patologické jevy jsou nejčastěji rozděleny podle stupně jejich závažnosti či nebezpečnosti. Hranice mezi různými problémy jsou ale ve skutečnosti tenké a nelze je často ani přiřadit nebo rozeznat.

Mezi sociálně patologické jevy a deviace patří:

a) Negativní společenské jevy vycházející z moderní konzumní společnosti, kde je míra nebezpečnosti či závažnosti jevů nízká včetně dopadu na společnost a jsou proto tolerovány.

⁶¹ BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Fortuna. 1996. [cit. 2015-12-23]. s. 121 ISBN 80-7168-304-3.

⁶² tamtéž. s. 119

- nezaměstnanost, fluktuace, bída, nemocnost, úrazovost, populační nerovnováha, rozvodovost, záškoláctví, lhaní apod.

b) Asociální společenské jevy jsou méně tolerovány, ale nejsou ještě tak závažné.

- vandalismus, delikvence, násilí, šikanování, extremistická hnutí a skupiny, xenofobie a rasismus, intolerance a antisemitismus, sekty a sociálně patologická náboženská hnutí, syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

c) Sociálně patologické jevy a deviace, kam patří oblast s nejvyšší mírou společenské nebezpečnosti a závažnosti.

- kriminalita (krádeže, vraždy, znásilnění), závislosti (alkohol, drogy, patologické hráčství, závislost na počítačích, hrách, internetu), Sexuální odchylky (pedofilie, nekrofilie, hypersexualita), týrání, zanedbávání, zneužívání, sexuální zneužívání dětí, prostituce, ohrožování mravní výchovy mládeže, jednání vůči sobě – sebevražedné tendence⁶³

2.2 Činitelé sociálně patologických jevů

Správné rozpoznání nebezpečných vlivů je velmi důležité v oblasti sociálně patologických jevů. Včasné odhalení přicházejících příznaků patologického jednání či chování u jedinců nebo skupiny je závislá na důkladné prevenci těchto jevů. Díky správnému určení jevů se jim může předcházet a zároveň napomáhat při hledání jejich následného řešení.

Za rizikové chování u mladistvých lze považovat riskování či experimentování, které je ale u této skupiny přirozené. Tito jedinci mají snahu si dokázat, že jsou už dospělí a samostatní nebo zapadnout mezi ostatní vrstevníky nějakou výjimečností. Do jisté míry je tato socializace prospěšná pro jejich budoucí život, kde jim často zvyšuje naději na úspěch. Život přináší řadu neznámých situací, na které reaguje každý mladý člověk určitou mírou risku. Je tedy zapotřebí rozeznat únosnou hladinu riskování, kterou dospívající mládež většinou neumí.⁶⁴

⁶³ ZKOLA. *Sociálně patologické jevy a jejich prevence obecně*. zkola.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/socpatologjevy/socpatologjevyobecne/Stranky/socialne-patologicke-jevy-a-jejich-prevence-obecne.aspx>

⁶⁴ MATĚJČEK, Z. a DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Grada, 2002. [cit. 2015-12-23]. s. 25. ISBN 80-247-0332-7.

Faktorem sociálně patologických jevů a jejich vzniku jsou především jedinci versus prostředí, ve kterém se tyto jedinci narodili, vyrůstali v něm a jsou jím obklopeni během svého života.

- Jedinec – mezi rizikové faktory, které ho mohou ovlivnit, jsou charakterové vlastnosti jedince, povaha, inteligence, pohlaví, náboženství a víra, mravní vývoj jedince, poruchy chování, zdraví a jeho vliv na vývoj osobnosti, určitý druh handicapu, chuť experimentovat, zvědavost, duševní zdraví, sociální zdatnost, vlastní využívání volného času, nezdravý životní styl, potřeba jedince odlišit se od svých vrstevníků nebo naopak zapadnout mezi ně a jiné podobné faktory.
- Rodina – je další rizikový faktor kam patří rodinné zázemí, nepodnětná vazba mezi rodiči a dítětem, nedostatky v komunikaci mezi členy rodiny, výchova, sklony k závislostem u některého z členů rodiny nebo užívání drog některých z členů, postoj rodičů a blízkých osob k návykovým látkám, podle kterého se potom jedinec většinou orientuje či je přebírá za vlastní.
- Škola – kde lze řadit k rizikovým činitelům neefektivní program prevence, nepřátelskou atmosféru ve třídě nebo škole, školní klima, vrstevníky, návykové látky, vztahy jedinců, nevyplnění volného času žáků, osobnost a role učitele.
- Společnost – zde hraje také důležitou roli v rizikových faktorech při snadné dostupnosti návykových látek, postojů a hodnot společnosti, špatná informovanost, módních trendů, názory masmédií, internetu a podobně.

Výše vyjmenované rizikové faktory jedince ovlivňují během jeho života a působí na něj zvenčí nebo zevnitř, utvářejí jeho názor či postoj k okolí. Vznikají tedy rizikové faktory na vypěstování závislosti ke konzumaci výrobků (alkoholu, cigaret, drog), nebo služeb (internet - sociální sítě, pornografie, a podobně).

Důsledky chování jedince se pak mohou promítnout do všech oblastí života. Negativně působí zvláště na tělesné a duševní zdraví, schopnosti, dovednosti, vědomosti, oboustranné vztahy a vazby v rodině, přáteli, možnost rozvinutí osobního potenciálu, potřeby, cíle, hodnoty a celkový životní styl.⁶⁵

⁶⁵ VESELÁ, Z. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno: Konvoj, 1998. [cit. 2015-12-23]. s. 33
ISBN 80- 85615-70-3.

2.3 Příčiny a prevence sociálně patologických jevů

„Společnost se brání vůči porušování norem, neboť usiluje o zachování stavu stability a řádu, a tím chrání zároveň své jednotlivé členy. Významná preventivní role připadá sociální kontrole. Každá společnost disponuje mechanismy, kterými působí směrem k dodržování norem. Tento dozor nad sociálním jednáním vykonávají nejen pověření specialisté (policie), ale samotné sociální skupiny (rodina), společenství (sousedé v místě bydliště), authority (učitelé).“⁶⁶

Původ zrodu sociálně patologických jevů jsou různého druhu. Mezi nejčastější důvody patří snaha ohromit své okolí nebo dosáhnout pocitu rychlého dospění, upoutání pozornosti okolí, dezintegrace, ovlivňování ze strany přátel nebo vrstevníků včetně snahy vyrovnat se jim, lhostejnost, pocit být převyšující, nízká sebedůvěra a nízká motivace v rodinném zázemí. Důležitou roli v oblasti příčin patologických jevů hraje zvláště rodina, rodinné klima a vzájemná komunikace.

„Prevencí sociálně patologických jevů rozumíme cílevědomým, plánovitým a komplexním posilováním forem zdravého životního stylu, minimalizovat výskyt a důsledky těchto jevů.“⁶⁷

Prevencí sociálně patologických jevů se dosáhne konkrétními realizovanými aktivitami kde je účelem zabránit nežádoucím jevům. *„Prevence by měla být dlouhodobým působením na dítě s ohledem na věk a jeho aktuální prožívání světa, směřována spíše na rizikové faktory spolupodílející se na vzniku závislostí a jiných sociálně patologických jevů. Patří sem kvalita a zralost sebepojetí, schopnost prosadit se ve skupině vrstevníků, znalost svého vlastního hodnotového rámce, vlastních postojů a rámců chování a přijetí skutečnosti, že za své postoje a chování každý sám nese odpovědnost. Spadá sem také celá škála pozitivních orientací na vlastní život a trávení volného času a hledání realizační linie ve vlastním životě, včetně nácviku alternativních forem chování v rizikových či jinak psychicky náročných situacích.“⁶⁸*

Prevence sociálně patologických jevů je důležitá již na základních školách. S narůstající oblíbeností sociálních sítí se zvyšuje počet jedinců, kteří se stávají závislými a jsou nezřídka oběťmi násilí, vydírání či agresivního chování. Jsou to hlavně děti a dospívající mládež, u kterých se projevují sociálně patologické jevy v rámci vlivu společnosti a módních trendů. Včasná prevence sociálně patologických jevů je

⁶⁶ BURIÁNEK J., *Sociologie*. Fortuna. 1996. [cit. 2015-12-23]. s. 119 ISBN 80-7168-304-3.

⁶⁷ POKORNÝ, V. et. al.. *Prevence sociálně patologických jevů. Manuál praxe*. Brno, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. 2003 . [cit. 2015-12-23]. s. 9. ISBN 80- 85615-70-3.

⁶⁸ ŽIVOT BEZ ZÁVISLOSTI. *Vybrané články z historie Prevence*. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.zivot-bez-zavislosti.cz/casopis-prevence/vybrane-clanky/>

mnohem snazší, než následné řešení vzniklých problémů. Důležitou roli v prevenci hrají základní školy, centra volného času, různé instituce a sociální politika, která se „musí snažit konstruovat preventivní aktivity nejen z pohledu okamžité potřeby, ale především z dlouhodobého hlediska. Je nutné vytvářet takové nástroje sociální politiky, jež budou přispívat k znemožnění vzniku společensky nežádoucích zárodků sociální patologie. Je potřeba předcházet tomu, aby ve společnosti vznikaly nové sociálně handicapované skupiny, především mezi mladými lidmi“⁶⁹

Prevenci ve smyslu sociální politiky, lze charakterizovat jako činnost zajišťující předcházení určitým negativním jevům.

2.3.1 Typy prevencí

Účinnost prevence sociálně patologických jevů, se docílí celkovým popsáním vzájemných vazeb mezi jednotlivými typy. Typy prevencí můžeme rozřadit na tři konkrétní úrovně:

- Primární prevence – která se zabývá hlavně předcházením ohrožujících situací v monitorované společnosti. Důležitým předpokladem je, aby určité negativní a nežádoucí jevy ve společnosti vůbec nenastaly. Zaměřuje se na omezení výskytu rizikového chování v určitých oblastech mezi dospívající populací. Hlavní strategií prevence sociálně patologických jevů u dospívající populace ve školství je vytváření mezilidských vztahů, podpora tolerance a respektu, výchova jedinců k lepšímu životnímu projevu a vztahu. Na prvním a druhém stupni základních škol je náplní práce prevence školního metodika ve spolupráci s třídními učiteli, kteří se snaží zachytit prvotní signály ve třídě. Společně pak realizují Minimální preventivní program s diagnostikou vztahů v dané třídě. Primární prevenci sociálně patologických jevů dále dělíme na prevenci nespecifickou a specifickou.
- Nespecifická primární prevence – jsou zde uváděny volnočasové aktivity, kam patří všechny postupy a vztahy harmonického rozvoje osobnosti (naplňuje cíl osobnostní a sociální výchovy) jako je rozvíjení nadání, zájmů, pohybové a sportovní aktivity. Nespecifické primární prevence stojí samy o sobě, neboť by tu byly i bez existence sociálně patologických jevů.

⁶⁹ ČAKRTOVÁ, T. *Sociální politika*. 1994, č. 4, [cit. 2015-12-23]. s. 5-8. ISSN 1802-1547

- Specifická primární prevence – je soustava aktivit a služeb jedincům, kde lze očekávat další negativní vývoj v případě jejich absence. Soustředí se přímo na oblast šikany, jak ji rozpoznat a komu o ní říci.
- Sekundární prevence – platí v případě vzniklého rizika nebo signálu negativního vývoje jedince, případně skupiny jedinců. Patří sem nejčastěji riziková skupina ohrožená negativním jevem, jako je například závislost na internetu mezi dospívající generací. Prvním krokem je zmapování situace a poté její řešení s použitím psychologických postupů.
- Terciální prevence – je prevence následná, tedy vztahující se na jedince, u kterých se sociálně patologický jev projevil ve formě negativního nebo nežádoucího projevu. Postupy často leží v rukou policie, sociálních kurátorů či represivních a léčebných institucí. Její podstatou je zmírnění následků nebezpečného jevu a zabránění jeho recidivě vyšetřováním, identifikací pachatelů a prací s traumatizovanými oběťmi. Cílem je rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí a resocializace narušených jedinců.⁷⁰

Sociální kontrola je vázána na prostředí. V anonymním prostředí velkoměsta celkem bez obtíží mnohé deviantní jednání uniká odhalení. Tradičně silnější je sociální kontrola na venkově nebo na malém městě. Je též závislá na morálním klimatu celé společnosti a na aktivním postoji jejích členů.

2.3.2 Cíle a strategie prevence

Cílem i strategií prevence sociálně patologických jevů je hájit jedince před nežádoucími úkazy, jež může ve společnosti potkat, a zvláště pak snížení nárůstu negativních jevů u dospívající mládeže. Z toho vyplývá důležitost vytvoření celkového systému vzdělání, vznikající již na základních školách, s cílem včas předcházet, zabránit nebo alespoň dodatečně zamezit sociálně patologickým jevům.

Cílem a strategií prevence se zabývá resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které má samo důležitou zásluhu na hlavní prevenci negativních jevů mezi dospívající mládeží. Strategie prevence sociálně patologických jevů u dospívající mládeže je zpracována v souladu s Akčním plánem Evropské unie a Národním programem rozvoje vzdělávání v dokumentu Bílá kniha. Hlavním bodem této strategie je vytvoření celkově obsáhlého volnočasového programu a vzájemně

⁷⁰ POKORNÝ, V., et. al. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno. Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. 2003. [cit. 2015-12-23]. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.

propojených fungujících systémů všech dotčených subjektů, které v oblasti prevence působí. Vzájemná spolupráce mezi těmito složkami je klíčová pro prevenci sociálně patologických jevů.

Cílová skupina, které se uvedená strategie dotýká, je hlavně dospívající mládež. Ta je, v závislosti na dosaženém věku, samostatná a odpovědná za vlastní chování a jednání. Dále sem patří i pedagogičtí pracovníci, ředitelé, školní metodici prevence, psychologové, pracovníci pedagogických a psychologických poraden, včetně neziskových organizací.

Základní strategií prevence sociálně patologických jevů u dospívající mládeže je především výchova a dozor zdravého životního stylu, rozvoj a podpora sociálních pravomocí a zlepšení vzájemného souladu a součinnosti hlavní prevence.⁷¹

2.3.3 Program prevence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se důkladně zabývá v rámci oddělení Národního ústavu pro vzdělávání problematikou sociálně patologických jevů. Jeho informační centrum se nazývá Národní informační centrum pro mládež a je jedním z oddělení školského poradenského zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, které je přímo řízenou organizací Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Tento projekt poskytuje dospívající mládeži a pedagogům informace z oblastí vzdělávání v ČR a v zahraničí, cestování, volnočasových aktivit, negativních sociálně patologických jevů, vztahu občana a společnosti a vztahu mládeže v EU.⁷²

„Cílem projektů prevence sociálně patologických jevů je především napomoci výchově dětí a mládeže ke zdraví a zdravému životnímu stylu, k osvojení si pozitivního sociálního chování, k rozvoji osobnosti a dovedností vedoucích k odmítání všech forem sebeustrukce, projevů agresivity a porušování zákona. Dotace MŠMT mají v tomto směru umožnit zahájení či rozvinutí preventivních aktivit.“⁷³

⁷¹ POKORNÝ, V., et. al. *Prevence sociálně patologických jevů. Manuál praxe*. Brno. Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003. [cit. 2015-12-23]. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.

⁷² MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní informační centrum pro mládež*. msmt.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/nicm-1?highlightWords=soci%C3%A1ln%C4%9B+patologick%C3%A9+jev>

⁷³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dotační program na podporu prevence sociálně patologických jevů*. [online]. 2012. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/dotacni-programy-na-podporu-prevensocialne-patologickyh-jevu>

2.3.4 Program prevence na Základních školách

Základní školy v rámci prevence sociálně patologických jevů sledují, mapují a předcházejí na půdě školy výskytu či prohlubování patologických jevů mezi žáky. Program prevence zpracovávají základní školy každý rok jako součást výroční zprávy. Na jeho tvorbě a realizaci se podílejí pedagogové a vedení školy. Optimální spolupráce, kontrola uskutečnění a následné vyhodnocení patří ke standardům činnosti školního metodika prevence. Pokud je zapotřebí, školní metodik prevence spolupracuje s pedagogicko psychologickými poradnami, Policií ČR nebo jinými institucemi.

Hlavní cíle preventivního programu jsou:

- vést žáky k zásadám zdravého životního stylu
- směřovat výchovu ke zdraví a k životu bez závislosti
- tolerance a vzájemná úcta mezi žáky
- informovat žáky o projevech rasismu a xenofobii
- vést žáky k odpovědnosti za své chování a jednání
- vést žáky k pozitivnímu postoji k životu
- včas rozpoznat mezi žáky sociálně patologické jevy
- spolupráce učitelů, třídních učitelů a rodičů při řešení problémů ve třídě

2.3.5 Program prevence v rodině

Prevence rodiny je důležitá pro každou společnost. Rodina je základní jednotka a instituce společnosti, která doprovází život jedince od narození po úmrtí.

„Rodina je skupina osob vzájemně spjatých přímými příbuzenskými vztahy. Cílem rodiny je uspokojit potřeby a požadavky každého jejího člena, jež jsou na rodinu každým tímto členem a zároveň i společností kladeny.“⁷⁴

K uspokojení potřeb rodiny dochází při splnění základních funkcí nutných k zabezpečení plnohodnotného života člověka ve společnosti. K hlavnímu poslání řadíme funkci biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, pečovatelskou, emocionální a socializační výchovu. Cílem života není jen reprodukce lidské společnosti formou porodu dítěte na svět, důležité je také zajištění stimulujícího rodinného zázemí pro potomky, vytvoření podmínek pro jejich život, vývoj, výchovu, citové zázemí a pocit bezpečí a jistoty. Podstatný je především opravdový zájem

⁷⁴ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha. Argo. 1999. [cit. 2015-12-23]. s. 395 ISBN 80-7203-124-4.

o dítě, rozvoj jeho schopností, pomoc při orientaci v okolí a ve světě a zvláště jeho příprava na osamocení a vstup do společnosti.

V dnešní době se zvyšují nároky a požadavky na standardní rodinu a tím dochází k zásadním změnám ve funkci rodiny. Výsledkem této nové doby je, že rodina neplní své funkce dostatečně a vyskytují se zde sociálně patologické jevy například po stránce emocionální funkce, kdy narůstá počet dětí citově deprimovaných nebo týraných. Naopak v sociálně slabším prostředí vystupuje věřící rodina často jako ojedinělé útočiště, kam se může dospívající mládež bezpečně uchýlit.

Nemůžeme podceňovat vliv rodiny na utváření osobnosti jedince, který je důležitý. Každá rodina je první sociální institucí, která jedince vychovává od jeho narození, vštěpuje mu základní morální návyky a normy společnosti. Během života ho dále připravuje na osamocení a vstup do praktického života. Tímto směrem částečně pomáhá i základní škola, která ve spolupráci s rodiči do jisté míry může napravit chyby, kterých se rodiče ve výchově dopustili. Podmínkou pro úspěch je ale spolupráce a uvědomění si chyb vzniklých výchovou. Míra úspěchu závisí na rodičích, sourozencích a ostatních členech rodiny a to ve způsobu nahlížení na určité patologické jevy například na šikanu nebo závislost na internetu. Je důležité si uvědomit, že dospívající jedinci jsou z velké míry ovlivněni názory svých blízkých a částečně je přebírají.

Na dospívajícího jedince působí vnitřní a vnější vlivy jako jsou povahové vlastnosti, postoje, masmédiá, sociální sítě a další. Rodiče jsou přesto stěžejní v postoji a informování dospívajícího jedince o nebezpečných patologických jevech, které ho v životě potkají a jak na ně má reagovat.⁷⁵

2.4 Vybrané sociálně patologické jevy

Sociálně patologické jevy se vyskytují v různých podobách a v různé míře související s věkem jedince, zkušeností a zařazením se do sociální skupiny. Mezi společensky nebezpečné jevy, které se nejčastěji vyskytují, řadíme násilí, vandalismus, šikanu, kriminalitu, rasismus, drogovou závislost, alkoholismus, prostituci, gamblerství nebo internetovou závislost.

„Deviantní chování je vnějším projevem deviace. Jeho opakem je konformní chování. Deviantní chování se může projevovat například v oblasti sociální, sexuální. Ve škole patří k projevům deviantního chování například agresivní chování, šikanování,

⁷⁵ PLÁTKOVÁ, I. *Problematika sociálně patologických jevů*. Masarykova univerzita Brno. 2006. [cit. 2015-12-23]. s. 46. ISBN 978-80-7464-104-6.

*záškoláctví a podobně. Od deviantního chování je však nutno odlišit věkově podmíněný vzdor dospívajících (bouří se proti autoritám, přicházejí s odlišnými názory, nesouhlasí se stávajícím řádem), pokud tento vzdor nepřeroste v násilné trestné činy.*⁷⁶

Deviantní chování nastavuje společnosti zrcadlo, může přispět k novému definování a k ujasnění norem, k posílení solidarity, k odventilování nespokojenosti nebo k poukázání na nové problémy. Jeho výskyt ve větším měřítku však působí dysfunkčně, rozkladně. Moderní společnost funguje na principu důvěry, z níž vyrůstá volba kulturně akceptovatelných prostředků jednání. To pak vyžaduje silný většinový konsenzus.⁷⁷

2.4.1 Alkoholismus

Závislost vzniká hlavně dlouhodobým a pravidelným užíváním alkoholu. U dospívající mládeže kolem 15 let je to pouhých několik měsíců, u dospělého jedince dva i více let. Uchýlení se k alkoholismu vede jedince k pocitu získání jakéhosi euforismu, vyznačujícímu se příjemnou změnou nálady, obveselením, úlevou, okamžitým odstraněním potíží a duševního napětí, zapomněním nebo snahou dodat si odvahy. Jedinec tak často řeší své osobní problémy. Sem patří třeba soužití s partnerem, finanční problémy, nezvládnutí denních povinností, úkolů a případně pocit nespolehlivosti. Alkoholici získávají okamžitou úlevu od bolesti, trápení nebo starostí.

Alkohol je u dospívající mládeže brán jako módní trend. Outsider není ten, kdo pravidelně pije alkohol, ale ten, kdo abstinuje.

Novým způsobem požívání alkoholu je sliznicové vstřebávání alkoholu – alkohol se aplikuje na tampony, které se pak zavádí do análního nebo vaginálního otvoru. Jedinec není z dechu cítit alkoholem a může přijímat svou denní dávku. Nebezpečí zdravotních rizik spojené s poškozením sliznice nebo zavlečením infekce si dospívající mládež neuvědomuje.⁷⁸

⁷⁶ PRŮCHA, J. et. al.. *Pedagogický slovník*. Portál s.r.o.. Praha 2009. [cit. 2015-12-23]. s. 50. ISBN 978-80-7367-647-6.

⁷⁷ BURIÁNEK J., *Sociologie*. Fortuna. 1996. [cit. 2015-12-23]. s. 119. ISBN 80-7168-304-3.

⁷⁸ Informační centrum pro mládež. *Alkoholismus- charakteristika*. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: www.icm.cz/alkoholismus/

2.4.2 Tabákové výrobky

Zvýšené kouření tabáku a náklonost k této zálibě se nazývá nikotinismus. Tabák je považován za drogu číslo jedna mezi dospívající mládeží a řadí se vedle alkoholismu na přední místa v užívání. Ač se může zdát jako o drogu s nejmenším rizikem, ve svém důsledku se jedná o látku, která vyvolává podstatně vážnější osobní i společenské škody.

Začátek používání tabáku je často ve spojení s alkoholem a snaha vyrovnat se starším, zahnat pocit méněcennosti nebo nízkého sebevědomí. Kouření je dle odborníků návykovou formou chování, které se mnohem obtížněji odbourává než alkoholismus nebo drogová závislost.

„Rodina to, jak se děti a mladí lidé ke kouření postaví a zda se kuřáky stanou či nikoliv, ovlivňuje v nezanedbatelné míře. Velmi významnou roli v tomto ohledu hraje především sociální učení – proces nápodoby (nebudu kouřit, protože ti, které respektuji a mám za vzor, také nekouří, nebo naopak budu kouřit, protože rodiče či blízcí, kteří jsou mým idolem, také kouří). Ze strany společnosti mají pak na děti vliv, ať už pozitivní nebo negativní, především reklama a média.“⁷⁹

Tabák se nemusí jen kouřit, ale začal se ve velkém i šňupat – tabák je vdechován nosem bez potřeby si zapálit. V poslední době je tento způsob užívání moderní mezi dospívající mládeží, která tak řeší potřebu přísunu nikotinu v prostorách, kde není možné kouřit.

2.4.3 Drogy

Drogy jsou v podstatě jedy a užití množství určuje jejich účinek. Malé množství stimuluje a zvyšuje aktivitu. Větší množství naopak funguje jako sedativum a snižuje aktivitu. Jedinci berou drogy, protože se snaží ve svém životě něco změnit. Mezi důvody patří zapadnout do kolektivu, uniknout z reality, zahnat nudu, vzbouřit se nebo experimentovat. Závislost na návykových látkách vede k zanedbávání jiných zájmů. Pro silnou touhu a pocit potřeby věnuje jedinec více času získávání nebo užívání drogy. Nejčastěji užívanými nelegálními drogami jsou marihuana, extáze, kokain a crack, pervitin, heroin či LSD.

Patří sem i čichání k toluenu a jiných rozpouštědel, které představují známou činnost u dospívající mládeže. Mezi novinky patří ale i používání plynu do zapalovače.

⁷⁹ PLÁTKOVÁ, I. *Problematika sociálně patologických jevů*. Masarykova univerzita Brno. 2006. [cit. 2015-12-23]. s. 46. ISBN 978-80-7464-104-6.

Tato látka je podobného složení jako rajský plyn (kysličník dusitý) a má mírné euforické účinky. Nebezpečí tkví v neodhalení dlouhodobých účinků této látky, při jejímž užívání může velmi snadno dojít k předávkování.

Ve formě náhražky drogy používají někteří jedinci také rohypnol, diazepam, neuroleptikum takzvané Benzodiazepiny – léky na spaní a uklidnění. Prášky se konzumují společně s alkoholem jako doplňková droga a působí až jeden den. Hrozí zde epileptické záchvaty. Mezi drogy se dají zařadit i anabolika, anorektika – Jedná se o silně návykové léky s psychickou závislostí. Dochází k poškození cév a srdce, změny osobnosti, sklony k násilí, depresi apod.⁸⁰

2.4.4 Workoholismus

Definuje se jako závislost na práci, kdy jedinec naráží na problémy s vlastní identitou a nadměrně se ztotožňuje s prací. Postižený myslí stále na práci, odmítá si brát dovolenou a často pracuje přesčasy. Postupně ztrácí své osobní vztahy a společenský život, dochází k celkovému tělesnému vyčerpání a poruchám spánku. Mezi osobnostní typy podléhající workoholismu patří velikáš (sklon přeceňování vlastní práce), dobrák (nechává se využívat jinými), pedant (klade důraz na pořádek, pravidla a předpisy), rozpolcenec (má strach ze vztahů, raději tráví čas v práci), startér (překypující energií, neustále hledá nové podněty) a bifloš (zpracovává úlohy navíc, aby se zalíbil).⁸¹

2.4.5 Sebepoškozování a EMO

Sebepoškozování vzniká vždy z nějaké příčiny. Jedinec se trestá na svém těle za vlastní nedostatky nebo útoky zvenčí (šikana, utlačování). Příčiny mohou být jak v rodině, tak i ve škole. Sebepoškozování má podobu řezání se, vypalování kůže, ohýbání kloubů, piercing nebo tetování.

Tzv. EMO je označení jedince, který se vyčleňuje dobrovolně ze společnosti. Odmítá běžné společenské nešvary, jako je alkohol, tabák, sex, zábava s přáteli, upřednostňuje samotu, která často končí až nevycházením z domu/pokoje. Tento životní styl je spojován s depresemi a myšlenkami na sebeubližování nebo smrt.⁸²

⁸⁰ OBČANSKÉ SDRUŽENÍ. Řekni ne drogám – řekni ano životu. *Pravda o drogách*. drogy.cz. [online]. 2009. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.drogy.cz/index.html>

⁸¹ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha Portál 2011. [cit. 2015-12-23]. s. 28. ISBN 978-80-262-0189-2.

⁸² NEŠPOR, K. a CSÉMY, L. *Odborné práce a dokumenty*. *drnespor.eu* [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.drnespor.eu/addictcz.html>

2.4.6 Poruchy příjmu potravy

- Anorexie je patologický strach z obezity, spojený s odmítáním jídla. Jedinci jsou bezproblémoví a konformní, svědomití a zodpovědní, nejistí s nízkým sebevědomím a introverti.
- Bulimie je neodolatelná touha po jídle, přejídání se, po kterém následuje nucené zvracení.

Obě psychická onemocnění souvisí s příjmem potravy, která vychází z obavy z tloušťky kvůli zkreslenému vnímání vlastního těla. Jedinci jsou často impulzivní, neschopní sebeovládání, nejistí a přehnaně závislí na názorech jiných lidí.⁸³

2.5 Sociálně patologické jevy vyskytující se na internetu

Nový a rychlý technický pokrok nám umožňuje zvládat velmi rychlé tempo současného života. Moderní mladý člověk zvládá současnou informační techniku bez problémů a v rámci tlaku okolí také touží zažívat neustále nové impulzy. Dospívající mládež má proto potřebu objevovat, co všechno se dá v životě vyzkoušet. Tyto experimenty s sebou bohužel nezřídka přináší i nové sociálně patologické jevy, které se mohou stát návykovými a hlavně nebezpečnými pro společnost.⁸⁴

2.5.1 Šikana

Šikana je druhem násilí, které se děje mezi členy určité skupiny, vyskytující se v různých oblastech společenského života. Na jedné straně stojí agresor a na druhé oběť. „*Šikana je násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.*“⁸⁵

Setkat se se šikanou je možné ve školách, zájmových kroužcích, na pracovišti ale hlavně nově i na sociálních sítích nebo internetu. Se šikanou se může setkat kdokoliv a kdykoliv během života. Mezi formy šikany patří fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, ale i slovní útoky v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.

⁸³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha Portál. 2004. [cit. 2015-12-23]. s. 234. ISBN 80-7178-802-3.

⁸⁴ DONELAN, H. *Online communication and collaboration: a reader*. New York, N.Y.: Routledge, 2010, xiii, [cit. 2016-1-15]. s. 50. ISBN 0415564786.

⁸⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Patopsychologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 1999. [cit. 2015-12-23]. s. 283. ISBN 80-7178-678-0.

Nová forma internetové šikany, kdy jsou zneužita data oběti, je nazývána kyberšikana a kyberstalking. Jedná se o vyhrožování prostřednictvím e-mailu, sms zpráv, pronásledování, obtěžování, zneužití profilů na sociálních sítích s výhrůžkou zveřejnění intimních údajů, a také uveřejnění fotografií a videonahrávek bez souhlasu a vědomí majitele. Řadí se sem i forma sexuálního obtěžování až zneužívání mladistvých – tzv. kybergrooming. Pedofil, který nejčastěji vystupuje pod falešným profilem na sociální síti, navazuje kontakt s nic netušící dospívající obětí. Tu psychologicky připravuje na osobní setkání za účelem sexuálního zneužití nebo fyzického mučení.⁸⁶

2.5.2 Gamblerství

V tomto případě jde o neustálé hraní hazardních her, patologické hráčství, které zastihuje sociální, materiální, rodinné a pracovní hodnoty či závazky dotyčného. Jedinec je štván neustálým pocitem možné výhry. Často utrácí celou svou výplatu a půjčuje si na dluh, jen aby mohl hrát. Hra postupně začíná ovládat život postiženého. S rozvojem internetu získávají na oblibě on-line automaty, kasina, karetní hry, stírací losy apod.⁸⁷

2.5.3 Závislost na sexu

Závislost vzniká z neustálé potřeby flirtování, svádění a dobývání druhého pohlaví. Sex může působit až jako druhotný motiv. Nebezpečná je kombinace pornografie s internetem a telefonování na erotické linky. Jedinec se vyznačuje problémovým chováním spojeným s neustálými nutkavými sexuálně orientovanými myšlenkami.⁸⁸

2.5.4 Závislost na nakupování

Nejčastěji touto deviací trpí ženy, které nakupují kosmetiku, oblečení, obuv nebo šperky. Závislost se projevuje silnou touhou po nakupování, i když dotyčný/dotyčná nic nepotřebuje. Poháněn silným nutkáním jedinec neustále navštěvuje

⁸⁶ KOLÁŘ, M. *Školní šikanování z pohledu praxe*. Právo a rodina. 2006, č. 12, [cit. 2015-12-23]. s. 14. Věstník MSMT.

⁸⁷ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha Portál 2011. [cit. 2015-12-23]. s. 42. ISBN 978-80-262-0189-2.

⁸⁸ SOCIÁLNA PREVENCIA. *Prevenca nelátkových návykových chorob*. Informačno-vzdelávací bulletin rezortu kultury. Bratislava. [online]. 2008. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www.infodrogy.sk/drogyUserFiles/File/socialna_prevenicia_3_2008_pre_web.pdf

e-shopy, a vyhledává on-line novinky, aniž by věděl, co vlastně chce nebo potřebuje koupit. Každá taková návštěva pak může znamenat nový přírůstek do šatníku.⁸⁹

2.5.5 Netolismus

Nadměrné věnování se počítači jako pracovnímu prostředku a nástroji zábavy. Řadí se sem tzv. virtuální drogy, mezi které patří především počítačové hry, mobilní telefony, televize nebo internet. Jedinec je hnán potřebou neustálé kontroly profilů na sociálních sítích, kontroly e-mailů, surfování a vyhledávání, chatování s přáteli apod. Vzniklá závislost s sebou přináší falešný pocit kontaktu s přáteli nebo anonymity, který je rizikový pro jedince ve smyslu vyloučení se ze společnosti.⁹⁰

2.5.6 Hoaxy

Jedná se o nepravdivou zprávu, která se snaží v lidech navodit úzkost, falešné pocity nebo jen přesvědčit příjemce o nějaké smyšlené události. Nejčastěji se hoax šíří formou mystifikačního e-mailu o smutném nebo tragickém příběhu ze života lidí, varování před kybernetickým útokem, nabídky rychlého výdělku atp.

2.5.7 Extremismus

Krajně radikální či výstřední postoj skupiny vyznačující se svojí neochotou ke kompromisům, nepřijatelnosti pro společnost. Nové členy získává skupina on-line na sociálních sítích mezi dospívající mládeží, která hledá nějaké uplatnění ve společnosti nebo touží po adrenalinovém zážitku. Od běžného násilí se extremisté mohou dostat až k závažné trestné činnosti.⁹¹

⁸⁹ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha Portál 2011. [cit. 2015-12-23]. s. 42. ISBN 978-80-262-0189-2.

⁹⁰ SOCIÁLNA PREVENČIA. *Prevenčia nelátkových návykových chorob*. Informačno-vzdelávací bulletin rezortu kultúry. Bratislava. [online]. 2008. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z:

http://www.infodrogy.sk/drogyUserFiles/File/socialna_prevenicia_3_2008_pre_web.pdf

⁹¹ NEŠPOR, K. a CSÉMY, L. *Odborné práce a dokumenty*. drnespor.eu [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.drnespor.eu/addictcz.html>

3 ETIKA NA INTERNETU A JEJÍ APLIKACE

3.1 Obecná etika

Slovo etika pochází z řeckého slova éthos, které je v překladu mrav. Etika je tak chápána jako uplatňování normativů mravní povahy nebo také jako soubor principů, které pomáhají určit mravní problémy. V nejširším pojetí je to věda o morálce. Etika se zabývá otázkami podstaty a původu morálky, její funkčnosti, vztahem morálky a práva. Morálku lze chápat jako souhrn hodnotících pravidel nebo zásad, jimiž se společnost v určitém momentu řídí.⁹²

„Etika je nauka, učení, spisy o lidském jednání z hlediska společenské nebo individuální přijatelnosti nebo z hlediska správnosti, které odráží všeobecné etické předporozumění“⁹³

Etika je filozofickou disciplínou a vědou lidských činů směřující správným směrem. Hlavním cílem je tedy objasnit, jak se společnost má správně chovat vůči svému okolí. Etika směřuje jednotlivce k morálnímu životu a rozlišuje, co je správné a co není správné. Úkolem etiky je určovat základní pravidla lidského života a kontrolovat jednotlivé podmínky mravnosti. Mravnost spočívá ve svobodném rozhodnutí a v jednání odpovídajícím obecným mravním normám a standardům.

Německý sociolog a filosof Max Weber určil dva různé typy zodpovědnosti podle množiny kritérií pro hodnocení činu. První nazval soubor důsledků činu (etika důsledků), a druhý nazval souborem principů, které vedou k činu (etika smýšlení). Rizika smýšlení jsou větší, než se může na první pohled zdát, i když smýšlení může být vždy obhajováno nejlepšími úmysly. Mezi nejvyššími principy, na které se etika smýšlení vždy odvolává, chybí právě přiznání rizik spojených s následky činu. Znamé rčení, *„že s pochodní pravdy lze svítit na cestu nebo s ní podpálit dům – a i to druhé lze vydávat za způsob, jak si posvítit“*, je jasným příkladem, jak lze princip smýšlení zneužít.⁹⁴

Etické chování jedinců ve společnosti je vždy různorodé pro odlišný názor každého jednotlivce na stejnou věc. Ve většině případů jsou společností určeny správné názory nebo postoje k určitému problému (zákony), přesto je někdy těžké

⁹² JANOŠ, K. *Informační etika*. Praha Česká informační společnost. 1993. [cit. 2016-01-18]. s. 2-3. ISBN 80-901647-8-1.

⁹³ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha. Zvon. 1994. [cit. 2016-01-18]. s. 20. ISBN 80-200-0917-5.

⁹⁴ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. UJAK. 2010. [cit. 2016-01-18]. s. 113. ISBN 978-80-7452-002-0.

určit, který postoj či názor je správný a který není. Stanovit jasná pravidla, která by společnost komplexně přijala a dodržovala, je velmi obtížné.

3.1.1 Etické normy a teorie

Během historického vývoje filosofie vzniklo obsáhlé zastoupení etických norem. Tyto normy byly odrazem etických problémů ve společnosti a snažily se je postupně řešit. Zajímavé jsou tedy tím, že nabízejí společnosti různé pohledy, mínění a představy o etice a její komplikovanosti při správné aplikaci. Jednotlivé etické teorie, vyjmenované níže, se od sebe odlišují směrem svého ubírání. Jedna se zaměřuje na dodržování povinností a pravidel u každého jedince, druhá se zaměřuje na výsledky pozitivních kroků, vzniklých z tohoto směru, a třetí se zaměřuje na to, co etické chování jedincům přináší.

Etika jako taková není platná pro každého a záleží na každém jednotlivci, co přijme za etickou normu a do jaké míry se jí bude řídit. Rozhodnutí každého člověka je ovlivněno kulturou a způsoby života ve společnosti, ve které se pohybuje. Kulturou života jsou myšlena naučená pravidla sociálního chování a jednání, které si jedinec ve společnosti osvojil a používá je denně při svém jednání a chování k ostatním. Z toho vyplývá, že etické jednání a chování jedince ve společnosti je kulturně podmíněno. Jako příklad lze uvést etický kodex firmy, která sestavila pravidla pro vystupování svých zaměstnanců vůči vnějšímu ale i vnitřnímu okolí a nazývá tato pravidla kulturní politikou. Kulturní politika přispívá ke zlepšení etického chování a rozhodování každého jedince vůči ostatním.⁹⁵

3.1.2 Teleologická teorie

Teleologická teorie vychází z filozofie a zkoumá účelnost vzhledem k určitému cíli. Účelnost je řídícím principem přírody i lidského jednání, které zároveň předpokládá cíl a určenost. Tímto cílem za pomoci etických zásad se jedinec snaží dosáhnout co největšího užítku a celoplošné společenské prospěšnosti. Jedinec se rozhoduje podle nejlepšího očekávaného přínosu pro sebe samotného. Hlavním a nejznámějším představitelem této teorie je John Stuart Mill, který klade důraz na užitečnost

⁹⁵ VANĚK, J. *Obecná, ekonomická a informační etika*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2010. [cit. 2016-01-18]. s. 23-27. ISBN 978-80-7357-504-5.

a dosažení maximálního blaha pro společnost s minimalizací negativních prvků jako jsou smutek a bolest.⁹⁶

3.1.3 Teologická teorie

Teologická teorie se opírá o boha a analyzuje bohosloví a rozbor pramenů víry. Jedná se o takzvanou etiku normativní, která vychází z norem chování určených bohem k tomu, aby se jimi člověk řídil. Mezi základní normy patří desatero přikázání, které tvoří hranici pozitivního chování a věřící společnost se jimi řídí. Tato teorie nachází etiku v náboženství, které zároveň souvisí s morálkou společnosti symbolizující danou víru a přesvědčení. Teologická teorie je návodem, který je možné přiřadit ke konkrétním situacím, samozřejmě s lidským rozumem, na který je potřeba brát ohled.⁹⁷

3.1.4 Deontologická teorie

Deontologická teorie je směr normativní filosofické etiky, podle kterého se jedinec má rozhodovat a jednat podle pevných zásad a povinností určených společností. Každý jedinec by měl chtít nebo potřebovat dodržovat a plnit jasná pravidla a povinnosti bez pomýšlení na vlastní prospěch. Představitelem vyhraněné etiky povinností je Immanuel Kant, který chtěl své normy určit na nepochybném a čistě rozumovém základě, bez prvků zkušenosti jedince. Základem je dobrá vůle jako záruka správného etického jednání s předpokladem, že jedinci se budou ve společnosti chovat tak, jak by chtěli, aby se k nim chovali ostatní.

Tato teorie je v některých případech neslučitelná s moderní společností obklopenou internetem, kde za pocitu anonymity nejedná jedinec podle etiky společnosti, ve které žije, ale zneužívá systému pro osobní prospěch. Tento model chování pak může převzít okolí a snadno pak vznikne situace, že se pravidla a povinnosti ve společnosti vytratí. Etika je tedy nezbytným prvkem pro fungování společnosti.⁹⁸

⁹⁶ VANĚK, J. *Obecná, ekonomická a informační etika*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2010. [cit. 2016-01-18]. s. 71. ISBN 978-80-7357-504-5.

⁹⁷ JANOŠ, K. *Informační etika*. Praha. Česká informační společnost, 1993, [cit. 2016-01-18]. s. 21. ISBN 80-901647-8-1.

⁹⁸ VANĚK, J. *Obecná, ekonomická a informační etika*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2010. [cit. 2016-01-18]. s. 23-27. ISBN 978-80-7357-504-5.

3.2 Informační etika

Dnešní moderní společnost potřebuje informační etiku pro správné zacházení s informacemi používanými na sociálních sítích. Zpracovávání informací ve virtuálním světě vyžaduje morální principy a pravidla, podle kterých se určí zásady správného lidského chování a uplatní se v informační praxi. Informační etika je těsně propojena s ústavou a zákony každé země, kdy je při zavádění norem a předpisů kladen důraz na bezpečné sdílení nebo šíření informací. Z toho vyvstává otázka, zda je informační etika aplikací obecné etiky do informačního prostředí, nebo se jedná o zcela novou teorii úzce napojenou na fenomén internet. Etiku lze definovat jako oblast morálky uplatňovanou při vzniku, šíření, transformaci, ukládání, vyhledávání, využívání a organizaci informací. Kdokoliv, kdo pracuje s jakoukoliv informací na sociálních sítích, je zavázán dodržovat zásady informační etiky.

Dodržování pravidel při samotné práci s informacemi je důležité podle toho, kdo, kdy a kde s příslušnými informacemi nakládá. Informační etika se vztahuje na všechny jednotlivce v procesu zachovávání a přenosu informací. Nedochozí zde pouze k hodnocení, zda je manipulace s informacemi správná nebo špatná, ale hodnotí se i vedlejší dopady daných struktur použitých k přenosu informací.

Informační etika se rozděluje na mikroetiku a makroetiku. Mikroetika se zabývá individuálním chováním a reakcí jedince při práci s určitou informací a jejími problémy. Mezi mikroetické problémy řadíme dodržování zásad při obchodování s osobními údaji, ochranu osobních dat apod. Makroetika se zabývá problémy při použití informačních technologií na celou společnost. Makroetika rozebírá problémy vznikající při kontaktu informační technologie a moci, informační technologii při výuce, digitální rozdělení společnosti nebo dopady informační etiky v reálném světě.

Práci s informacemi je doprovázena spornými situacemi a mnohdy vede k otázkám, co je etické a co spadá v rámci platné legislativy pod samotný zákon. V praxi pak dochází k situacím, že některé principy nebo zásady nelze aplikovat univerzálně, ač mohou mít společné normy. Jasným příkladem je svobodný přístup k informacím versus ochrana osobních údajů, svoboda projevu versus šíření pravdivých a nezkreslených informací nebo ochrana soukromí versus bezpečnost občanů. Jednotlivé rozpory, jak s informacemi nakládat, jsou řešeny etickými kodexy, zákonnými nařízeními a jinými opatřeními, které tyto komplikace upravují.⁹⁹

⁹⁹ JANOŠ, K. *Informační etika*. Praha. Česká informační společnost. 1993. [cit. 2016-01-18]. s. 47. ISBN 80-901647-8-1.

3.2.1 Kodexy informační etiky ve společnosti

Etika v současném virtuálním světě je velmi aktuální z pohledu pozitivních nebo negativních hledisek, které jedinec vnímá. Vše je odvislé od toho, čemu dává společnost přednost, jakým směrem se ubírá a v které kultuře působí. Z toho vznikly kodexy a normy, které působí vždy v daném místě podle potřeb v oblasti zpracovávání informací a které jsou základem vnímání současné etické stránky.

Teleologická teorie je užívána s fenoménem sociální sítě, kde se jedinci snaží zaujmout okolí a získat co nejvíce kladných bodů formou atraktivity ve společnosti. Jak již bylo řečeno výše, do této oblasti spadá i podnikání a obchodování na sociálních sítích, kdy se firmy snaží dosáhnout dominantního postavení na trhu. Společnost se kupříkladu takto naučila využívat možnost porovnání zboží, kde hraje důležitou roli cena výrobku včetně dopravy.

Teologická teorie je v dnešní době také uplatňována v rámci chatů prostřednictvím komunikační sítě, kde jsou jasně definována pravidla, podle kterých se musí jedinec řídit, pokud chce využívat služeb poskytovatele.

Deontologická teorie je důležitá při rozhodování jedince, jakým způsobem bude jednat ve virtuálním světě i reálném životě.

Během svého života se každý jedinec setkal s etickými normami, které mu daly jasná pravidla správného chování ve společnosti, kde se tento jedinec narodil. V rámci učení a přijímání etických norem u každého jedince se na výchově podílely rodinné vztahy, školní prostředí a socializace ve společnosti.

Etické kodexy a etické normy včetně zákonných opatření se snaží držet krok s moderní společností a rozvíjející se informační technologií. Zároveň usiluje o předcházení možným hrozbám, které na internetu vznikají. V praxi je pak běžné pozorovat situace, kdy jsou etické kodexy a normy doplňovány zákony a zákony jsou doplňovány etickými kodexy a normami. Tato vzájemná komplementace řeší uspořádání společenských a kulturních zvyklostí, jež se na internetu navzájem ovlivňují. Bohužel platnost a účinnost etických kodexů nedává jistotu, že se jimi jedinci pro svou podstatu a přínos společnosti budou v budoucnu řídit. Ve všeobecném povědomí společnosti jsou etické zásady v prostředí internetu přehlíženy a nejsou dodržovány. Z toho vyplývá důkaz, že etika není v povědomí jedinců a není jimi ani respektována.¹⁰⁰

¹⁰⁰ JANOS, K. *Informační etika*. Praha. Česká informační společnost. 1993. [cit. 2016-01-18]. s. 47 ISBN 80-901647-8-1.

3.2.2 Pravidla informační etiky na internetu

Slavný sociolog Zygmunt Bauman nedávno napsal: *„Většina lidí používá sociální média ne proto, aby si rozšířila obzory, ale naopak, chtějí se uzavřít do komfortní zóny, kde jedinými zvuky, které slyší, jsou ozvěny vlastního hlasu, kde jedině, co vidí, jsou odrazy vlastní tváře. Sociální média jsou velmi užitečná, poskytují potěšení, ale představují past.“*¹⁰¹

Pro práci s informacemi jsou důležitá pravidla informační etiky na internetu, která se dělí do tří základních skupin:

- Informační etika tvůrce
- Informační etika zprostředkovatele
- Informační etika uživatele

První pravidlo informační etiky tvůrce má největší morální zodpovědnost za vytvořenou informaci, kterou předává dále. Informace od tvůrce může zkreslit pohled společnosti a mít na ni tak negativní vliv. U tvůrce je kladen důraz na dodržování etických zásad a pravidel společnosti v podobě šíření pravdivých, nezkreslených a ověřených informací, které jsou ku prospěchu společnosti. To znamená nešířit lži, polopravdy nebo dvojsmyslné informace a nepodněcovat nenávisť mezi jedinci ve společnosti a samozřejmě nepsat proti svému morálnímu přesvědčení.

Úkolem druhého pravidla u informační etiky zprostředkovatele je informace včas poskytovat, neuplatňovat vlastní morální zásady, respektovat práva autorů, zajistit informace všem bez rozdílu a nezkreslovat výběr informací, což by mohlo vést až k dezinformování společnosti.

Třetí pravidlo informační etiky uživatele se zabývá svobodným výběrem informací, které lze využít pro vlastní rozvoj a pomoc ostatním ve svém okolí. Patří sem i právo na informace včetně relevantní nepříjemné informace a právo na zachování důvěrnosti informačního požadavku.

To celé zaštiťuje síťová etiketa neboli „Network etiquette“, tedy soubor pravidel a zásad slušného chování v oblasti internetu, zvláště pak při komunikaci na sociálních sítích. Pro komunikaci jsou využívána tři prostředí. První One-to-one je používáno při e-mailové komunikaci, kdy vyslaná zpráva má jen jednoho příjemce. Druhé prostředí One-to-many je používáno při komunikaci na fóru, kde se do debaty může zapojit více jedinců. Třetí prostředí Information service je používáno při zveřejnění informací na webové stránce, kam má přístup každý bez omezení. Každé

¹⁰¹ TABERY, E. Zničí Facebook demokracii? Respekt. 2016. [cit. 2016-02-5]. s. 18. ISSN 0862-6545.

prostředí používá přesná pravidla a doporučení pro uveřejňování a používání informací s apelem na dodržování informační etiky.¹⁰²

Po přijmutí zásadních kroků k nastolení informační etiky na internetu přikročili také provozovatelé sociálních sítí k dodržování norem, když se společnosti Facebook, Google a Twitter dohodly na odstraňování nenávistného obsahu z internetu. *„Pokud jsou překročeny hranice svobody projevu, když se objeví zločinné výrazy, pobuřování, podněcování k páchání trestné činnosti, která ohrožuje lidi, musí být takový obsah z internetu odstraněn, a souhlasíme s tím, že zpravidla by to mělo být možné do 24 hodin.“*¹⁰³

3.3 Aplikace informační etiky na internetu

Nástroje aplikace informační etiky na internetu nejsou tak účinné, jak by mělo vycházet z všeobecné etiky a legislativních zákonů. Se zvýšeným využíváním internetu a hlavně sociálních sítí dochází k porušování nastavených pravidel, zneužívání osobních dat, a co je horší, nedochází k automatické kontrole a případnému odstraňování nevhodných příspěvků, případně profilů, které nedodržují informační etiku. Na tento nedostatek naštěstí upozorňují jednotlivci, když se neváhají obrátit na státní instituce, aby tyto zakročily po stránce legislativy a omezily volný pohyb a zneužívání informací. Tohoto problému si všimla i Evropská unie, která svým novým nařízením značně omezuje nedodržování informační etiky na sociálních sítích. Provozovatelé mají do roku 2018 povinnost zabezpečit zneužití osobních údajů a zajistit odstraňování příspěvků s prvky násilí a šikany.

Jedinci hrají důležitou roli, při neustálém vnímají svého okolí, jak jsou osobně vnímáni vůči ostatním a vůči celé společnosti. Internet poskytuje určitou anonymitu svým uživatelům, kteří ji mohou využít jako výhodu proti ostatním uživatelům, kteří na internetu uvádějí pravdivé údaje. Tyto zranitelné uživatele by často ani nenapadlo, že mohou být vystaveni kybernetickým útokům či utiskování nebo dokonce vyhrožování ve spojitosti se zveřejněním citlivých osobních údajů.

Zásady správného chování na internetu a dodržování informační etiky jsou značně složitou problematikou, zvláště po stránce respektu k ostatním. V praxi se často jedinci setkávají s případy, kdy jsou osobní zkušenosti odlišné od podstaty

¹⁰² INTERNET.ER.CZ. *Netiquette, aneb právo a slušnost na netu*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://internet.er.cz/netiketa.php>

¹⁰³ NOVINKY. *Internetové společnosti v Německu budou mazat nenávistný obsah*. novinky.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/389536-internetove-spolecnosti-v-nemecku-budou-mazat-nenavistny-obsah.html>

etického rámce i přesto, že mají vytvářet lepší společnost. Na jedné straně jsou tvůrci informace a straně druhé příjemci informací.¹⁰⁴

Tvůrci produkují informace, u kterých by měl platit předpoklad dodržování zásad informační etiky při šíření informací. Je důležité, aby informace nebo myšlenky nebyly šířeny, když není jednoznačně možné určit jejich původ a pravdivost.

Příjemci přebírají informace již vytvořené, a proto hrozí zkreslení informace. Převzaté obsahy mohou šířit rasovou nebo sociální diskriminaci nebo poškozovat morálku dospívajících.

Internetové prostředí, zvláště sociální sítě, přináší různá nebezpečí. Přitom je často obtížné až nemožné odhalit cíl, následky a viníka kybernetických útoků. Vedle phishingových podvodů a spamování sem patří hlavně kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming a sexting. Všechny tyto pojmy představují daleko větší riziko než ty nejsofistikovanější škodlivé kódy. Dospívající mládež není ze strany rodiny na tyto hrozby připravována i přesto, že až 78 % školáků navštěvujících 4. až 9. třídu základní školy má přístup na web přes své mobilní telefony, které nosí neustále u sebe. *„Děti často nevnímají, jaké důsledky může mít zveřejnění jejich jména, adresy, data narození a dalších citlivých údajů. Stejně tak považují za naprosto bezpečné zveřejňovat fotografie ze svého soukromí na internetu a sdílet je s kamarády. Je to dáno tím, že děti začínají používat telefony a další zařízení připojená k internetu daleko dříve, než s nimi rodiče otevřou diskusi na téma bezpečného využívání internetu. Ve škole se pak o této problematice dozvídá pouze jedno procento dotázaných dětí.“*¹⁰⁵

Mezi hlavní příčiny porušování pravidel etiky na internetu se dají označit modely chování získané v rodině, při školní výchově a v rámci celospolečenského vlivu. Sociální sítě používá mladá generace a existuje tak zvýšené riziko spojené s netaktním až hrubým jednáním při zacházení s informacemi. K porušování etiky dochází při psaní příspěvků a zveřejňování videonahrávek s prvky vulgarismu, hrubiánství, šikany apod. Nedodržováním etických pravidel se jedinec vystavuje riziku, že může být trestně stíhán. A právě v tom spočívá jedno z největších rizik, kdy dospívající mládež, která je nejvíce ohrožena, musí vědět, jak si nastavit ochranu soukromí a co je vhodné publikovat a co ne. Jedinci by měli uveřejňovat jen ty informace, které by klidně uveřejnily třeba na školní nástěnce, aniž by je čekalo zesměšnění nebo ponížení před ostatními.

¹⁰⁴ MARTÍNEK, T. *České sociální sítě a komunitní weby*. [online]. 2012. [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://www.webcesky.cz/ceske-socialni-site-a-komunitni-weby/>

¹⁰⁵ NOVINKY. *Na internetu číhá mnoho hrozeb. Většina rodičů na to ale děti nepřipraví*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/394154-na-internetu-ciha-mnoho-hrozeb-vetsina-rodicu-na-to-ale-deti-nepripravi.html>

Důležitá je prevence propagovaná v nové knize Bezpečně n@ internetu, kterou napsal Martin Kožíšek, autor projektu Seznam se bezpečně, ve spolupráci s Václavem Píseckým, vedoucím oddělení informační kriminality Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy.

„Lidem, kteří na internetu podvádějí, manipulují či zneužívají, jsem vyhlásil nulovou toleranci a snažím se, aby se o tématech, kterými jsou šikana, vydírání, stalking, podvody a další, mluvilo. Budu rád, pokud se najde třeba jen jeden jediný člověk, kterému tato kniha dokáže pomoci. Není lepšího pocitu, než když můžete něco změnit k lepšímu a uděláte to.“ komentoval Kožíšek. *„Mou snahou není agresory na internetu pouze trestat, ale nedat jim vůbec možnost, aby mohli své snahy rozvinout.“* dodal Písecký.¹⁰⁶

¹⁰⁶ NOVINKY. *Na internetu číhá mnoho hrozeb. Většina rodičů na to ale děti nepřipraví.* [online]. 2016. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/394154-na-internetu-ciha-mnoho-hrozeb-vetsina-rodicu-na-to-ale-deti-nepripravi.html>

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE PRŮZKUMU A METODIKA

4.1 Cíle výzkumu a hypotézy

Výzkumná část této diplomové práce je zaměřena na uživatele internetu, kteří mají zkušenosti se sociálními sítěmi. Cílem je zjistit jejich zkušenosti s etickými a sociálními problémy sociálních sítí, mezi které se řadí deviantní a neetické chování jedinců. Výzkum by měl odhalit nejznámější a nejpoužívanější sociální síť, a zda uživatelé přijímají neznámé lidi, kteří je požádají o souhlas s přátelstvím, mezi své přátele. Na to navazují dotazy zaměřené na zkušenosti se zneužitím informací, uvádějících na profilu, což se řadí mezi neetické jednání na sociálních sítích. Zároveň se výzkum pokusí určit nejzávažnější formu neetického jednání na sociálních sítích. Uživatelé se samostatně a anonymně vyjadřovali k položeným otázkám prostřednictvím internetového kvantitativního dotazníku.

Hypotézy

Pro můj výzkum jsem si stanovil následující hypotézy:

H1: Nejznámější a nejpoužívanější sociální síť je Facebook.

H2: Uživatelé nepřijímají neznámé lidi mezi své přátele, a proto nedochází ke zneužití informací uveřejněných na profilu.

H3: Etické zásady nejsou na internetu dodržovány z důvodu zvýšeného počtu internetových útoků.

H4: Hlavní příčina deviantního chování na sociálních sítích pochází z charakterových vlastností jedince a nejzávažnějším neetickým jednáním je krádež identity.

4.2 Výzkumný vzorek

Výzkum byl proveden v období první poloviny února 2016, formou kvantitativního dotazníku bez omezení pohlaví, ale s omezením dolní hranice věku respondenta od 13. let. Výzkumu se účastnilo 143 respondentů ve věku od 13 do 56+ let. Dotazník vyplnilo 102 žen a 41 mužů a všichni odpovídali na 18 stejných otázek.

4.3 Výzkumná metodika

Praktická část diplomové práce je věnována především analýze a interpretaci dat získaných od respondentů výzkumu. Pro získání těchto dat byla použita metoda kvantitativního výzkumu. Výhodou kvantitativního výzkumu je získání velkého množství dat, která je možné srovnat a prezentovat srozumitelným způsobem.

Jako nástroj sběru dat byl použit dotazník, v kterém byly kladeny otázky polouzavřené (možnost vybrat si z uvedených možností nebo odpovědět jinak), otázky uzavřené (výběr pouze z uvedených možností), otázky maticové volné (výběr z tří možností u každé podotázky) a otázky s možností seřazení možností (seřazení podotázek od jedné do devíti podle významu). Celkem dotazník obsahuje 18 otázek. Tyto otázky lze rozdělit na čtyři pomyslné okruhy:

- 1) první okruh otázek zkoumá podrobně uživatele a jeho vztah k sociálním sítím, oblíbenost, důvod návštěvy, četnost a místa přihlašování
- 2) druhý okruh otázek je zaměřen na uveřejněné osobní informace, soukromí, přijímání neznámých lidí a možný následek včetně zneužití dat
- 3) třetí okruh otázek se zaměřuje na závislost, neetické jednání a jeho příčinu
- 4) čtvrtý okruh otázek zjišťuje pohlaví, věk a dosažené vzdělání

4.4 Časová organizace výzkumu

K realizaci výzkumu byla zvolena důsledná příprava, kdy byl vytvořen kvantitativní dotazník s názvem „Zkušenosti se sociálními sítěmi“ (viz Příloha B). Před samotným uveřejněním byl dotazník zkušebně předán několika uživatelům internetu k vyplnění a případným poznámkám, zda je dotazník správně formulován a zda je možné jej bez problémů vyplnit.

Vyplňování dotazníku proběhlo on-line v období od 3. 2. do 13. 2. 2016, s průměrnou dobou vyplňování 6 minut.

Pro získání dat byli osloveni respondenti na webové stránce www.vyplnto.cz a veřejné skupiny UJAK na Facebooku formou odkazu na dotazník uveřejněný na <https://www.vyplnto.cz/databaze-dotazniku/zkusenosti-se-socialnimi-sit/>.

V další fázi výzkumu došlo k vyhodnocení dotazníků, analýze a interpretaci dat získaných v dotazníkovém šetření. Přehledný seznam jednotlivých fází výzkumu:

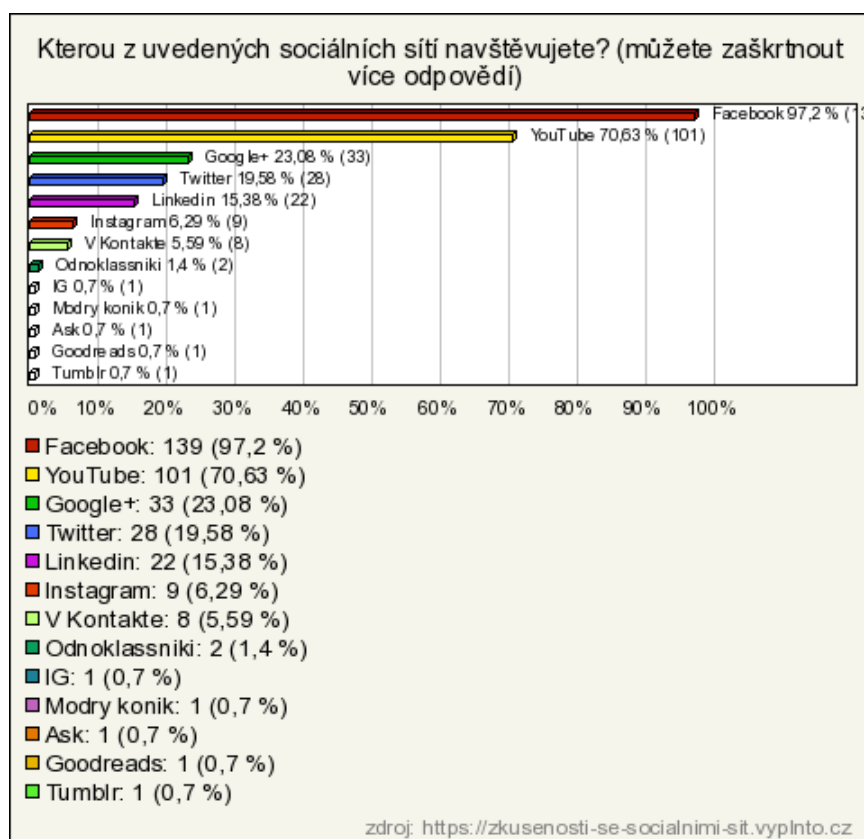
- 1) přípravná fáze – leden 2016
- 2) vlastní realizace výzkumu – 3. až 13. února 2016
- 3) analýza výsledků a jejich interpretace – únor 2016

5 VÝSLEDKY INTERNETOVÉHO PRŮZKUMU

Tato část práce obsahuje hlavní zjištění interpretovaných dat získaných na základě předchozí analýzy výsledků dotazníkového šetření (viz Příloha B). Jednotlivá data budou pro větší přehlednost prezentována většinou v grafech a hodnoty uváděny v procentech nebo počtech respondentů.

Otázka č. 1: Kterou z uvedených sociálních sítí navštěvujete? (můžete zaškrtnout více odpovědí)

Graf 1: Nejčastěji navštěvovaná sociální síť

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

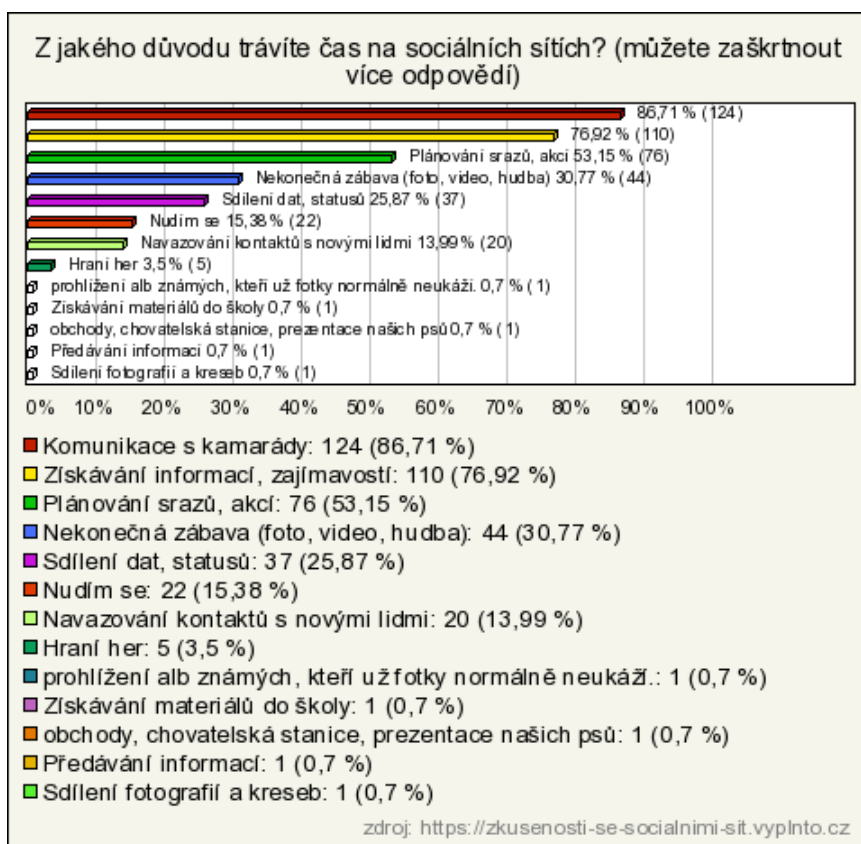
Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Respondenti měli označit sociální síť, které používají. Museli zvolit alespoň jednu z uvedených nebo dopsat jinou. Z výsledku je patrné, že 139 (97,2 %) respondentů označilo Facebook jako sociální síť, kterou navštěvují. Na druhém místě se umístila sociální síť YouTube se 101 hlasy (70,63 %) a třetí příčku obsadila se 33

hlasy (23,08 %) sociální síť Google+. Dále byly označeny sociální sítě Twitter 28 (19,58 %), LinkedIn 22 (15,38 %), Instagram 9 (6,29 %), V Kontaktech 8 (5,59 %) a ostatní sociální sítě uvedené v tabulce s hodnotou menší než 5 %.

Otázka č. 2: Z jakého důvodu trávíte čas na sociálních sítích? (můžete zaškrtnout více odpovědí)

Graf 2: Důvod návštěvy sociálních sítí

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

U nejčastějších důvodů, proč uživatelé navštěvují sociální sítě, si respondenti měli vybrat alespoň z jedné možnosti nebo doplnit svou. Z výsledků vyplývá, že ve 124 (86,71 %) případech jsou na sociálních sítích respondenti z důvodu komunikace s kamarády, ve 110 (76,92 %) případech kvůli získávání informací nebo zajímavostí a v 76 (53,15 %) případech pak pro plánování srazů nebo akcí. Jako nekonečnou zábavu označilo sociální sítě 44 (30,77 %) respondentů, sdílení dat nebo statusů preferuje 37 (25,87 %) respondentů, možnost nudím se označilo 22 (15,38 %)

respondentů a kvůli navazování kontaktů s novými lidmi navštěvuje sociální sítě 20 (13,99 %) respondentů. Ostatní důvody uvedené v tabulce nedosáhly 5 %.

Otázka č. 3: Jak často navštěvujete sociální sítě?

Graf č. 3: Čas strávený na sociálních sítích

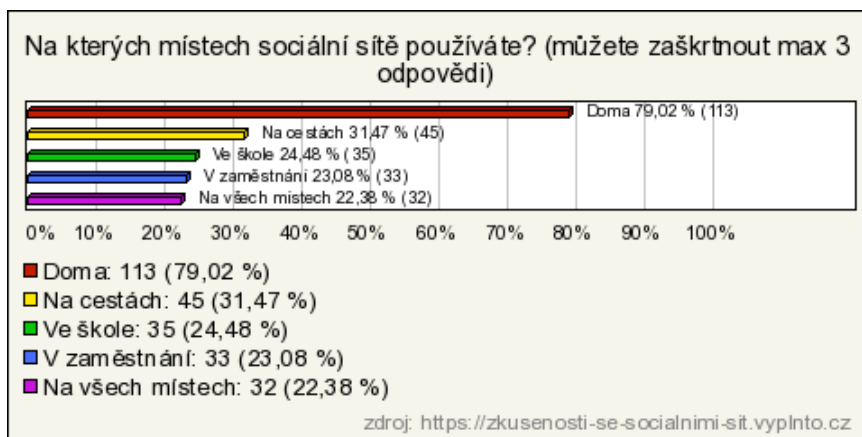
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Respondenti měli označit četnost jejich připojení na sociální sítě. Z průzkumu vyšlo, že uživatelé se připojují v 77 (53,85 %) případech kdykoliv je příležitost, jednou denně ve 48 (33,57 %) případech, několikrát týdně ve 13 (9,09 %) případech a několikrát měsíčně ve 4 (2,8 %) případech. Jednou (0,7 %) bylo označeno, že uživatel se připojí, jen když obdrží upomínku.

Otázka č. 4: Na kterých místech sociální sítě používáte? (můžete zaškrtnout max. 3 odpovědi)

Graf č. 4: Nejčastější místo připojení k sociálním sítím

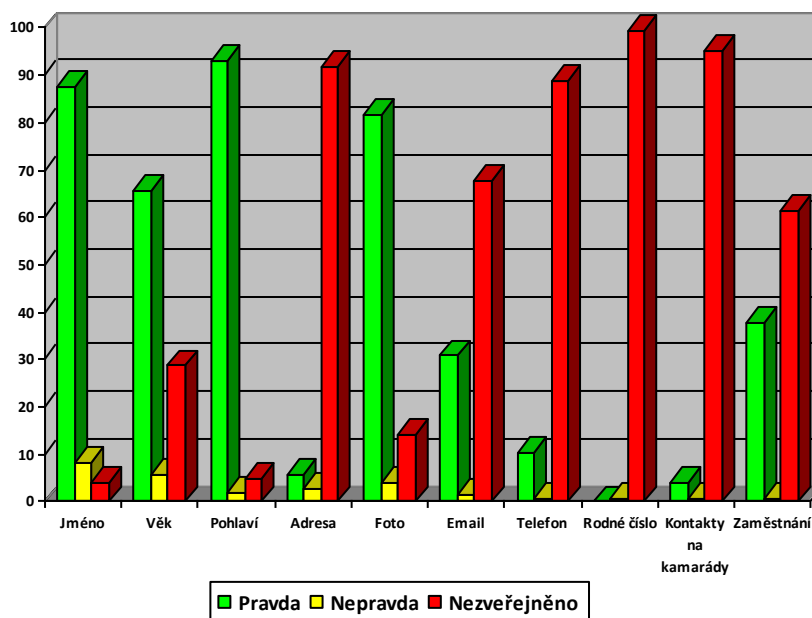
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

U této otázky měli respondenti zvolit místo, odkud se připojují na sociální sítě. V největším počtu bylo zvoleno z domova 113 (79,02 %) respondentů, možnost na cestách zvolilo 45 (31,47 %) respondentů, ve škole 35 (24,48 %) respondentů a v zaměstnání 33 (23,08 %) respondentů. Možnost připojit se kdekoli na uvedených místech označilo 32 (22,38 %) respondentů.

Otázka č. 5: Které osobní informace jste na sociální síti zveřejnil(a). Které jsou pravdivé, nepravdivé?

Graf č. 5: Uveřejnění nebo neuveřejnění pravdivých a nepravdivých informací

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. 2016. Vlastní výpočet dle hodnot dotazníku.

Respondenti měli v této otázce uvést, zda údaje vyjmenované v grafu (v %) zveřejnili a pokud ano, tak které byly pravdivé a které nepravdivé. Z průzkumu vyplynulo, že pravdu uvádějí uživatelé nejčastěji u jména (87,4 %), věku (65,7 %), pohlaví (93 %) a profilové fotografie (81,8 %). Nepravdu uveřejňují uživatelé jen výjimečně, nejčastěji u jména, věku nebo profilové fotografie. Naopak nezveřejněné údaje jsou nejčastěji u rodného čísla (99,3 %), kontaktů na kamarády (95,1 %), adresy (91,6 %), telefonu (88,8 %), emailu (67,8 %) nebo zaměstnání (61,5 %).

Otázka č. 6: Kdo všechno může vidět vaše příspěvky na sociálních sítích? (můžete zaškrtnout max. 3 odpovědi)

Graf č. 6: Sdílení příspěvků s přáteli

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Z průzkumu vyplynulo, že uveřejněné příspěvky na sociálních sítích můžou nejčastěji vidět pouze přátelé (77,62 %), blízcí přátelé (14,69 %) a přátelé přátel (5,59 %). Uveřejněné příspěvky si ale v (18,88 %) případech skrývají uživatelé jen pro sebe. Bez omezení zveřejňuje příspěvky 17 uživatelů (11,89 %).

Otázka č. 7: Přijali jste neznámého člověka mezi své přátele na sociální síti?

Graf č. 7: Přijetí neznámého člověka mezi přátele

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Ve vztahu k přijímání neznámých lidí mezi své přátele na sociálních sítích odpovědělo záporně 108 (75,52 %) respondentů a kladně tento krok označilo 35 (24,48 %) respondentů. Z toho lze usuzovat, že přátelé na sociálních sítích se zhruba ze tří čtvrtin někdy viděli a nejsou tudíž pouze virtuálními přáteli.

Otázka č. 8: Zneužil nově přijatý člověk vaše informace, zveřejněné na sociálních sítích?

Graf č. 8: Zneužití informací na sociálních sítích

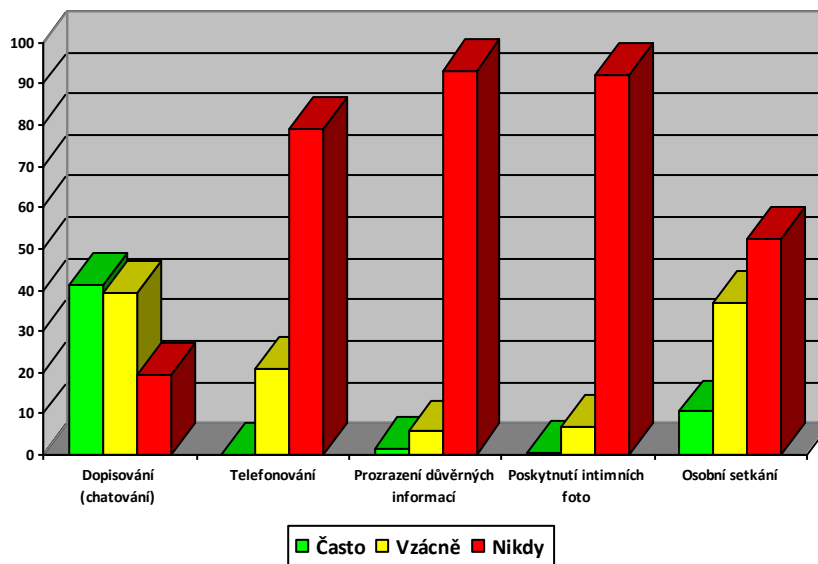
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Respondenti v uvedené otázce měli odpovědět, zda během užívání sociálních sítí někdy zažili, že by člověk přijatý mezi přátele nějak zneužil jejich informace. Z odpovědí je zřejmé, že ve 135 (94,41 %) případech se tak nestalo a pouze v 8 (5,59 %) případech uživatelé zaznamenali takový neetický krok.

Otázka č. 9: Když jste navázali nové přátelství na sociální síti, co většinou následovalo?

Graf č. 9: Reakce nového přátelství na sociální síti

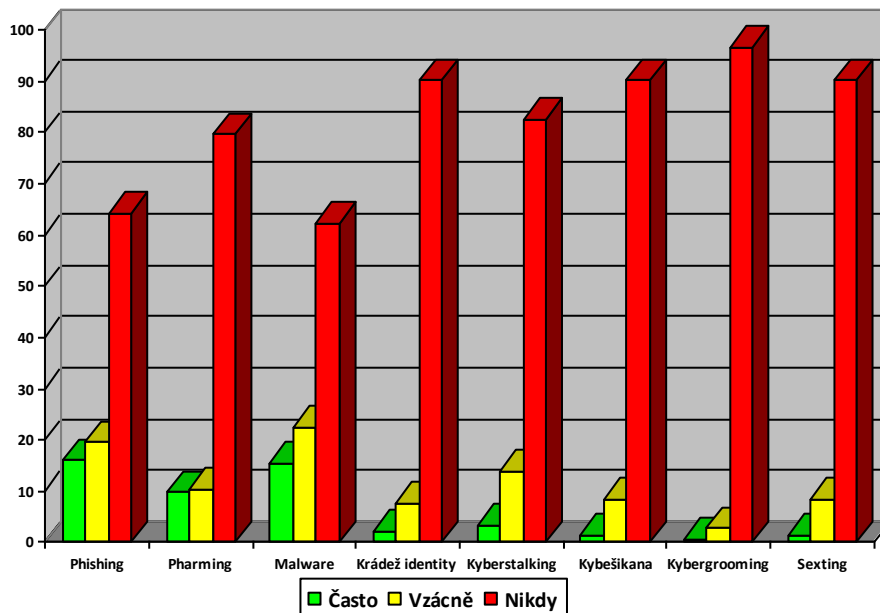

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. 2016. Vlastní výpočet dle hodnot dotazníku.

U této otázky respondenti odpovídali na zkušenosti, co se stalo po přijetí nového člověka mezi přátele. Z výzkumu vyplynulo, že často následovalo dopisování (41,3 %), které vyústilo pouze vzácně k osobnímu setkání (37,1 %). V 75 (52,4 %) případech naopak nedošlo k osobnímu setkání vůbec. Z odpovědí také vyplývá, že ve většině případů nedošlo k prozrazení důvěrných informací, poskytnutí intimních fotografií nebo telefonování.

Otázka č. 10: Zažili jste osobně na sociálních sítích situaci popsanou níže?

Graf č. 10: Zkušenost internetových útoků

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. 2016. Vlastní výpočet dle hodnot dotazníku.

Tato otázka se zaměřila na průzkum, zda se uživatelé setkali na sociálních sítích s neetickým až deviantním chováním. Z výzkumu vyplynulo, že ve většině případů se respondenti s vyjmenovanými druhy útoků neseťkali (60 % a více). Přesto se někteří v omezené míře setkali s útoky jako je Phishing (35,7 %), Malware (20,3 %), Pharming (20,3 %) a Kyberstalking (17,5 %). Z uvedených výsledků se dá také usuzovat, že nejzávažnější útok Kyberstalking, zaznamenaly nejčastěji ženy dle počtu respondentů a pravděpodobnosti útoku tohoto formátu.

Otázka č. 11: Pociťujete závislost na sociálních sítích?

Graf č. 11: Osobní vnímání závislosti na sociálních sítích

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

U této otázky bylo cílem zjistit, zda uživatelé pociťují příznaky závislosti na sociálních sítích. Z výzkumu je zřejmé, že 54 (37,76 %) respondentů si závislost uvědomuje, ale většina 89 (62,24 %) respondentů závislost nepociťuje.

Otázka č. 12: Když nejste připojeni k sociální síti, jak reagujete?

Graf č. 12: Reakce na období bez připojení k internetu

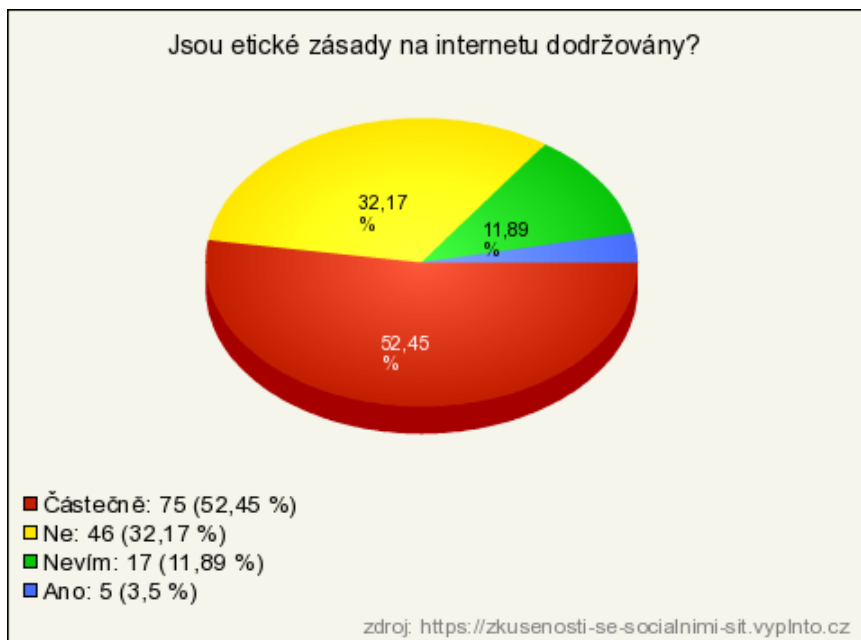
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

V této otázce se z výzkumu měla potvrdit správnost odpovědí v otázce 11, zda uživatelé pociťují závislost na připojení k sociálním sítím. Z výzkumu vyplynulo, že respondenti skutečně nejsou závislí, protože 109 (76,22 %) respondentů uvedlo, že jim nevádí, když nejsou připojeni. Pouze 22 (15,38 %) respondentů uvedlo, že se cítí nesví bez připojení, ale vydrží to. Celkem 12 (7,78 %) respondentů připustilo, že hledají místo s připojením k internetu.

Otázka č. 13: Jsou etické zásady na internetu dodržovány?

Graf č. 13: Dodržování etických zásad na internetu

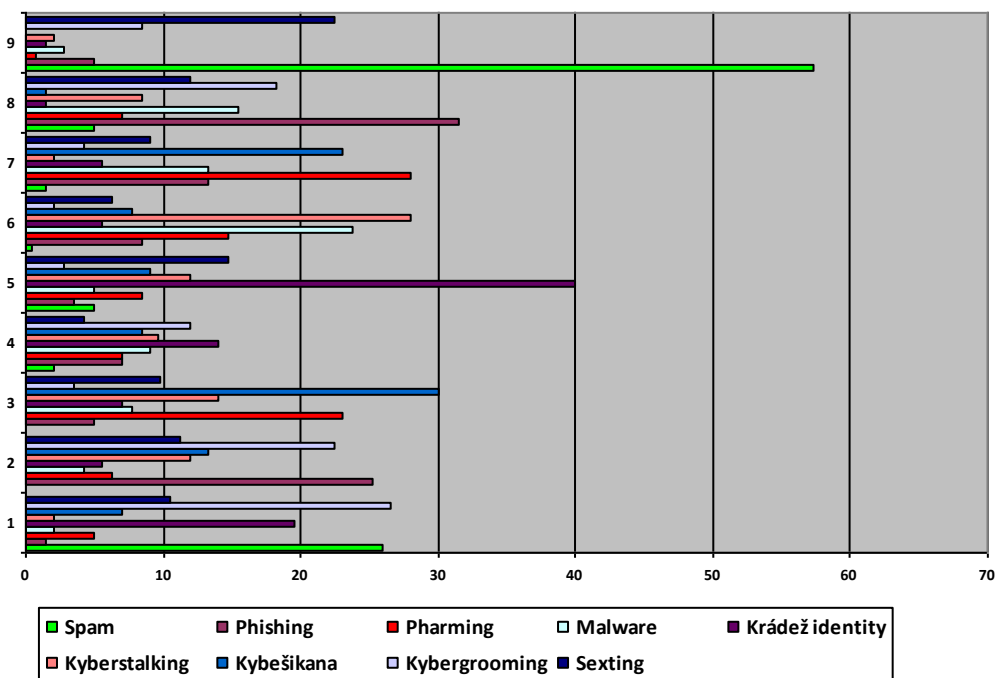
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Podle odpovědí 75 (52,45 %) respondentů jsou etické zásady na internetu dodržovány částečně. V 46 případech respondenti označili, že etické zásady nejsou dodržovány vůbec, v 17 případech respondenti nevědí a pouze 5 respondentů věří, že jsou dodržovány.

Otázka č. 14: Jaké je podle vás nejhorší neetické jednání na sociálních sítích? Rizika seřadte od největší (1) po nejmenší (9)

Graf č. 14: Posloupnost závažnosti deviantního chování na sociálních sítích

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

U této otázky měli respondenti označit z uvedených možností nejhorší neetické jednání a seřadit je na stupnici od 1 (největší riziko) do 9 (nejmenší riziko). Z výsledků vznikla tabulka, ze které je jasně vidět, že respondenti nemají na daný problém společný náhled. Uvedené výsledky byly seřazeny následovně na stupnici 1 až 9, s tím, že pro každý stupeň rizika byli uvedeni nejčastější zástupci:

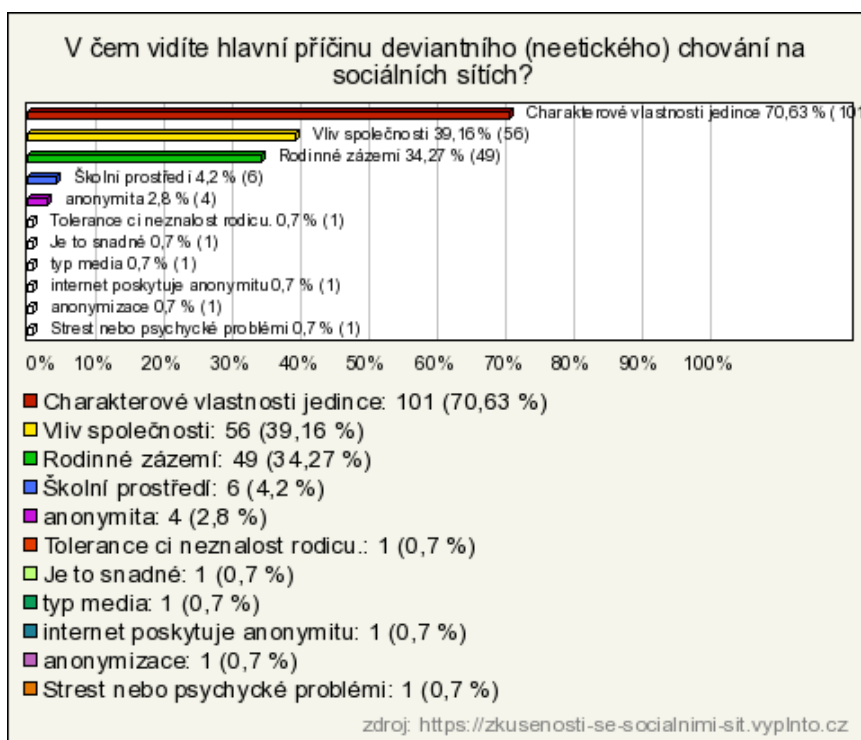
1. Spam (25,9 %), Kybergrooming (26,6 %)
2. Phishing (25,2 %), Kybergrooming (22,4 %)
3. Kyberšikana (30,1 %), Pharming (23,1 %)
4. Krádež identity (14,0 %), Kybergrooming (11,9 %)
5. Krádež identity (39,9 %), Sexting (14,7 %)
6. Kyberstalking (28,0 %), Malware (23,8 %)
7. Pharming (28,0 %), Kyberšikana (23,1 %)
8. Phishing (31,5 %), Kybergrooming (18,2 %)
9. Spam (57,3 %), Sexting (22,4 %)

Rozdílné pohledy na největší riziko sociálních sítí mohou pramenit z osobních zkušeností jednotlivých respondentů, případně z neznalosti detailů rizik.

Největší shoda (přes 30 %) respondentů v umístění rizik byla u Spamu na 9 místě, krádeže identity na 5 místě, phishingu na 8 místě a kyberšikany na 3 místě.

Otázka č. 15: V čem vidíte hlavní příčinu deviantního (neetického) chování na sociálních sítích?

Graf č. 15: Prostředí vzniku deviantního chování

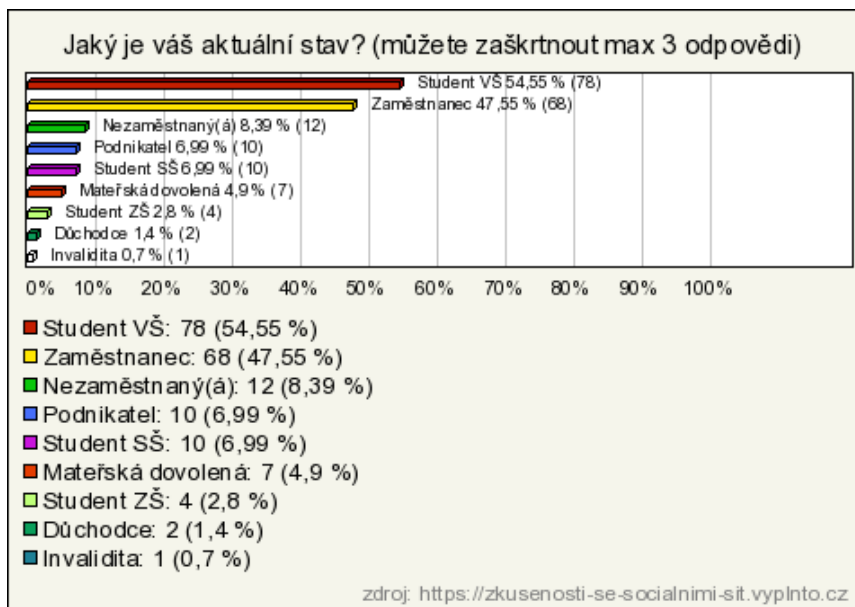
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Hlavní příčinu deviantního chování jedinců na sociálních sítích vidí respondenti v charakterových vlastnostech jedince (70,63 %). Na druhém místě dávají deviance za vinu vlivem společnosti (39,16 %) a na třetím místě rodinnému zázemí (34,27 %). V odpovědích se vyskytuje v nízkém počtu i anonymita, která útočnicka v prostředí internetu chrání.

Otázka č. 16: Jaký je váš aktuální stav?

Graf č. 16: Stav

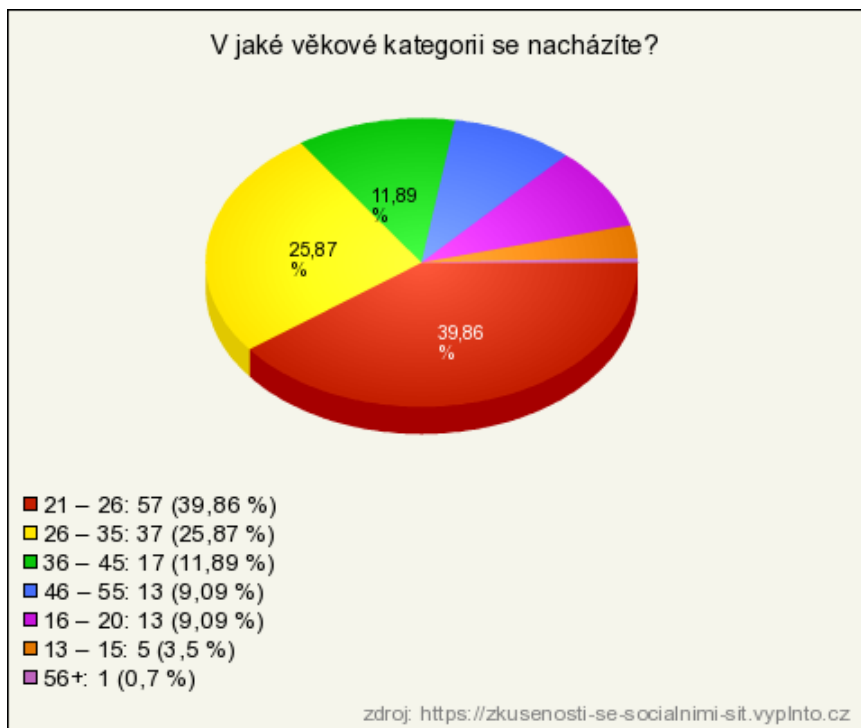
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Z výsledků vyplynulo, že nejčastěji vyplnili dotazník studenti (54,55 %) a zaměstnanci (47,55 %). Mezi respondenty se objevili v menším množství nezaměstnaní (8,39 %), podnikatelé (6,99 %) a studenti středních škol (6,99 %).

Otázka č. 17: V jaké věkové kategorii se nacházíte?

Graf č. 17: Věk

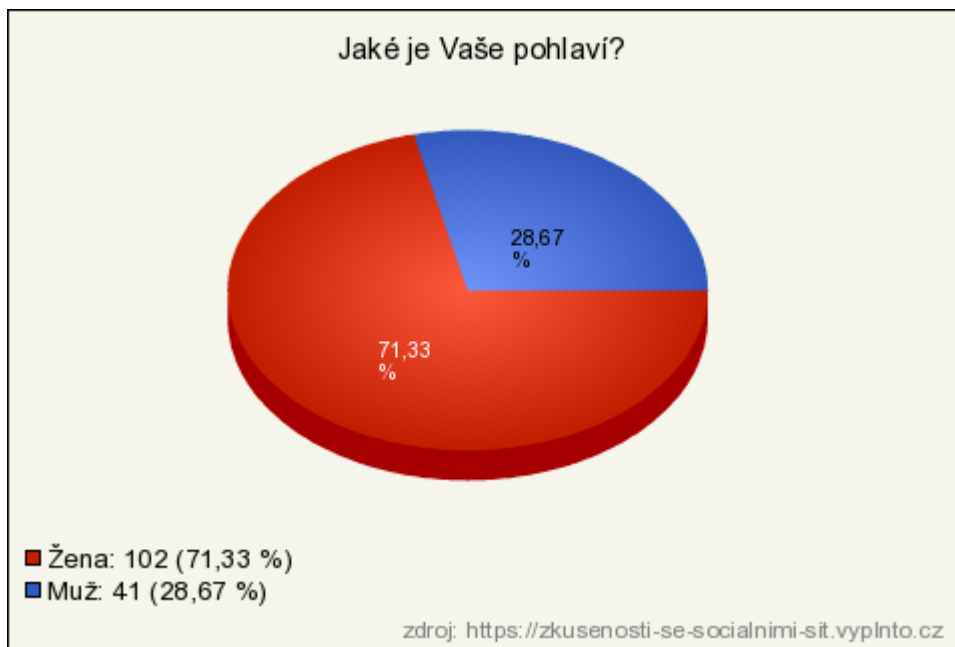
Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

Věk respondentů dotazníku byl dle výsledků pokryt všemi věkovými kategoriemi. Nejpočetnější skupinou (39,86 %) byla ve věku 21 – 26 let, následována respondenty ve věku 26 – 35 let (25,87 %), poté respondenty ve věku 36 – 45 let (11,89 %) a následována o stejném zastoupení 9,09 % respondenty ve věku 46 – 55 let a 16 – 20 let. V malém počtu se účastnili i respondenti ve věku 13 – 15 let (5 osob) a pouze jeden respondent starší 56 let.

Otázka č. 18: Jaké je vaše pohlaví

Graf č. 18: Pohlaví

Zdroj: autor práce. *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15].

Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vypinto.cz>

Z grafu vyplývá, že nepočtenější skupinou respondentů, kteří vyplnili dotazník jsou ženy 71,33 %. Muži uvedený dotazník vyplnili jen z 28,67 %.

6 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

V této kapitole budou vyhodnoceny stanovené hypotézy a cíle této práce. Především zde bude uvedeno to, zda byly hypotézy potvrzeny či vyvráceny.

Etické a sociální problémy sociálních sítí jsou veřejností všeobecně vnímány jako neustálé nebezpečí, zvláště pro dospívající mládež a seniory. Tato problematika je pravidelně zdůrazňována v médiích, kde experti upozorňují uživatele internetu na možná rizika a navrhují směry prevence.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit od uživatelů internetu, která sociální síť je mezi nimi nejznámější a nejpoužívanější. Ze zkušeností bylo také zjištěno, zda uživatelé sociálních sítí přijímají mezi své přátele neznámé lidi, kteří je požádají o přátelství a zda informace uveřejněné na jejich profilu byly někdy zneužity. V neposlední řadě byl zjišťován názor na otázku dodržování etických zásad na internetu a také, která rizika číhající na sociálních sítích jsou z pohledu uživatelů nejzávažnější.

Na začátku výzkumu byly stanoveny čtyři hypotézy.

Hypotéza č. 1

Otázka číslo 1 se dotazovala respondentů, kterou z uvedených sociálních sítí uživatelé používají. Hypotéza H1 byla stanovena následovně: H1: Nejznámější a nejpoužívanější sociální síť je Facebook.

Z výzkumu vyplývá, že nejznámější a nejnavštěvovanější sociální síť je stále Facebook. Tato hypotéza je potvrzena skoro 100% označením všech respondentů. Jako druhou oblíbenou sociální síť uvedli respondenti YouTube se 70 % označeními. Ostatní sociální sítě uvedené v dotazníku měli větší procentní odstup od výše jmenovaných.

Výzkum hypotézu H1 potvrdil – nejznámější a nejpoužívanější sociální síť je Facebook.

Hypotéza č. 2

Otázka číslo 7 se zabývala tím, zda uživatelé přijímají neznámé lidi mezi své přátele na sociálních sítích a otázka číslo 8 se dotazovala, zda došlo v této souvislosti ke zneužití informací uveřejněných na profilu. Hypotéza H2 byla stanovena následovně: H2: Uživatelé nepřijímají neznámé lidi mezi své přátele, a proto nedochází

ke zneužití informací uveřejněných na profilu. K ověření této hypotézy byly přidány otázky číslo 5,6 a 9.

Z výsledků dotazníku vyplynulo, že více než 75 % uživatelů skutečně nepřijímá neznámého člověka mezi své přátele. Pouze necelých 25 % respondentů uvedlo, že neznámého člověka přijali. K této otázce patří i otázky číslo 5 a 6, kde respondenti označovali, které osobní informace na sociální síti zveřejňují a komu je zveřejňují. Osobní informace (adresu, email, telefon, rodné číslo, kontakt na kamarády, zaměstnání) uživatelé většinou nezveřejňují. Ostatní základní informace sice zveřejňují, ale k těm mají přístup jen přátelé a blízcí přátelé. Pouze 11,89 % respondentů uvedlo, že příspěvky může vidět kdokoliv.

V případě zneužití informací vyšlo podle dotazníku, že většina respondentů necelých 95 % nemá zkušenosti se zneužitím informací a pouze něco málo přes 5 % respondentů zneužití informací zažila. Tyto informace jsou potvrzeny i otázkou číslo 9, ze které vyplývá, že většina respondentů si nikdy po přidání nové osoby do přátel s touto osobou nevyměňovala důvěrné informace, intimní fotografie nebo si s nimi telefonovala.

Výzkum tuto hypotézu potvrdil, protože uživatelé skutečně ve většině případů nepřijímají neznámé lidi mezi své přátele, a proto nedochází ke zneužití informací, které mají uživatelé na profilu. Pokud přesto někoho cizího přijmou, nemají na svém profilu žádné osobní informace, kromě běžných příspěvků pro své přátele, které by se daly zneužít.

Hypotéza č. 3

Otázka číslo 13 se dotazovala respondentů, zda jsou etické zásady na internetu dodržovány a otázka číslo 10 se dotazovala, jaké mají respondenti zkušenosti s neetickým až deviantním chováním na sociálních sítích. Hypotéza H3 byla stanovena následovně: H3: Etické zásady nejsou na internetu dodržovány z důvodu zvýšeného počtu internetových útoků.

Z průzkumu vyplynulo, že etické zásady na internetu jsou jen částečně dodržovány (si myslí necelých 53 % respondentů). Více než 32 % respondentů uvedlo, že dle jejich názoru etické zásady nejsou vůbec dodržovány a necelých 12 % respondentů vůbec neví. Pouze necelá 4 % respondentů si myslí, že etické zásady jsou dodržovány.

Z analýzy zkušeností neetického jednání na sociálních sítích vyplynulo, že se respondenti ve více než 60 % případů nesetkali s útoky na sociálních sítích. Zhruba 1/3 respondentů se setkala s Phishingem (necelých 36 %), 1/5 s Malware (necelých 21 %), Pharmingem (necelých 21 %) nebo Kyberstalkingem (necelých 18 %).

Z výsledků je tedy tato hypotéza potvrzena částečně. Uživatelé si sice myslí, že etické zásady nejsou dodržovány vůbec nebo jen částečně, ale většina respondentů se nesetkala s žádným druhem neetického chování. Tento výsledek může mít spojitost s hypotézou H2, kde respondenti uvedli, že nepřijímají neznámé lidi mezi své přátele a tím může být omezeno riziko útoku na sociálních sítích.

Hypotéza č. 4

Poslední hypotézou se zabývaly otázky číslo 15 – (v čem vidí respondenti hlavní příčinu deviantního chování na sociálních sítích) a číslo 14 – (které neetické chování na sociálních sítích je nejhorší). Hypotéza H4 byla stanovena následovně: H4: Hlavní příčina deviantního chování na sociálních sítích pochází z charakterových vlastností jedince a nejzávažnějším neetickým jednáním je krádež identity.

Respondenti (necelých 71 %) uvedli v dotazníku, že hlavní příčinu deviantního chování na sociálních sítích vidí v charakterové vlastnosti jedince. Vliv společnosti označilo na druhém místě necelých 40 % respondentů a třetí největší podíl má dle respondentů rodinné zázemí (necelých 35 %).

V případě analýzy nejzávažnějšího neetického jednání vyšlo najevo, že respondenti uvádějí na prvním místě spam a kybergrooming s podobnou hodnotou označení kolem 26 %.

Z výsledků je tato hypotéza potvrzena opět částečně. Podle respondentů je sice hlavní příčina deviantního chování z charakterových vlastností jedince, ale jako nejzávažnější neetické jednání uvedli spam a kybergrooming. Důvod, proč uvedli spam pramení pravděpodobně z neznalosti problematiky etického jednání. V případě neetického jednání je tak vysoké umístění spamu neopodstatněné jelikož se jedná o nejméně závažný útok, který by měl být zařazen až na konec žebříčku.

Z výsledků průzkumu a po rozboru a vyhodnocení hypotéz v této kapitole bylo konstatováno, že dvě hypotézy byly potvrzeny a dvě jen částečně. Ve výsledku tedy byly dvě potvrzeny a dvě zamítnuty.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce nazvaná „Etické a sociální problémy sociálních sítí“ je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část byla vypracovaná na základě vyhledaných a prostudovaných zdrojů, složených z odborné tištěné literatury, deníků, časopisů a odborných internetových článků. První kapitola se zabývá pojmem sociální sítě, ochranou osobních dat, možnou závislostí na sociálních sítích, manipulací a riziky na internetu a platnou legislativou v České republice a Evropské unii. Druhá kapitola představuje pojem sociálně-patologické chování včetně jeho členění, (kde a jak vznikají činitele a příčiny) a navrhované prevence pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, vztahující se na základní školy a rodiny. V této kapitole jsou představeny některé druhy sociálně patologických jevů v reálném světě, včetně nových jevů vyskytujících se v kybernetickém prostoru. Třetí kapitola upozorňuje na etiku na internetu a její aplikaci ve virtuálním světě. Jsou zde představeny etické normy, informační etika, kodexy a pravidla, včetně aplikace informační etiky na internetu.

Praktická část byla vypracovaná z provedeného kvantitativního výzkumu zaměřeného na uživatele sociálních sítí. Výzkumu se účastnilo 143 respondentů ve věku od 13 do 56+ let v poměru 102 žen a 41 mužů. Pro sběr dat byl použit dotazník umístěný na internetu s 18 otázkami pro každého.

Z analýzy dat vyplněných dotazníků vyplynulo, že nejpoužívanější sociální sítí je Facebook, kde uživatelé tráví čas nejčastěji doma a to kdykoliv mají příležitost. Sociální sítě opakovaně navštěvují z důvodu komunikace s kamarády, získávání informací a zajímavostí a plánování srazů. Na druhé místo zařadili respondenti sociální sítí YouTube pro její obsah nabízející nekonečnou zábavu z oblasti videa a hudby, ať už amatérsky natočené nebo vytvořené profesionály. Výsledek jen potvrzuje současný zájem médií o sociální sítí Facebook, která je představována jako nejrozšířenější sociální sítí, a kolem které stále vyvstávají otázky ohledně bezpečnosti osobních dat uživatelů.

Průzkumu se účastnilo nejvíce respondentů ve věku 21 let až 45 let, kteří na sociálních sítích nezveřejňují citlivé osobní údaje jako je adresa, email, telefon, rodné číslo, kontakty na kamarády nebo zaměstnání. Naopak jimi uveřejněné základní informace (jméno, věk, pohlaví a profilová fotografie) v zásadě nemohou ohrozit majitele profilu při zneužívání dat na internetu. Dá se předpokládat, že respondenti

tohoto vzorku jsou již zkušenými uživateli sociálních sítí, zveřejňují jen neutrální příspěvky mezi svými přáteli a uvědomují si velice dobře, která osobní data by mohla být zneužita. Snad právě proto většina respondentů nepřijímá mezi své přátele neznámou osobu a jejich data nejsou následně zneužita. Pokud přesto někoho cizího mezi své přátele přijmou, dotyčný nemá jaká data zneužít a uživatelé ani dodatečně neprozrazují důvěrné informace, včetně intimních fotografií. Průzkum tedy potvrdil hypotézu číslo dvě, na základě vzorku respondentů. Dá se ale předpokládat, že pokud by se průzkumu zúčastnila i dospívající mládež nebo naopak senioři, výsledky by se mohli diametrálně lišit.

Etické zásady nejsou všeobecně na internetu dodržovány, přičemž uživatelé využívají anonymity a možnosti zfalšování profilů na sociálních sítích. Z názoru respondentů, kteří mají osobní zkušenosti z internetu, je patrné, že většina uživatelů vnímá dodržování etických zásad na internetu jako nízká až nedostačující. Problémem může být právě anonymita uživatelů a pocit existence jiného světa v kyberprostoru, kde hranice slušného chování a dodržování pravidel nastavených společností neplatí. Přesto respondenti nepocítují zvýšený počet internetových útoků. Většina uživatelů v dotazníku uvádí, že se nesečkala na sociálních sítích s útokem na svou osobu. Jen v menším množství se objevují odpovědi se zkušenostmi kolem Phishingu, Malwaru, Pharmingu nebo Kyberstalkingu. První tři vyjmenované útoky znají uživatelé z e-mailu, zatímco v oblasti sociálních sítí, jak je vidět, nejsou tolik rozšířené. Naopak Kyberstalking je na sociálních sítích možné lehce aplikovat, přičemž oběti jsou nejčastěji ženy. Útočníkem jsou zpravidla muži, kteří se snaží získat tak svou milou a porušují tím etické zásady. Hypotéza se zde potvrdila jen částečně, protože uživatelé na jedné straně uvádějí, že etické zásady nejsou dodržovány, ale na straně druhé se s útoky na sociálních sítích ve větším měřítku nesečkávají. Tento výsledek může mít spojitost s omezeným přijímáním cizích lidí mezi přátele nebo s vyšším věkem u vybraného vzorku respondentů. Dospělé osoby často již vědí, jaké nebezpečí na ně na internetu číhá.

Analýzy dat se zaměřila i na nejčastější příčiny vzniku deviantního chování uživatelů na sociálních sítích a na určení toho nejzávažnějšího útoku na uživatele. Respondenti zde označili, že deviantní chování pochází nejčastěji z charakterových vlastností jedince, vlivu společnosti a rodinného zázemí. Vzhledem k faktu, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky má program na podporu a prevenci právě v těchto oblastech socializace, je výsledek důvěryhodný. V otázce označení nejzávažnějšího útoku je výsledek zarážející. Přesto, že respondenti měli

u otázky vyjmenované druhy útoků s přesným popisem, objevil se na prvním místě Spam. Spam je přitom z dotazovaných útoků na nejnižší úrovni nebezpečnosti a jeho umístění na přední příčce je takřka nevysvětlitelné. Dále zde respondenti uvedli i Kybergrooming, který se již dá považovat za závažný útok na uživatele sociálních sítí. Poslední hypotéza se tedy potvrdila také jen částečně.

Cílem této diplomové práce bylo upozornit na etické a sociální problémy sociálních sítí, mezi které se řadí deviantní a neetické chování jedinců využívajících sociální sítě ke svým útokům. Z výše zpracovaných dat ve vztahu k uvedeným hypotézám je zřejmé, že pro důkladné prozkoumání částečně ověřených hypotéz by bylo zapotřebí podrobnější analýzy problémů. Jejich řešení však přesahuje rámec této diplomové práce.

Z výzkumu dále vyplývá, že jediné, na co se lze spolehnout v oblasti etických a sociálních problémů, je prevence. Hlavním propagátorem prevence je Národní centrum bezpečnějšího internetu, které se zaměřuje na širokou škálu internetových uživatelů od předškoláků až po seniory a předává jim propracované materiály na ochranu soukromí. V oblasti prevence funguje i mezinárodní projekt „Stop. Think. Connect“, který učí uživatele, jak se nechovat v oblasti internetu zbrkle. V neposlední řadě je nutné zmínit i Devátý únor každého roku – mezinárodní Den bezpečného internetu, kdy se celosvětově upozorňuje na rizika v kyberprostoru. U příležitosti tohoto dne vyšla tento rok kniha Bezpečně n@ internetu, která velice podrobně rozebírá možná rizika a jejich prevenci v kyberprostoru.

Závěrem lze konstatovat, že témata etiky a zneužívání dat se s dalším rozvojem technologií a internetu budou stávat více a více aktuální a proto je nutné šířit informovanost o této problematice mezi uživateli sociálních sítí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*. Praha. Zvon. 1994. ISBN 80-200-0917-5.

BAUMAN, Z., *Tekutá modernita*. Mladá fronta. 2002. ISBN 978-80-2040-96-69.

BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Fortuna. 1996. ISBN 80-7168-304-3.

ČAKRTOVÁ, T. *Sociální politika*. 1994, č. 4, ISSN 1802-1547.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha. Argo. 1999. ISBN 80-7203-124-4.

JANOŠ, K. *Informační etika*. Praha. Česká informační společnost. 1993. ISBN 80-901647-8-1.

KELLER, J. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2009. ISBN 978-80-7419-002-5.

KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha. Sociologické nakladatelství, Praha. 1997. ISBN 80-85850-25-7.

KOLÁŘ, M. *Školní šikanování z pohledu praxe*. Právo a rodina. 2006, č. 12, [cit. 2015-12-23]. s. 14. Věstník MSMT.

MATĚJČEK, Z. a DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠKOVÁ, M. a HEJLÍK, L. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer. 2008. ISBN 978-80-7357-322-5.

MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Univerzita Jana Amose Komenského. Praha. 2010. ISBN 978-80-7452-002-0.

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha Portál 2011. [cit. 2015-12-23]. ISBN 978-80-262-0189-2.

PLÁTKOVÁ, I. *Problematika sociálně patologických jevů*. Masarykova univerzita Brno. 2006. ISBN 978-80-7464-104-6.

POKORNÝ, V. et. al. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. 2003. ISBN 80-86568-04-0.

PRŮCHA, J. et. al. *Pedagogický slovník*. Praha Portál, s.r.o.. 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

RADOMÍR, H. *Úvod do sociologie*. Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze. Praha 2007. ISBN 978-80-24-1385-7.

ŠMÍD, V. *Ochrana osobních údajů a informační systémy - dva roky v nových podmínkách*. Celostátní konference Tvorba softwaru 2002. Sborník příspěvků. Ostrava: TANGER, s.r.o., 2002. ISBN 80-85988-74-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Patopsychologie pro pomáhající profese*. Praha Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha Portál. 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VANĚK, J. *Obecná, ekonomická a informační etika*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-504-5.

VEČEŘA, M. a URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-73-8032-16.

VESELÁ, Z. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno: Konvoj, 1998. ISBN 80-85615-70-3.

TABERY, E. *Zničí Facebook demokracii?* Respekt. 2016/5. ISSN 0862-6545.

TUČŇÁK. *Představení „jsi user“ dětem odkrývá drsnou realitu internetu!* Praha. 2014. ISSN 0862-4574

Seznam použitých zahraničních zdrojů

DONELAN, H. *Online communication and collaboration: a reader*. New York, N.Y.: Routledge, 2010, ISBN 0415564786.

CASTELLS, M. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. New York: Oxford University Press. 2001 ISBN 0-19-925577-6

European Union Agency for Network and Information Security. *Online as soon as it happens*. ENISA. 2010. ISBN 978-92-9204-036-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

AUTOR PRÁCE *Zkušenosti se sociálními sítěmi (výsledky průzkumu)*. [online]. 2016. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <https://zkusenosti-se-socialnimi-sit.vyplnto.cz>

BARTŮŠEK, P. *Porovnání sociálních sítí, jejich přednosti a vize*. [online]. 2010. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://obchodnimodely.blogspot.cz/2010/05/porovnan-socialnich-siti-jejich.html>

BEZPEČNĚ-ONLINE. *Co je to kybergrooming?*. [bezpecne-online.cz](http://www.bezpecne-online.cz). [online]. 2009. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/pro-rodice-a-ucitele/teenageri-a-komunikace-na-internetu/co-je-tokybergrooming.html>

BEZPEČNÝ INTERNET. *Krádež identity a jak se jí bránit*. [bezpecnyinternet.cz](http://www.bezpecnyinternet.cz). [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/pokrocily/ochrana-prav/kradez-identity.aspx>

BEZPEČNÝ INTERNET. *Phishing*. [bezpecnyinternet.cz](http://www.bezpecnyinternet.cz). [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/prochazeni-webu/phishing.aspx>

BEZPEČNÝ INTERNET. *Phishing a pharming*. [bezpecnyinternet.cz](http://www.bezpecnyinternet.cz). [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/pokrocily/internetove-bankovnictvi/phishing-a-pharming.aspx>

BEZPEČNÝ INTERNET. *Spam*. [bezpecnyinternet.cz](http://www.bezpecnyinternet.cz). [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/e-mail/spam.aspx>

BOYD, D. a ELLISON, N. *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. JCMC [online]. 2007. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.danah.org/papers/JCMCIntro.pdf>

ČTK. *Facebook zkracuje vzdálenosti mezi lidmi*. IHned.cz. [online]. 2011. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-53799350-facebook-zkracuje-vzdalenosti-mezi-lidmi>

DOKTORKA. *Stalking: Úmyslené pronásledování a obtěžování jedno osoby jinou*. *psychologie.doktorka.cz*. [online]. 2012. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-umysln-pronasledovani-a-obtezovani-jedne-osoby-jinou/>

DOTYK. *Facebook*. *dotyk.cz*. [online]. 2014. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/archiv/05-2014/7-facebook-je-zavislost>

DOTYK. *Nová bublina: Sociální sítě*. *Dotyk.cz*. [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

E-BEZPEČÍ. *Manipulace*. *e-bezpeci.cz*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/component/search/?searchword=manipulace&ordering=&searchphrase=all>

E-BEZPEČÍ. *Kyberšikana*. *e-bezpeci.cz*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/986-kybersikana-gifyo>

E-BEZPEČÍ. *Sexting*. *e-bezpeci.cz*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/995-fenomensexting2>

INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ. *Alkoholismus- charakteristika*. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: www.icm.cz/alkoholismus/

INTERNET.ER.CZ. *Netiquette, aneb právo a slušnost na netu*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://internet.er.cz/netiketa.php>

KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak se závislost na internetu definuje?* *poradna.adiktologie.cz*. [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-se-zavislost-na-internetu-definuje/>

KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak se ze závislosti na internetu dostat?* *poradna.adiktologie.cz*. [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z:

<http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-se-ze-zavislosti-na-internetu-dostat/>

KLINIKA ADIKTOLOGIE. *Jak závislost na internetu vypadá?* poradna.adiktologie.cz . [online]. 2010. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://poradna.adiktologie.cz/article/zavislost-na-internetu/jak-zavislost-na-internetu-vypada/>

KOPECKÝ, K., et. al. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Univerzita Palackého v Olomouci [online]. 2015. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://doi.org/10.5507/pdf.15.24448619>

MARTÍNEK, T. *České sociální sítě a komunitní weby*. [online]. 2012. [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://www.webcesky.cz/ceske-socialni-site-a-komunitni-weby/>

NEŠPOR, K. a CSÉMY, L. *Odborné práce a dokumenty*. drnespor.eu [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.drnespor.eu/addictcz.html>

NOVINKY. *EU se prý shodla na reformě ochrany osobních údajů na internetu*. novinky.cz [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/bezpecnost/389435-eu-se-pry-shodla-na-reforme-ochrany-osobnich-udaju-na-internetu.html>

NOVINKY. *Internetové společnosti v Německu budou mazat nenávistný obsah*. novinky.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/389536-internetove-spolecnosti-v-nemecku-budou-mazat-nenavistny-obsah.html>

NOVINKY. *Irský regulátor má vyšetřovat předávání dat Facebooku do USA*. Novinky.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/384022-irsky-regulator-ma-vysetrovat-predavani-dat-facebooku-do-usa.html>

NOVINKY. *Na internetu číhá mnoho hrozeb. Většina rodičů na to ale děti nepřipraví*. Novinky.cz. [online]. 2016. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/internet-a-pc/394154-na-internetu-ciha-mnoho-hrozeb-vetsina-rodicu-na-to-ale-deti-nepripravi.html>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ. Řekni ne drogám – řekni ano životu. *Pravda o drogách*. drogy.cz. [online]. 2009. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.drogy.cz/index.html>

PIVOŇKOVÁ, E. *Nomofobie, strach ze ztráty mobilního signálu – příznaky, projevy, symptomy*. priznaky-projevy.cz. [online]. 2013. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <<http://www.priznaky-projevy.cz/psychiatrie-sexuologie/nomofobie-strach-ze-ztraty-mobilniho-singalu-priznaky-projevy-symptomy>>

SOCIÁLNA PREVENČIA. *Prevenčia nelátkových návykových chorob*. Informačno-vzdelávací bulletin rezortu kultury. Bratislava. [online]. 2008. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www.infodrogy.sk/drogyUserFiles/File/socialna_prevenicia_3_2008_pre_web.pdf

SUPPORT GOOGLE. *Co je malware?* support.google.com. [online]. © 2014. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <https://support.google.com/adwords/answer/2375413?hl=cs>

VINCOS. *World map of social networks*. Vincos.it. [online]. 2015. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://http://vincos.it/world-map-of-social-networks/>

WARREN, S. D. a L. D. BRANDEIS. *The Right to Privacy*. The Harvard Law Review [online]. 2013. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.brandeis.edu/now/2013/july/privacy.html>

ZKOLA. *Sociálně patologické jevy a jejich prevence obecně*. zkola.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/socpatologjevy/socpatologjevyobecne/Stranky/socialne-patologicke-jevy-a-jejich-prevence-obecne.aspx>

ŽIVOT BEZ ZÁVISLOSTI. *Vybrané články z historie Prevence*. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.zivot-bez-zavislosti.cz/casopis-prevence/vybrane-clanky/>

Seznam ostatních zdrojů

Listina základních práv a svobod. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Listina základních práv EU. In: *Eur lex*. [online]. 2010. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12010P>

Mezinárodní pakt občanského práva a politického práva. In: OSN. osn.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní informační centrum pro mládež*. msmt.cz. [online]. 2015. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/nicm-1?highlightWords=soci%C3%A1ln%C4%9B+patologick%C3%A9+jev>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dotáční program na podporu prevence sociálně patologických jevů*. [online]. 2012. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/dotacni-programy-na-podporu-prevensocialne-patologicky-jevu>

Nový občanský zákoník. In: *Ministerstvo spravedlnosti*. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/>

Nařízení evropského parlamentu a rady o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. In: *Eur Lex*. [online]. 2012. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0011:FIN:CS:PDF>

OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. osn.cz. [online]. 2015. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Směrnice evropského parlamentu a rady 2006/24ES. In: *Eur Lex*. [online]. 2006. [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:cs:PDF>

Stanovisko úřadu pro ochranu osobních údajů č. 3 z března 2012, k pojmu osobní údaj. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: https://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9187

Stanovisko č. 1/2010 z 16. února 2010 k pojmům „správce“ a „zpracovatel“. In: *Evropská komise*. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp169_cs.pdf

Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 1. ledna 2015, o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Úřad pro ochranu osobních údajů*. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.uoou.cz/zakon-c-101-2000-sb-o-ochrane-osobnich-udaju-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-ucinnem-od-1-ledna-2015/ds-3109/archiv=0&p1=1257>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa světa se sociálními sítěmi.....	15
Obrázek 2: Čas strávený na sociálních sítích	23

Seznam tabulek

Tabulka 1: Mertonovo schéma mechanismů adaptace	39
---	----

Seznam grafů

Graf 1: Nejčastěji navštěvovaná sociální síť	66
Graf 2: Důvod návštěvy sociálních sítí.....	67
Graf 3: Čas strávený na sociálních sítích	68
Graf 4: Nejčastější místo připojení k sociálním sítím	69
Graf 5: Uveřejnění nebo neuveřejnění pravdivých a nepravdivých informací.....	70
Graf 6: Sdílení příspěvků s přáteli	71
Graf 7: Přijetí neznámého člověka mezi přátele	72
Graf 8: Zneužití informací na sociálních sítích	73
Graf 9: Reakce nového přátelství na sociální síti.....	74
Graf 10: Zkušenost internetových útoků	75
Graf 11: Osobní vnímání závislosti na sociálních sítích	76
Graf 12: Reakce na období bez připojení k internetu.....	77
Graf 13: Dodržování etických zásad na internetu	78
Graf 14: Posloupnost závažnosti deviantního chování na sociálních sítích	79
Graf 15: Prostředí vzniku deviantního chování	80
Graf 16: Stav	81
Graf 17: Věk.....	82
Graf 18: Pohlaví	83

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
EMO	Emotions – slangový výraz pro subkulturu
EU	Evropská unie
EUR	Euro měna eurozóny
FAD	Facebook Addiction Disorder
ICT	Information and Communication Technologies
LSD	Diethylamid kyseliny lysergové - droga
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OSN	Organizace spojených národů
RPG	Role playing game
SMS	Short message system
USA	United States of America

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Protestní báseň LOOK UP od Garyho Turka.....	I
Příloha B – Dotazník.....	IV
Příloha C – Marketingově obrazové prospekty sociálních sítí.....	VII

PŘÍLOHY

Příloha A – Protestní báseň LOOK UP od Garyho Turku

Přepis protestní básně LOOK UP od Garyho Turka adresovaná on-line generacím, která upozorňuje na závislost lidí a sociálních sítí.

Mám 422 přátel...a přesto jsem osamělý.

Povídám si s nimi každý den... a přesto mě nikdo z nich vlastně nezná.

OTEVŘI OČI.

Problém, který mám, je v rozdílu mezi podíváním se do jejich očí... a podíváním se na jméno na obrazovce.

Zastavil jsem se, otevřel oči, rozhlédl se a uvědomil si, že ta síť, které říkáme sociální... je jen o zapínání našich počítačů a zavírání našich dveří.

Koukněte na všechny ty technologie, které máme. Je to celé jenom iluze. Společenství v komunitě, sociální začlenění.

Avšak když se odtrhnete od tohoto „zařízení klamu“, probudíte se do světa zmatení.

Do světa, ve kterém jsme otroci technologie, kterou jsme si sami vytvořili. Kde jsou informace prodávány kdejakým bohatým nenasytným mizerou. Do světa sebe zájmu, sebehodnocení a sebezviditelňování, kde všichni sdílíme to nejlepší z nás, ale to celé bez emocí.

Dělá nás šťastnými sdílet naše zážitky,... ale vlastně nezáleží, jestli na druhé straně někdo je.

Budte tady pro vaše přátele a oni tady budou zase pro vás,... ale nikdo tady pro vás nebude, když dojde na skupinovou zprávu.

Upravujeme a přeháníme, toužíme po chvále... a předstíráme, že tu společenskou izolaci nevidíme.

Dáváme dohromady slova, dokud se naše životy netřpytí,... přitom ani nevíme, jestli nás někdo poslouchá.

Problém není být sám.

Dovolte mi zdůraznit, že čtete-li knihu, malujete obraz nebo cvičíte,... jste produktivní, přítomní, ne však zdrženlivý a samotářští,... jste bdělí, pozorní a vkládáte svému času nějaký dobrý účel. Takže když jste ve společnosti a začnete se cítit osamělí,... dejte ruce za hlavu a odstupte od telefonu. Nepotřebujete civět na své menu nebo seznam kontaktů, prostě mluvte s ostatními... a učte se koexistovat.

Nesnáším to ticho v příměstském vlaku plném lidí, kde se nikdo neodvážá promluvit, protože by vypadal divně. Stáváme se nespolečenšší, být s jinými a koukat do jejich očí už nás neuspokojuje tak jako dřív.

Jsme obklopeni dětmi, které se na nás od narození dívají jako na roboty a myslí si, že toto j normální.

Je nepravděpodobné, ž byste se stali nejlepšími tatínky na světě,... když nejste schopní dítě zabavit bez použití iPadu.

Když já jsem byl malý kluk, vůbec jsem nebýval doma, byl jsem venku s kamarády a jezdívali jsme na kolech. S děrami na teniskách a odřeninami na kolenech stavěli jsme si naši vlastní klubovnu ve stromech.

Teď jsou parky tak tiché, až mě z toho mrazí, když venku nevidím žádné děti a houpačky nečinně zavěšené.

Nevidím panáky ani kostelní věže,... jsme generace idiotů, chytrých telefonů a hloupých lidí.

Takže zvedněte oči od svých telefonů, vypněte displeje,... vyrazte do okolí a užijte dnešního dne.

Stačí jedno jediné opravdové spojení, abyste pocítili ten rozdíl.

Buďte tam v tu chvíli, když se ona na vás podívá,... abyste si navždy pamatovali, jak vás zaplavila láska.

Tu chvíli, kdy jste poprvé drželi její ruku nebo ji poprvé políbili na rtech. Chvíli, kdy jste poprvé spolu nesouhlasili, přitom ji stále tak tak milovali.

Tu chvíli, o které nepotřebujete povědět stovkám, protože ji chcete sdílet jen s tou jedinou.

Tu chvíli, kdy prodáte svůj počítač, abyste koupili prsten pro dívku svých snů, která je teď skutečná.

Tu chvíli, kdy chcete založit rodinu... a chvíli, kdy poprvé držíte ruku své dcery a znovu se zamilujete.

Tu chvíli, kdy vás budí ze spaní a kdy to jediné, co chcete, je odpočívat.

A tu chvíli, kdy si stíráte slzy, když vaše dítě opouští hnízdo.

Tu chvíli, kdy se vaše malá holčička vrací s kloučkem, abyste ho podrželi,... a tu chvíli, kdy vás nazve dědečkem a vy se rázem cítíte tak staří.

Tu chvíli, kdy se ohlédnete za vším, co se vám podařilo pouze tím, že jste životu věnovali pozornost, a kdy si uvědomíte, jak strašně jste rádi, že jste ho nepromrhali civěním do nějakého vynálezu.

Tu chvíli, kdy držíte ruku své ženy a sednete si vedle její postele, kdy jí řeknete, že ji milujete, a políbíte na čele. Poté vám potichu zašeptá za posledních tepů srdce,... jak je šťastná, že tehdy potkala toho ztraceného kluka na ulici.

Ale nic z tohoto se nikdy nestane, nikdy to nebudete mít,... když jste příliš zaneprázdnění koukáním dolů.

Nevidíte ty šance, o které přicházíte.

Takže zvedněte oči od svých telefonů, vypněte ty displeje,... jsme tady jen dočasně, na určitý počet dní.

Proč plýtvat naším časem chycením se do sítí?

Pak, když přijde konec, to nejhorší je lítost.

Já sám se také cítím vinný, protože jsme součástí té mašinerie,... toho digitálního světa, kde jsme slyšeni, ale ne viděni,... kde píšeme, ale nemluvíme, kde čteme jenom chaty, kde sice trávíme čas společně, ale přitom si nevidíme do očí.

Neodevzdávejte se do života, ve kterém jste taženi „extravagancí“, dávejte lidem lásku, nedávejte jim „lajky“.

Odpojte se od potřeby být slyšen a popsán, jděte ven do světa, nevnímejte rozptylování.

Zvedněte oči od vašich telefonů,... vypněte ty displeje.

Přestaňte se dívat na toto video,... začněte žít život doopravdy. ¹⁰⁷

¹⁰⁷ TURK G. Look Up. 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=M4WCEzhaIrc>

Příloha B – Dotazník

Vážení přátelé,

obracím se na Vás se žádostí o vyplnění krátkého dotazníku na téma Etické a sociální problémy sociálních sítí. Dotazník je směřován na uživatele internetu, kteří mají zkušenosti se sociálními sítěmi.

Děkuji za spolupráci.

1. Kterou z uvedených sociálních sítí navštěvujete?
(můžete zaškrtnout více odpovědí)

- Facebook
- Twitter
- Google+
- YouTube
- LinkedIn
- V Kontakte
- Odnoklassniki
- Qzone
- jiná...

2. Z jakého důvodu trávíte čas na sociálních sítích?
(můžete zaškrtnout více odpovědí)

- Nekonečná zábava (foto, video, hudba)
- Komunikace s kamarády
- Navazování kontaktů s novými lidmi
- Získávání informací, zajímavostí
- Sdílení dat, statusů
- Plánování srazů, akcí
- Hraní her
- Nudím se
- Jiné...

3. Jak často navštěvujete sociální sítě?

- Kdykoliv je příležitost
- Jednou denně
- Několikrát týdně
- Několikrát měsíčně
- Pouze když obdržím pozvánku

4. Na kterých místech sociální sítě používáte?
(můžete zaškrtnout max 3 odpovědi)

- Doma
- Na cestách
- V zaměstnání
- Ve škole
- Na všech místech

5. Které osobní informace jste na sociální síti zveřejnil(a). Které jsou pravdivé, nepravdivé?

☐ Jméno	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ Nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Věk	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Pohlaví	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Adresa	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Foto	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Email	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Telefon	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Rodné číslo	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Kontakty na kamarády	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil
☐ Zaměstnání	☐ Zveřejnil pravdivé / ☐ nepravdivé / ☐ Nezveřejnil

6. Kdo všechno může vidět vaše příspěvky na sociálních sítích? (můžete zaškrtnout max 3 odpovědi)

- Jenom já
- Pouze přátelé
- Blízcí přátelé
- Přátelé přátel
- Bez omezení

7. Přijali jste neznámého člověka mezi své přátele na sociální síti?

- Ano
- Ne

8. Zneužil nově přijatý člověk vaše informace, zveřejněné na sociální síti?

- Ano
- Ne

9. Když jste navázali nové přátelství na sociální síti, co většinou následovalo?

☐ Dopisování (chatování)	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Telefonování	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Prozrazení důvěrných informací (hesla, bydliště)	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Poskytnutí intimních fotografií, videa	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Osobní setkání	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy

10. Zažili jste osobně na sociálních sítích situaci popsanou níže?

☐ Phishing	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Phishing	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Malware	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Krádež identity	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Kyberstalking	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Kyberšikanu	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Kybergrooming	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy
☐ Sexting	☐ Často / ☐ Vzácně / ☐ Nikdy

11. Pociťujete závislost na sociálních sítích?

- Ano
- Ne

12. Když nejste připojeni k sociální síti, jak reagujete?

- Cítím se nesvůj, ale vydržím to
- Hledám místo s připojením
- Nevadí mi to

13. Jsou etické zásady na internetu dodržovány?

- Ano
- Ne
- Částečně
- Nevím

14. Jaké je podle vás nejhorší neetické jednání na sociální síti? Rizika seřadte od největší (1) po nejmenší (9).

- Spam
- Phishing
- Pharming
- Malware
- Krádež identity
- Kyberstalking
- Kyberšikana
- Kybergrooming
- Sexting

15. V čem vidíte hlavní příčinu deviantního (neetického) chování na sociálních sítích?

- Charakterové vlastnosti jedince
- Rodinné zázemí
- Školní prostředí
- Vliv společnosti
- jiné...

16. Jaký je váš aktuální stav? (můžete zaškrtnout max. 3 odpovědi)

- Student ZŠ
- Student SŠ
- Student VŠ
- Zaměstnanec
- Podnikatel
- Mateřská dovolená
- Nezaměstnaný(á)
- Důchodce
- Invalidita

17. V jaké věkové kategorii se nacházíte?

- 13 – 15
- 16 – 20
- 21 – 26
- 26 – 35
- 36 – 45
- 46 – 55
- 56+

18. Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

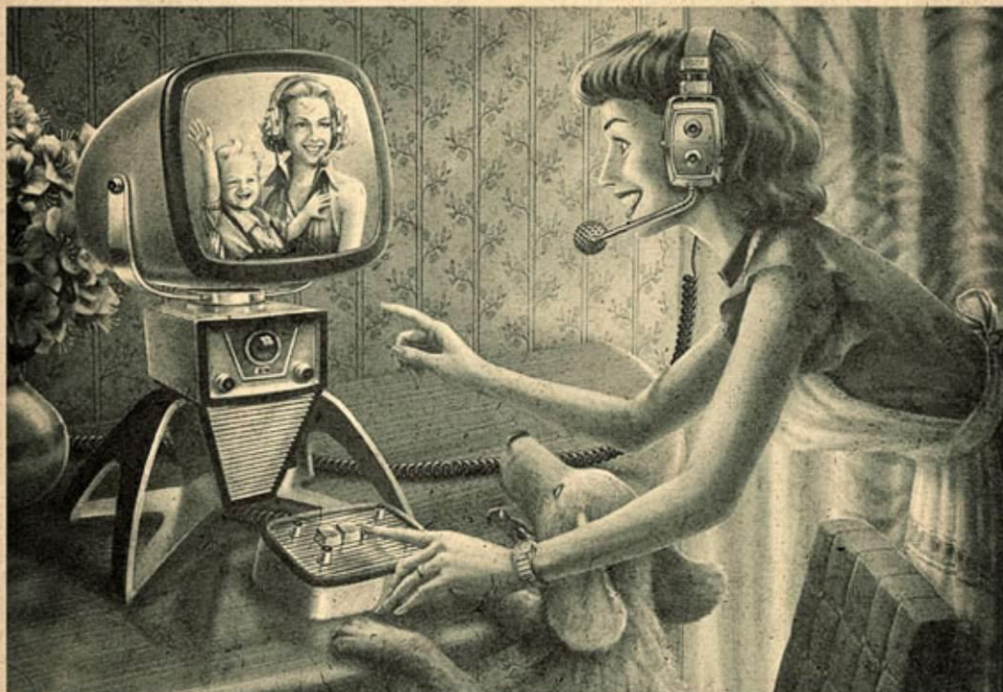
Příloha C – Marketingově obrazové prospekty sociálních sítí

Facebook
*STRIKING, MIRACULOUS
SOCIAL TEAM-UP!*

SHARE abundantly your photographs, experiences and stories with your friends and families. For leisure or labour, Facebook is the enchantment “next look” in social team-ups. Eloquent economical and modern examples of communication adequate for our times.

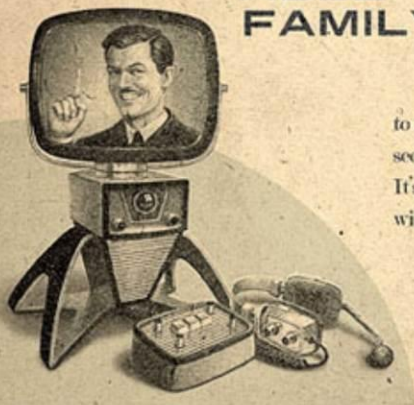
THE FACEBOOK COMPANY ®

Zdroj: DOTYK. *Nová bublina: Sociální sítě*. Dotyk.cz [online]. 2015. [cit. 2015-12-21].
Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

SKYPE®

**THE FABULOUS VOICE SYSTEM
ABLE TO PUT YOUR
FAMILY TOGETHER.**

Skype has the finest quality for you and your relatives to communicate via internet. The healthiest, most economical and secure way to keep vigorous family bonds miles away. It's more than a telephone. It's a real audio-visual miracle that will put you in contact with a brand new world.

SKYPE
AND PARTNERS

Zdroj: DOTYK. *Nová bublina: Sociální síť.* Dotyk.cz [online]. 2015. [cit. 2015-12-21].

Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

Twitter

*The sublime, mighty
community with just 140 letters!*

A VIRTUAL locality with a wide assortment of people. That's Twitter! A notorious new mechanism that lets you maintain virtual contact with family and friends no matter where they are. By following or being followed, you will enjoy previously unimagined experiences like sharing incredible amounts of information including videos, photographs, etc. Twitter is a truly magnificent tool!

TWITTER®

Zdroj: DOTYK. *Nová bublina: Sociální sítě*. Dotyk.cz [online]. 2015. [cit. 2015-12-21].
Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

YOUR FILMS WILL LAST FOREVER ON
YOUTUBE
THE CHAMPION ADDRESS ON INTERNET!

Send and watch splendid and captivating films, 24/7.
Sports, news, commercials and much more. The most charming
and magnificent way to entertain the whole family.

www.YOUTUBE.COM

Zdroj: DOTYK. *Nová bublina: Sociální sítě*. Dotyk.cz [online]. 2015. [cit. 2015-12-21].

Dostupné z: <http://www.dotyk.cz/20-2015>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jakub Janata

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinované

Název práce: Etické a sociální problémy sociálních sítí

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 81

Celkový počet stran příloh: 10

Počet titulů českých použitých zdrojů: 25

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 35

Počet ostatních zdrojů: 12

Vedoucí práce: Mgr. Jana Zachová